महाराष्ट्र शासन
शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे
७०८ सदाशिव पेठ, कुमठेकर मार्ग, पुणे ४११०३०
संपर्क क्रमांक(०२०) २४४७ ६९३८ E-mail: **mathsdept@maa.ac.in**

जा.क्र.राशैसंप्रपम/गवि/प्रश्नपेढी/२०२२-२३ दि.

प्रश्नपेढी

इयत्ता:-दहावी

माध्यम:-मराठी

विषय:- मराठी (प्रथम भाषा)

सूचना-

१. सदर प्रश्नपेढी ही १००% अभ्यासक्रमावर तयार करण्यात आली आहे.
२. सदर प्रश्नपेढीतील **प्रश्न हे अधिकच्या सरावासाठी असून** प्रश्नसंचातील **प्रश्न बोर्डाच्या** प्रश्नपत्रिकेत येतीलच असे नाही,याची नोंद घ्यावी.

सत्यमेव जयते
महाराष्ट्र शासन
शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र

ज्ञानसेवा तु साफल्यम्
महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद
(विद्या प्राधिकरण), पुणे

इयत्ता दहावी घटकनिहाय प्रश्नपेढी

विषय –मराठी

विभाग १ गद्य

२. बोलतो मराठी –डॉ. नीलिमा गुंडी

कृती क्रमांक 1

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

(1) योग्य पर्याय निवडा.

आकलन कृती

१) कृती सोडवा. **2**

i)हिंदी भाषेतून आलेले आणि स्वयंपाकघरात घुसलेले क्रियापद – [ ]

ii) मराठी भाषेची खास शैली – [ ]

परवा वर्तमानपत्रात एक विनोद आला होता.
बायको : ''तुम्हांला, मी उत्तप्पा बनवू का ?''
नवरा : ''नको. मी माणूसच ठीक आहे. आली मोठी जादूगार!''

आता इथे विनोद निर्माण झाला आहे. कारण 'बनवणे' हे क्रियापद तिथे शोभणारे नाही. ते हल्ली हिंदी भाषेतून आपल्या स्वयंपाकघरात नको इतकं घुसलं आहे. मराठीत पोळ्या लाटणे, भाजी फोडणीस टाकणे, कढी करणे, भात रांधणे, कुकर लावणे अशा वेगवेगळ्या क्रियांसाठी वेगवेगळे शब्दप्रयोग आहेत; पण हल्ली सगळे पदार्थ फक्त 'बनवले' जातात. मराठीत 'बनवणे' म्हणजे 'फसवणे' असा अर्थ खरं तर रूढ आहे, त्यामुळे माणसाचं माकड आणि पुन्हा माकडाचा माणूस 'बनवणारा' जादूगार, विनोद करणाऱ्या नवऱ्याला आठवला, तर आश्चर्य नाही.

मराठी ढंगाचे शब्दप्रयोग ही आपल्या भाषेची श्रीमंती आहे. मराठीत 'मारणे' हे एक क्रियापद घेतले तर ते किती वेगवेगळ्या प्रकारे वापरले जाते, हे लक्षात घेण्याजोगे आहे. जसे, गप्पा मारणे, उड्या मारणे, थापा मारणे, टिचकी मारणे, शिट्टी मारणे, पाकीट मारणे, जेवणावर ताव मारणे, (पोहताना) हातपाय मारणे, माश्या मारणे इत्यादी. 'मारणे' म्हणजे 'मार देणे' हा अर्थयात कोठेही आलेला नाही. हीच तर भाषेची गंमत असते. शब्दप्रयोगाप्रमाणे वाक्प्रचार ही देखील भाषेची खास शैली असते.

२) आकृतीबंध पूर्ण करा. 2

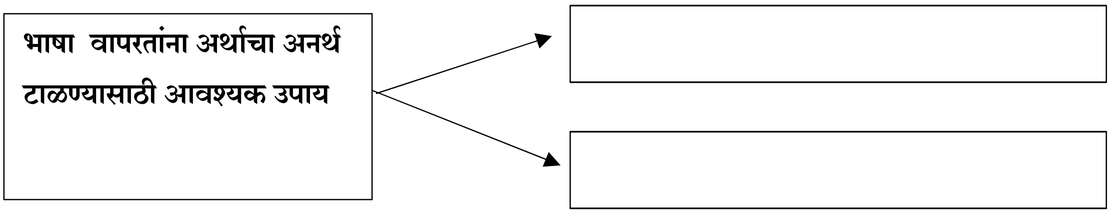

३) स्वमत कृती : 3

'तुम्ही शहाणे आहात' या वाक्यातील 'शहाणे'या शब्दाच्या अर्थछटा लिहा.

कृती क्रमांक 2

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : गुण (7)

1 आकलन कृती 2

आकृती पूर्ण करा.

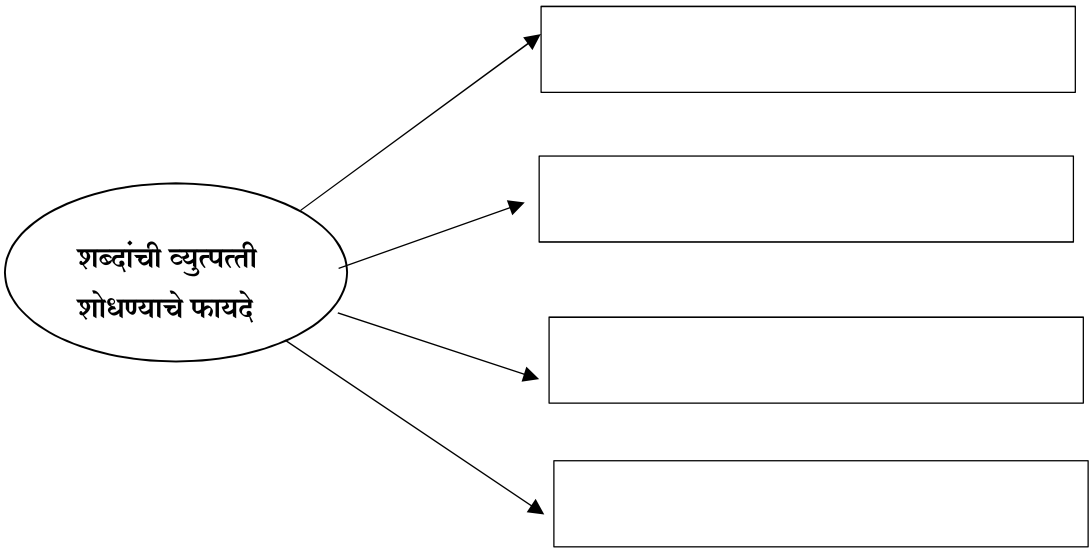

भाषेमध्ये अनेक शब्द सतत येत असतात, कारण ती नदीसारखी प्रवाही असते. आपणही संगणकासंबंधी अनेक नवे इंग्रजी शब्द सातत्याने आत्मसात केले आहेत. मराठीने आजवर संस्कृत, फारसी, अरबी, कन्नड, इंग्रजी अशा अनेक भाषांमधले शब्द आपले मानले आहेत. 'टेबल' हा शब्द आता आपल्याला परका वाटत नाही; पण गरज नसताना इतर भाषांमधले शब्द आणि तेही मराठी भाषेचे व्याकरण झुगारून वापरणे योग्य नाही. 'मी स्टडी केली' म्हणण्यातून काय नवीन अर्थ कळतो? त्याऐवजी 'मी अभ्यास केला' म्हणणं योग्य नाही का?

भाषेतली गंमत जाणून घेण्याचा एक मार्ग म्हणजे शब्दांची व्युत्पत्ती शोधणे. यातून आपल्याला खूप नवी माहिती मिळते. 'मोरांबा' या शब्दातल्या 'मोरा'चा मयूराशी संबंध नसून मोरस म्हणजे साखरेशी (जुन्या काळी साखर मॉरिशसवरून यायची म्हणून मोरस) संबंध आहे. शब्दांची पाळेमुळे किती दूरवर पसरलेली असतात, ते त्यातून कळते.

'कदर करणे' असे आपण म्हणतो. तो वाक्प्रचार आहे. 'कद्र' या अरबी शब्दापासून 'कदर' (म्हणजे गुणांची पारख) हा शब्द आपण घेतला आहे. शब्दांच्या मुळाकडे गेलो, की आपल्या चुकाही होत नाहीत. उदा., 'अनुसया' असे नाव नसून ते 'अनसूया' असे आहे. 'अन् + असूया' अशी त्यातील संधी आहे. मनात असूया (मत्सर) नसलेली अशी ती 'अनसूया' हे कळल्यावर शब्द मनात पक्का रुजतो. तसेच 'जराजर्जर' या संस्कृतमधून आलेल्या शब्दाचा अर्थ आहे, 'वार्धक्याने विकल झालेला!' यातील 'ज'चे उच्चार तालव्य (ज्य) आहेत. तर जरा (थोडे), जर (कलाबूत) या शब्दातील 'ज'चे उच्चार दन्तमूलीय आहेत. (दन्तमूलीय म्हणजे जे ध्वनी उच्चारताना जिभेच्या टोकाचा वरच्या दाताच्या मुळांना स्पर्श होतो असे ध्वनी.) उच्चारावरही अर्थ अवलंबून असतो.

भाषेत आपण शब्द कसे उच्चारतो, कोणत्या अक्षराशी शब्द तोडतो, या साऱ्यांना महत्त्व असते. 'सूतकताई' हा शब्द जर 'सूतक ताई' असा लिहिला तर कसं वाटेल? तसंच 'अक्षरशः' हा शब्द लिहिताना 'अक्षर शहा' असा कोणा मुलाचे नाव करून टाकणे बरोबर आहे का?

2 आकलन कृती.– **2**

रिकाम्या चौकटी भरा.

अ) शब्द भलत्याच ठिकाणी तोडल्यामुळे होणाऱ्या गोंधळाचा शब्द – [ ]

आ) शब्दांचा अर्थ जाणून घेण्याचे साधन – [ ]

3 स्वमत – **3**

'गरज नसतांना इतर भाषांमधील शब्द वापरून बोलू नये', या लेखिकेच्या मताबाबत तुमचे मत सोदाहरण लिहा.

कृती क्रमांक 3

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1.आकलन कृती.

i)खालील कृती सोडवा. **2**

1) दोन शब्दरूपे समान, उच्चार समान, अर्थ मात्र भिन्न असा शब्द.

↓

2)मराठी भाषेला लेखिकेने दिलेली उपमा.

↓

'पुराणातली वांगी पुराणात' या म्हणीचा अर्थ शोधण्यासाठी सगळ्या पुराणांमध्ये वांग्याशी संबंधित काय गोष्ट आली आहे, हा शोध म्हणजे फुकट उद्योग ठरेल! तिथे मूळ म्हण होती 'पुराणातली वानगी पुराणात.' वानगी म्हणजे उदाहरणे. पण 'वानगी' झाली 'वांगी' आणि आपण शोधत राहिलो वांग्याविषयीच्या गोष्टी! अशी फजिती होते.
काही वेळा दोन शब्दरूपे सारखी असतात आणि ती चकवतात.

उदाहरणार्थ,

१. राजाचे 'कलेवर' प्रेम होते.

२. अपघातस्थळी कडेला एक 'कलेवर' पडले होते.

येथे पहिल्या वाक्यात 'कलेवर' हे शब्दरूप 'कला' या शब्दाचे सप्तमी विभक्तीचे रूप आहे तर दुसऱ्या वाक्यात 'कलेवर' हे नाम असून त्याचा अर्थ 'शव' असा आहे.

आपण आपल्या भाषेवर प्रेम करायचं असेल तर भाषेतली अशी शक्तिस्थळे जाणून घ्यायला हवीत. भाषेचा योग्य सन्मान राखायला हवा. आपल्या घरीदारी बोलली जाणारी मराठी भाषा ही आपल्याला आईच्या ठिकाणी आहे. तिने आपल्या भावजीवनाला आकार दिला आहे. आपल्या भावना व्यक्त करायला आधार दिला आहे. तिच्याशी आपले खास जिव्हाळ्याचे नाते असायला हवे. त्यासाठी तिचे ज्ञानही आपण मिळवायला हवे.

आपली भाषा ही हवेसारखी आपल्या आतबाहेर असते. तिचे जीवनातले महत्त्वाचे स्थान कायम ठेवायला हवे. उदा., आता पाऊस पडत आहे. 'पाऊस पडणे' या घटनेविषयी दोन वाक्यांतून कशी दोन प्रकारे प्रतिक्रिया देता येते ते पाहा.

१. पावसाने स्वत: जातीने हजेरी लावून वनमहोत्सवाला दाद दिली.

२. सकाळी सकाळी पाऊस आल्यामुळे माझ्या 'मॉर्निंग वॉक'च्या बेतावर पाणी पडले.

अशी अनेक वाक्ये तयार करता येतील. त्यातून भाव खुलत जातात. भाषा अशी आपल्या मनातले भाव सूक्ष्मपणे सांगायला मदत करत असते, त्यामुळे तिचे अर्थसौंदर्य कळल्यावरच आपण 'लाभले आम्हांस भाग्य बोलतो मराठी...' असे कविवर्य सुरेश भटांचे शब्द उच्चारायला खऱ्या अर्थाने पात्र ठरू, हे विसरून चालणार नाही.

2 आकलन कृती. **2**

खालील आकृती पूर्ण करा.

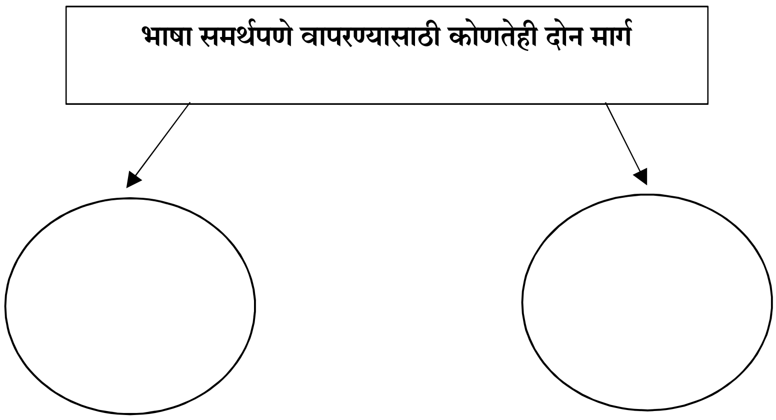

3 स्वमत.– **3**

लेखिकेने मराठी भाषेचा केलेला सन्मान तुमच्या शब्दात लिहा.

३ . आजी कुटुंबाचं आगळ – महेंद्र कदम

कृती क्रमांक 1

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

१) का ते लिहा **2**

i. आजी मुलांना गोठ्यातच दुध प्यायला लावायची ……

ii. आजी सोप्यात बसून सक्त पहारा द्यायची….

आमच्या घरी एक गावरान गाय होती. आमचे वडील किंवा काका धार काढायला निघाले, की ग्लासं घेऊन आमचा मोर्चा गोठ्यात. गाईनं पान्हा सोडला, की वासरू आखडायचंन् चरवीतल्या दुधाच्या धारांचं संगीत ऐकत चरवी भरण्याची वाट बघायची. चरवी भरली, की पुन्हा वासरू सोडायचं न् ग्लास घेऊन लायनीत उभं राह्यचं. तिथंच मग ते धारोष्ण दूध आमच्या ग्लासात यायचं आणि ते उबदार दूध मिश्या येईपर्यंत पीत राह्यचं. तिथंच संपवून घरात यायचं. राहिलेली अर्धी चरवी घरात आली, की म्हातारी ढाळजंतनं सोप्यात अवतरायची.तिथंच बसून राह्यची. हातातील माळेचा एकेक मणी ओढत काहीतरी पुटपुटत राह्यची, कारण एकच, माझ्या आईने व धाकट्या चुलतीने चहा करून पिऊ नये म्हणनू सक्त पहारा द्यायची. चार घरच्या चार सुना नांदायला आल्या. त्यांचा कुणाचा भरवसा द्यायचा? कोण कुणाच्या लेकराला किती देईल खात्री नाही, म्हणून आम्हां ला गोठ्यातच दूध मिळण्यावर आजीचा कटाक्ष असायचा. आजी तिथं बसण्याचं आणखी एक कारण होतं. आमची आई थोरलीही होती. आपण बसून जावांना कामं लावाय ची. खरं तर आजीनं सगळ्यां ना कामाच्या वाटण्या करून दि लेल्या. कुणी किती दि वस भाकरी करायच्या, कुणी धुणं धुवायचं, कालवण कुणी करायचं, भांडी कुणी घासायची हे सगळं ठरलेलं असायचं आणि आठवड्यानं प्रत्येकीचं काम रोटेशनप्रमाणे बदललं जाय चं. प्रत्येकीला प्रत्येक काम आलंच पाहिजे यावर आजीचा भारी कटाक्ष. येत नसेल तिला ती शिकवायची; पण कामातनं कुणाची सुटका नसायची.

. .

2.काय ते सांगा(

आजीचा कटाक्ष असावयाच्या त्या गोष्टी . 2

उत्तर :– १)

२)

३)स्वमत:– तुमच्या घरामध्ये कामांची विभागणी कोण करते आणि कशी? ते सविस्तर लिहा. 3

कृती क्रमांक 2

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

i. चूक की बरोबर ते लिहा. 1

1 भाकरी करपल्या की सरपण फोडणाऱ्याला आजी शिव्या द्यायची...

2 मुलांच्या जेवणानंतर रानातल्या भाकरी बांधल्या जायच्या......

ii. आकृतिबंध पूर्ण करा. 1

दुपारच्या वेळेला ढाळजत बसून जमलेल्या बायका करावयाच्या ती कामे	

कामातनं कुणाची सुटका नसायची. भाकरी करपल्या की करणारणीला लाखोली. सरपण नीट नसलं, की गड्यांची फजिती.स्वयंपाक झाला, की आधी आमची बाळगोपाळांची पंगत बसायची. आजी पुढं सरकायची न् आमची आई जेवायला वाढायची किंवा कुणी काकीही; पण वाढतानाही आजीचा जागता पहारा. धपाटे घालू घालू खाऊ घालायचं. कुणाला खरकटं ठेवू द्यायचं नाही.आमच्या जेवणानंतर रानातल्या भाकरी बांधल्या जायच्या आणि नंतर सगळ्या बायका मिळून जेवाय च्या.दहाच्या दरम्यान पोरांना शाळेत पिटाळून, दुपारच्या कामाचं नियोजन करून मग आजीची स्वारी ढाळजंत येणार. बसता बसता झोपी जाणार; पण झोप भारी सावध. कुठंही खुट्ट झालं, की आजी तट्ट जागी. कानोसा घेऊन पुन्हा डोळं झाकणार. झोप होता होता गल्लीतल्या बायका जमल्या की वाकळ शिवायचं असो, शेंगा फोडायचं असो की धान्य निवडायचं असो, सगळ्या मिळून एकमेकींची कामं करायच्या. गल्लीतल्या बायका येतानाच कामं घेऊन यायच्या. गप्पा व्हायच्या. सासुरवास, जाच अशा सगळ्यांच्या चर्चा .

२. घटनाप्रमाणे ओघतक्ता पूर्ण करून लिहा. 2

स्वयंपाक झाला की आधी बालगोपाळांची पंगत बसायची
आजी धपाटे घालून खाऊ घालायची
शेवटी सगळ्या बायका मिळून जेवत.

३)स्वमत–पाठाच्या आधारे एकत्र कुटुंब पद्धतीबद्दल तुमचे विचार स्पष्ट करून लिहा. 3

कृती क्रमांक 3

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1 अ) कसे ते लिहा– **1**

अ)ढाळजेतून बातम्या प्रसारित प्रसारित होण्याची पद्धत १)………. २)…………

ब)एका शब्दात उत्तर लिहा. 1

1) लेखकाच्या गावचे वर्तमानपत्र ………

2)लेखकाच्या वाड्याचे भरभक्कम संरक्षककवच……

> आमची ढाळज म्हणजे गावाचं वर्तमानपत्र होतं आणि आजी त्याची संपादक होती. तर सगळ्या बातम्या तिथं यायच्या.त्यांची शहानिशा व्हायची न् मग त्या गावभर जायच्या. कडुसं पडायच्या आधी ही मैफिल मोडायची. माणसांची वेळ झाली, की म्हातारीची ढाळज सुटायची. माणसं ढाळजंत बसायची. रात्री आठच्या दरम्यान ढाळजंचा दरवाजा लागला आणि एकदा आतनं आगळ टाकली, की वाडा शांत व्हायचा. ही आगळ दरवाजाला लावणं किंवा ती काढणं म्हणजे आमच्यासाठी दिव्य असायचं. मुळात ही सहा फुटांची लांब आणि पाऊण फूट रुंद अशी सागवानी आगळ एका भिंतीतल्या देवळीत आरपार जायची. ती आरपार घालवून दरवाजाउ घडणं किंवा तिच्या तोंडाला असणाऱ्या पितळी वाघाच्या जबड्यातील कडीला हातघालून ती बाहेर ओढणं व समोरच्या भिंतीतल्या देवळीत ढकलणं फार अवघड गणित होतं.ही आगळ म्हणजे दरवाजाचं, पर्यायाने वाड्याचं, भरभक्कम संरक्षक कवच होतं.दुपारी ही एकदा आगळ टाकली की उन्हाचं, सुट्टीचं आम्हांला बाहेर पडायला संधी नसायची, तसाच रात्री त्या आगळीचा आधारही तितकाच वाटायचा.भर उन्हात मग आजीला जास्त त्रास होऊ न देता तिथंच ढाळजंत, पडवीत सोप्यात कुठंही आम्ही बैठे खेळ खेळायचो. चिंचोके, गजगं, खापराच्या भिंगऱ्या, जिबल्या, चुळूचुळू मुंगळा, भोवरा, गोट्या असले खेळ असायचे,

2.काय ते सांगा करा. **2**

उताऱ्यात आलेले बैठे खेळ .१)……..२)……..३)……४)………

3.स्वमत – आमची ढाळज म्हणजे गावाचं वर्तमानपत्र होतं. लेखकाच्या या **3**

विधानाशी तुम्ही सहमत आहात का? कसे ते स्पष्ट करा.

कृती क्रमांक 4

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1) आकृतिबंध पूर्ण करा.

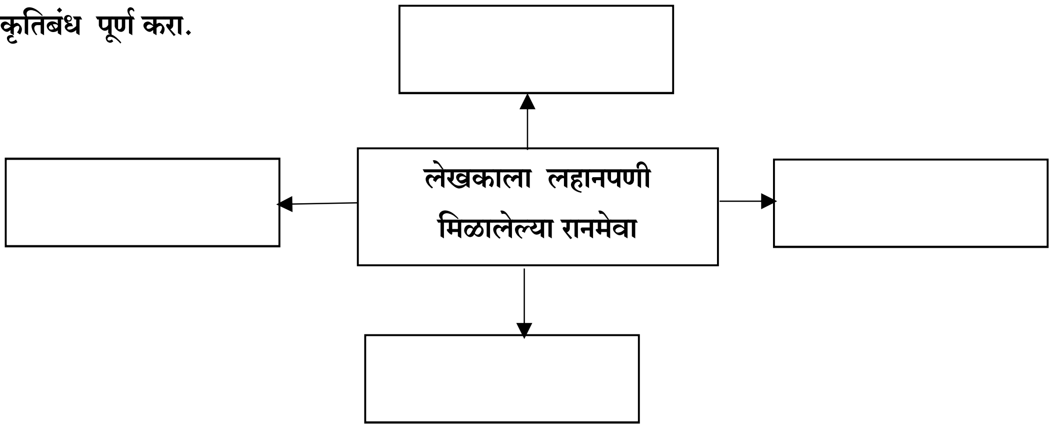

सगळ्यांचा डोळा चुकवून हळूच सटकी मारायची न् गोट्या खेळायला जायचं. तिथंच कुरीचा डाव रंगायचा. ज्यांना खेळायची संधी मिळायची नाही ती पोरं माकडासारखं वडाच्या पारंब्यांना लोंबकळत राह्यची.झोका खेळायची. उतरताना पारंब्यांच्या शेंड्यांना फुटलेली पिवळी पालवी शेव–शेव म्हणून खायची. एखाद्या भर दुपारी मग तिथनंच मोर्चा विहिरीकडं वळवायचा. मनसोक्त पोहायचं. शिवणापानी खेळायचं. मुटकं टाकून पाणी उडवण्याची शर्यत लागायची. कंटाळा आला, की ओल्या अंगाने तिथंच मातीवर लोळत पडायचं. चटके बसायला लागले, की पुन्हा पाण्यात उड्या. थकून घरी यायचं आणि भाकरीवर उड्या टाकायच्या. लाल डोळं आणि पांढरं पडलेलं अंग बघून आजीचं बोलणं खायचं. असल्या सगळ्या निसर्ग दत्त वातावरणात बालपण आकारत होतं.

गाभोळ्या चिंचा, मिठाचे खडे आणि कच्च्या कैऱ्या, बांधावरची बोरं, चिचांचा तौर,उंबरं, ढाळं, काटाड्यावर भाजलेली कणसं, गहू–ज्वारीचा हुरडा, कच्ची वांगी, गवार, छोटी तंबाटी, शेण्ण्या, कलिंगडं,शेंदाडं, करडीची–पात्रंची भाजी, ज्वारीची हिरवीगार ताटं, कवटं, तुरीच्या–मटकीच्या शेंगा, त्यांची उकड, हुलग्याचं माडगं असा सगळा रानमेवा पोटात जात होता. आम्ही वाढत होतो. भांडत होतो. पुन्हा एकत्र खेळत होतो. ढाळजंत आजीच्या धाकात अभ्यास करत होतो. आजीच्या मायेच्या सावलीखाली आम्ही मोठे होत होतो.

2) एका शब्दात उत्तर लिहा. **2**

i. लेखकाची लहानपणी अभ्यास करण्याची जागा –

ii. लेखक लहानपणी मिळालेली मायेची सावली.–

3)स्वमत : तुम्हाला आठवत असलेल्या कोणत्याही एका अविस्मरणीय प्रसंगाचे वर्णन करा. **3**

५.वसंत हृदय चैत्र

दुर्गा भागवत

कृती क्र.१

१.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा. (गुण७)

आकलन कृती -

१) वैशिष्टये लिहा. ०२

i. पिंपळाची पाने -

ii. मधुमालतीची फुले -

चैत्रातल्या पालवीचे रूप कुठेही मोठे मनोहर; पण ही पिंपळाची झाडे पाहा, कशी गहिऱ्या गुलाबी पानांच्या रेशमी पताका नाचवत उभी आहेत ती. जुनी पाने गळता गळता नवी येत होती म्हणून शिरीषासारखी ही पालवी पहिल्याने डोळ्यांत भरत नव्हती; पण सारी नवी पाने आल्यावर खरोखरच उन्हात जेव्हा ही भडक गुलाबी पाने चमकतात, तेव्हा जणूकाही सुंदर पुष्पांचे गेंदच या झाडावर फुलले आहेत असे वाटते. इतर झाडांची पालवी फार लहान असल्याने फार हलत नाही; पण या पानांची सारखी सळसळ. त्यातल्या त्यात आमच्या घराजवळ एक पिंपळाचे झाड आहे, ते तर फारच बहारीचे दिसते त्याच्यावर मधुमालतीची प्रचंड वेल चढली आहे. चारी बाजूंनी अगदी मध्यापर्यंत त्या झाडाला तिने वेढून टाकले आहे आणि आता ही मधुमालती गुलाबी गेंदांनी खच्चून भरली आहे. आता फुलायला आणखी जागा नाही, अशी दाटी पिंपळाच्या तांबूस पानांची आणि या गुच्छांची झाली आहे आणि नुसती पालवीच नाही तर हिरवी फळेही इतर झाडांप्रमाणे यांच्या फांदीफांदीला ओळीने चिकटून बसली आहेत.

२) योग्य विधान निवडून लिहा.

i. ०१

अ)पिंपळाच्या झाडावर जाईची प्रचंड वेल चढली आहे.

ब) पिंपळाच्या झाडावर मधुमालतीची प्रचंड वेल चढली आहे.

क)मधुमालतीची पांढरी शुभ्र फुले पिंपळाच्या झाडावर उठून दिसतात.

ड)पिंपळाची हिरवी पाने उठून दिसतात.

ii. ०१

अ)वैशाखातील पालवीचे रूप मनोहर असते.
ब)चैत्रातील पालवीचे रूप मनोहर असते.
क)नवी पाने गळून जुनी पाने येतात.
ड) शिरीषासारखी ही पालवी डोळ्यात भरते.

३) **स्वमत:** तुमच्या आवडत्या ऋतुबदल माहीती लिहा. ०३

कृती-२

(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा. (गुण७)

कृती - १ खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा. ०२

अ-१. आकृतिबंध पूर्ण करा.

घाणेरीचे वैशिष्ट्ये

नारळाचे फुल

सर्व फुलांत अतिशय हिरिरीने कोणी नटले असेल तर ही उग्रगंधी घाणेरी, किती शोभिवंत आणि दुरंगी फुलांच्या गुच्छांनी ती भरली आहे. गुलाबी फुलांत एखादे पिवळे, पिवळ्यांत एखादे गुलाबी, शेंदरी व पिवळा, पिवळा आणि जांभळा, लाल आणि पांढरा, जांभळा आणि गुलाबी, शेंदरी आणि जांभळा, किती म्हणून या झाडाच्या दुरंगी फुलांच्या रंगांचे वर्णन करावे? वास्तविक हे कुठलेच दोन रंग स्वाभाविकपणे एकमेकांच्या शेजारी एरवी शोभणारे नाहीत; पण निसर्गाच्या दुनियेत कुठलेही भडक व एरवी विसंगत वाटणारे रंग विशोभित दिसत नाहीत, उलट एकमेकांची शोभाबाढवतात. गुजरातेत बऱ्याच भागांत वृक्षवनस्पतींचा दुष्काळ. तिथे या झाडाल भलतेच महत्त्व आहे. आपण तुच्छतेने घाणेरी म्हणतो तिला आणि तिच्या अतुलनीय रंगसौंदर्याला उपेथून पुढे जातो; पण गुजरातीत 'डी' यथार्थ नामाभिधान या झाडाला दिलेले आहे आणि या फुलाचे हे नाव ऐकल्याव काठेवाडी व राजपुतान्यातल्या चुनड्यांच्या भडक रंगांचे रहस्य मला उमगले. भडक विशोभित रंग म्हणून त्यांची पुष्कळदा कुचेष्टा केली जाते. जी रंगाच मिश्रणे आम्ही आमच्या वस्त्राभरणात कटाक्षाने टाळतो, तीच या लोकने शतकानुशतके निसर्गाच्या प्रेरणेप्रमाणे शिरोधार्य मानली.

२) योग्य पर्याय निवडून विधान पुन्हा लिहा. ०२

अ) आपण -------------------- रूपसौंदर्यला उपेक्षून पुढे जातो.

(पिंपळाच्या, वडाच्या, मधुमालतीच्या, घाणेरीच्या)

आ) पल्लावांचा -------------------- त्यांना जणू माहीतच नाही.

(तोरा, फुलोरा, नखरा, झुपका)

३) **स्वमत.**

भारतीय रंगाभिरुचीचे मुल प्रादेशिक वातावरण व नैसर्गिक अविष्कारात आहे.

कृती-३

आ -१. आकृतिबंध पूर्ण करा. ०२

आंबा फणसाशिवाय अपूर्ण वाटणाऱ्या बाबी

चैत्रात झोके घेणारे

शेजारचे कडुनिंबाचे झाड निळसर फुलांच्या तुऱ्यांनी भरून गेले आहे. त्यांचा सुगंध रात्रीच्या वेळी अतिशय मनोरम वाटतो. त्याच्या शेजारीच कडवट उग्र वासाचे करंजाचे झाडही सबंध फुलले आहे. करंजाच्या फुलांचे रूप अलौकिक असते. अगदी नखाएवढी कळी; करंजीच्याच आकाराची, पांढरी, हिरवी; पण फूल उमलले की किती निराळे दिसते. आत एक निळी-जांभळी नाजूक सुंदर कळी आणि तिच्या डोकीवर अर्धवर्तुळ अशी पांढरी टोपी. जणूकाही टोपडे घातलेला बाल घनश्यामच या फुलांच्या रूपात अवतरला आहे. रस्त्यावर पडलेला या फुलांचा खच फार रमणीय दिसतो. चैत्रातल्या पर्णशोभेचे आणि फळशोभेचे वर्णन आंब्या-फणसाशिवाय पूर्ण होणार नाही. वसंताशी पौषाअखेरीपासूनच मोहोरून सहकार करणारे हे आंब्याचे झाड. लांबलचक देठांना लागलेले कैऱ्यांचे हिरवे गोळे वाऱ्याबरोबर झोके घेत असताना किंवा पोपट किंवा कावळे त्या पाडाला लागल्या आहेत की नाहीत ते पाहण्याकरिता त्यांना चोचींनी प्रहार करतात, तेव्हा मोठी मौज दिसते. गावाबाहेरच्या झाडांतून कोकिळांचे कूजनही बहुधा याच झाडांवर चालत असते. कैऱ्या जून झालेल्या असतानाच एकीकडे पाने झडत असतात; पण झाड रूक्ष असे कधीच दिसत नाही. चैत्रात याही झाडाला पालवीचे घोसच्या घोस लागतात आणि कैऱ्यांबरोबर तेही झोके घेतात

२) चूक की बरोबर सांगा. ०२

१) चैत्रातल्या पर्ण शोभेचे आणि फळ शोभेचे वर्णन आंब्या-फणसाशिवाय पूर्ण होणार नाही.

२) निसर्गाच्या विराट शब्दलिपीचा शोध घेण्यापेक्षा मला या स्थुल विरामचिन्हनाकडेच पाहायला जास्त आवडते.

३) **स्वमत.** फणसाच्या झाडाचे वर्णन तुमच्या शब्दात करा.

७ . गवताचे पाते – वि. स. खांडेकर

कृती क्रमांक 1

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

(1) योग्य पर्याय निवडा.

आकलन कृती

१) कारण लिहा. 2

i. झाडावरून पिकलेली पाने गळून पडू लागली.....

ii. गवताच्या पात्याच्या स्वप्नाचा चुराडा होण्याचे कारण....

हिवाळा नुकताच सुरू झालेला होता.
झाडावरून एकामागून एक पिकलेली पाने गळून पडू लागली.
पट...पट...पट...
त्यांचा तो पट...पट...असा कर्णकटू आवाज...

तो आवाज ऐकून धरणीमातेच्या कुशीत झोपी गेलेले एक चिमणे गवताचे पाते जागे झाले. गिरक्या खात खात जमिनीवर येणाऱ्या एका पानाला ते म्हणाले,

''पडता पडता किती कटकट करतोयस तू? तुझ्या या दंग्यानं माझ्या साऱ्या गोड गोड स्वप्नांचा चुराडा झाला की!''

पानाला राग आला. ते चिडून म्हणाले, ''अरे जा! चिडखोर बिब्बा कुठला! मातीत जन्मून मातीतच लोळणाऱ्या तुझ्यासारख्या क्षुद्र गवताच्या पात्याला आमच्या या उच्च वातावरणाची कल्पना कशी येणार? हा दंगा नाही, बेटा! हे गाणं चाललंय! जन्मात कधी आ न करणाऱ्या तुझ्यासारख्या अरसिकाला ते समजायचं नाही!'' हे बोलता बोलताच ते पान पृथ्वीवर पडले आणि धरणीमातेच्या कुशीत झोपी गेले.

ते पुन्हा जागे झाले, ते वसंताच्या संजीवक स्पर्शाने! त्या स्पर्शात विलक्षण जादू होती. त्या जादूने आता त्या पानाचे रूपांतर गवताच्या चिमुकल्या पात्यात झाले होते. पुन्हा हिवाळा आला.

२.दिलेल्या घटना कालानुक्रमे लावा (ओघतक्ता तयार करा.) 2

विधाने– अ)पान धरणीमातेच्या कुशीत झोपी गेले

ब)पानाच्या गोड स्वप्नांचा चुराडा झाला

क)हिवाळा सुरु झाला होता.

ड)चिमणे गवताचे पाते जागे झाले

3 स्वमत 3

रूपक कथेची वैशिष्ट्ये प्रस्तुत रूपककथेद्वारे स्पष्ट करा.

कृती क्रमांक 2

(आ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

१)आकृतीबंध पूर्ण करा. **2**

पानाने गवताच्या पात्याला वापरलेली संबोधने.

- क्षुद्र
- अरसिक
- बेटा
- चिडखोर बिब्बा

पानाला राग आला. ते चिडून म्हणाले, ''अरे जा! चिडखोर बिब्बा कुठला! मातीत जन्मून मातीतच लोळणाऱ्या तुझ्यासारख्या क्षुद्र गवताच्या पात्याला आमच्या या उच्च वातावरणाची कल्पना कशी येणार? हा दंगा नाही, बेटा! हे गाणं चाललंय! जन्मात कधी आ न करणाऱ्या तुझ्यासारख्या अरसिकाला ते समजायचं नाही!'' हे बोलता बोलताच ते पान पृथ्वीवर पडले आणि धरणीमातेच्या कुशीत झोपी गेले.

ते पुन्हा जागे झाले, ते वसंताच्या संजीवक स्पर्शाने! त्या स्पर्शात विलक्षण जादू होती. त्या जादूने आता त्या पानाचे रूपांतर गवताच्या चिमुकल्या पात्यात झाले होते. पुन्हा हिवाळा आला. थंडीने कुडकुडत गवताचे पाते धरणीमातेच्या कुशीत लपू लागले-झोपू लागले. पण पुन:पुन्हा त्याची झोपमोड होऊ लागली. जिकडे तिकडे झाडांवर पाने सळसळत होती...पट पट असा आवाज करीत पृथ्वीवर पडत होती!

ते गवताचे पाते कपाळाला आठी घालून स्वत:शीच पुटपुटले, 'काय ही हिवाळ्यातली पानं! जीव खाऊन टाकला यांनी अगदी! केवढा हा कर्णकटू आवाज...छी छी छी! माझ्या साऱ्या गोड गोड स्वप्नांचा चेंदामेंदा केला यांनी!'

2 परिणाम लिहा **2**

i. वसंताच्या संजीवक स्पर्शाने गळून पडलेल्या पानाला स्पर्श केला.–

ii. हिवाळा सुरु झाल्याचा परिणाम...

3 स्वमत कृती– कथेत दिसून येणारे मानवी गुणधर्म स्पष्ट करा. **3**

८ . वाट पाहताना – अरुणा ढेरे

कृती क्रमांक 1

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

१. एका शब्दात उत्तर लिहा **2**

i)थंडी कमी होण्याची वेळ –

ii)लहानपणी लेखिका आणि त्यांच्या भावंडाना गॅलरीत झोपायला मिळायचं तो महिना – .

होळीनंतर थंडी झपाट्यानं कमी होत जायची आणि आंब्यावर मोहोर नुसता घमघमत असायचा. परीक्षा तोंडावर आलेली असायची. मोकळ्या अंगणात अंथरुणं पडायची ती सुट्टी लागल्यावर; पण मार्च-एप्रिलमध्ये आम्हाला गॅलरीत झोपायला मिळायचं.

रात्रीचे मऊगार हात अंगावर फिरायला लागले, की झोपेची गडद चाहूल यायची. डोळे मिटताना मनात एकच संदेश जागा व्हायचा, 'उद्या कोकिळेचं 'कुहू' ऐकू येईल का? बघू हं!' पहाटे पहाटे गाढ झोपेत असतानाच तो 'कुहूऽकुहूऽ' आवाज कानावर यायचा आणि त्या आवाजाची वाट पाहण्याचं सार्थक होऊन जायचं.

सुट्टीची वाट पाहणं तर तेव्हापासून सुरू झालेलंच असायचं. अभ्यासाचा आळस नसायचा. पाठांतर आवडायचं. नेमलेली पुस्तकं गोष्टीच्या पुस्तकांइतकीच परत परत आवडीनं वाचली जायची; पण अभ्यासाचं वही-पुस्तक जरा बाजूला झालं रे झालं, की सुट्टीची आठवण उसळी मारून वर यायची. ते अंगणातलं हजारी मोगऱ्याचं झाड, शनिवारवाड्यात सकाळी सकाळी जाऊन वेचून आणलेली बकुळीची फुलं, माठातलं वाळा घातलेलं पाणी, आई-आत्यांची कुरडया-पापड्यांची घाई, अंगणभर पडणारी वाळवणं, कैरीची डाळ आणि पन्हं, कधीमधी घरची परवानगी मिळाल्यावर चोखायला मिळणारे बर्फाचे गोळे, उसाचा ताजा रस आणि मुख्य म्हणजे खूपच खूप गोष्टीची आणि कवितांची नवी पुस्तकं...सुट्टीची किती वाट पाहत असू आम्ही!

२.वैशिष्ट्ये लिहा. **2**

लेखिकेने अनुभवलेल्या सुट्टीचे वेगळपण

३ .स्वमत कृती – उन्हाळ्याच्या सुट्टीची वाट तुम्ही पहाता का? कसे ते स्पष्ट करा. **3**

कृती क्रमांक 2

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

१)आकृतीबंध पूर्ण करा. **2**

लेखिकेला पुस्तकात भेटलेले जग

सुट्टीची वाट पाहणं तर तेव्हापासून सुरू झालेलंच असायचं. अभ्यासाचा आळस नसायचा. पाठांतर आवडायचं. नेमलेली पुस्तकं गोष्टीच्या पुस्तकांइतकीच परत परत आवडीनं वाचली जायची; पण अभ्यासाचं वही–पुस्तक जरा बाजूला झालं रे झालं, की सुट्टीची आठवण उसळी मारून वर यायची. ते अंगणातलं हजारी मोगऱ्याचं झाड, शनिवारवाड्यात सकाळी सकाळी जाऊन वेचून आणलेली बकुळीची फुलं, माठातलं वाळा घातलेलं पाणी, आई–आत्यांची कुरडया–पापड्यांची घाई, अंगणभर पडणारी वाळवणं, कैरीची डाळ आणि पन्हं, कधीमधी घरची परवानगी मिळाल्यावर चोखायला मिळणारे बर्फाचे गोळे, उसाचा ताजा रस आणि मुख्य म्हणजे खूपच खूप गोष्टीची आणि कवितांची नवी पुस्तकं...सुट्टीची किती वाट पाहत असू आम्ही!

आमच्या भल्यामोठ्या वाड्यात पुष्कळ बिऱ्हाडं असली, तरी आख्ख्या वाड्याला मिळून असलेला एक चौथा मजला म्हणजे माळाच होता. सुट्टीची वाट पाहताना माळ्यावर जाऊन पुस्तकांच्या गराड्यात बसण्याच्या अद्भुत कल्पनेनं अगदी आतून मन फुलून येई. पुस्तकांची वाट पाहण्यात एक गंमत होती. एक वेगळंच जग तिथे भेटत होतं. न पाहिलेले देश, न पाहिलेली माणसं, न अनुभवलेले प्रसंग, अनोळखी तरीपण आपले वाटणारे. ओळखीचे धागे जुळणारे. न जुळणाऱ्या गोष्टीसुद्धा किती थक्क करणाऱ्या! म्हणजे, जग असंही असतं तर...! मला केवढं तरी नवेपण भेटत होतं आणि शब्दांची जादू कळत होती. मी वाचत होते त्या गोष्टी, तो इतिहास, ती गाणी कुणीतरी रचलेली होती. लिहिलेली होती. जे सुचलं, जे लिहावंसं वाटलं ते कसं लिहू शकली आहेत ही माणसं! मला भाषेची ताकद समजत होती. लेखकाच्या प्रतिभेची ताकद समजत होती, म्हणून पुस्तकं वाचण्याची वाट पाहण्यात उन्हाळ्याच्या आधीचा काळ इतका वेड लावायचा की बस्स!

आणखी एक वाट पाहणं होतं पोपटांच्या थव्यांचं. आमच्या घरामागे एक मोठ्ठं उंबराचं झाड होतं. उन्हं तापण्याचे दिवस आले, की त्यांचे थवे उंबरावर येऊन उतरायचे. कशातरीच पानांचं, गाठीगाठीचं ते झाड तेव्हा पिक्या उंबरांनी आणि राघूंच्या हिरव्या पंखांनी इतकं सुंदर होऊन जायचं! मी वाट पाहायचे त्या थव्यांची. त्या लालसर गोड झालेल्या उंबरांची. माझ्या मनात जाग्या होणाऱ्या कितीतरी कवितांची...

२)कारण लिहा – **2**

i. **पुस्तक वाचण्याची वाट पाहण्यात उन्हाळ्याच्या आधीचा काळ लेखिकेला वेड लावायचा,कारण...**

ii. **उन्हाळ्यात लेखिकेच्या घरामागच झाड सुंदर व्हायचं....**

३)स्वमत कृती – **3**

पुस्तकातून न पाहिलेले देश, न पाहिलेली माणसं,भेटतात लेखिकेच्या या मताशी तुम्ही सहमत आहे का?कसे ते स्पष्ट करा

कृती क्रमांक 3

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

१)तुलना करा – **2**

व्यक्तीशी मैत्री	कवितेशी मैत्री

पुढे मग कवितेचं बोट मी चांगलं घट्ट धरून ठेवलं. तिची माझी मैत्रीच झाली. आपण कधीपण, केव्हापण मैत्रिणीला हाक मारतो, तिच्याकडे धावतो, तिच्याबरोबर भान विसरून मनातलं वाट्टेल ते बोलतो. इथे फक्त एक फरक होता. तिला हवं तेव्हा ती माझ्याकडे यायची. कधीही रात्री–मध्यरात्रीसुद्धा; पण मला मात्र कधीकधी खूप वाट बघायला लावायची.

मी हाक मारल्यावर हमखास येईलच असं नसायचं कवितेचं. मग तिची वाट पाहणं–अस्वस्थ होणं–कशातच मन लागेनासं होणं–आई, आत्याची ती बोलणी खाणं! आज ते वाट पाहणं आठवलं तरी मी पुन्हा हुरहुरते. उंबराच्या पिकल्या फळांवर पोपटांचे हिरवे पंख पुन्हा उतरून यावेत, असं उगाच वाटत राहतं.

आमची आत्या तेव्हा उरुळीकांचनच्या मराठी शाळेत नोकरी करायची. तेव्हा आजच्यासारखी उरुळीला सहज जाण्याजोगी वाहनांची सोय नव्हती. आत्या सकाळी आठ वाजताच घरातून जायची. बस पकडून रेल्वे स्टेशनला जायची. मग पॅसेंजरनं उरुळी. परतताना तसंच, गाडी पुष्कळदा उशिरा सुटायची. पुन्हा पुणे स्टेशनवरून बसनं घरी परतायला तिला कधी नऊ–साडेनऊसुद्धा व्हायचे. आम्ही भावंडं तेव्हा तिची वाट बघत वाड्याच्या दिंडी दरवाज्यात उभी राहायचो. आत्या येईपर्यंत वाट बघून रडू गळ्याशी दाटलेलं असायचं. ती आली, की धाकटा भाऊ झेप टाकून तिला लोंबकळायचा आणि मी रडू आवरत हसायची. सगळा शोष निपटून, तिच्या जवळ घेण्यानं शांत वाटायचं. तिला नोकरी करणं भाग होतं आणि आमचं वाट पाहणं अटळ. आज हे समजतं; पण तेव्हा जीव नुसता फुटून जायचा. कसली कसली भीती वाटत राहायची.

२)ओघ तक्ता तयार करा. **2**

लेखिकेच्या आत्याच्या दररोजच्या प्रवासाचा ओघतक्ता तयार करा.

१)

२)

३)

४)

३)स्वमत : तुमच्या आवडत्या व्यक्तीच्या वाट पाहण्याचा तुम्हाला आलेला अनुभव तुमच्या शब्दांत लिहा. 3

१० आप्पांचे पत्र – अरविंद जगताप

कृती क्रमांक 1

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : गुण (7)

१)चौकट पूर्ण करा. 2

i.	शिक्षकदिनाच्या दिवशी फार कमी निवडले जायचे ते पद	....
ii.	समुद्रकिनारी वाळूचे शिल्प बनविणारे	....

आयुष्यात काय व्हायचं याचा निर्णय घ्यायची वेळ तुमच्यावर येणार, म्हणून एक आठवण करून देतो. दरवर्षी आपल्या शाळेत शिक्षक दिन साजरा होतो. त्यात प्रत्येकाला मुख्याध्यापक तरी व्हायचं असतं नाहीतर शिक्षक तरी; पण शिपाई व्हायची इच्छा फार कमी मुलांची असते. तुम्ही शिपाई व्हायलाच पाहिजे असं नाही; पण शिपाई होऊन सुद्धा चांगलं काम करता येऊ शकतं, आपण कौतुकास पात्र होऊ शकतो या गोष्टीवर तुमचा विश्वास नाही का? मला एकच गोष्ट माहीत आहे कोणतंही काम केलं, तरी ते असं करायचं, की लोकांनी नाव घेतलं पाहिजे. काम छोटं नसतं. आता चार्जरच बघा.चार्जर नसला तर मोबाईलचा काही उपयोग आहे का? डॉक्टर एवढीच नर्स पण महत्त्वाची असते. तुम्ही बघा क्रिकेटचा कॅप्टन विराट कोहली असो किंवा धोनी, त्याला मैदानावरच्या खेळपट्टीची काळजी घेणाऱ्याचं महत्त्व जास्त असतं. कारण सामन्याचा निर्णय ठरवण्यात खेळपट्टीचा खूप मोठा वाटा असतो. समुद्रकिनारी वाळूत शिल्प बनवणारे ओरिसाचे सुदर्शन पटनायक पूर्ण देशात प्रसिद्ध आहेत. लग्नाच्या मांडवात बसून खूप लोक सनई वाजवताना दिसतात; पण बिस्मिल्लाह खान सनई एवढ्या मन लावून वाजवायचे, की त्यामुळे ते जगभर लोकप्रिय झाले.

2 . जोड्या जुळवा 2

‘अ’ गट	‘ब’गट
क्रिकेटच्या सामन्याचा निर्णय ठरवणारी.	नर्स
हा नसेल तर मोबाईलचा उपयोग नाही	बिस्मिल्लाह खान
डॉक्टर बरोबर ही असावीच लागते.	खेळपट्टी
सनई वादनाने लोकप्रिय झालेले.	चार्जर

3 .**स्वमत** – शाळेतील शिक्षकदिनाच्या दिवशी तुम्ही कोणते पद स्वीकारता किंवा कोण व्हयला आवडते व का ?ते लिहा. 3

कृती क्रमांक 2

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1 योग्य पर्याय निवडून विधान पूर्ण करा. **2**

- मधमाशा किती कष्ट करून मध गोळा करतात हे मुलांनी पाहिले तर.....

  अ)मुले मध गोळा करायला शिकतील.

  ब)मधमाशा मध कशी गोळा करतात हे समजेल.

  क)मुलांना कष्टाची किंमत आणि गंमतपण कळेल.

  ड)मधमाशा दररोज किती मध गोळा करतात हे समजेल.

- मुंबईतील नळ दुरुस्त करणाऱ्या व्यक्तीच्या कामाचा परिणाम......

  अ)काही वर्षांत लाखो लीटर पाणी वाचले.

  ब) सगळेजण नळ दुरुस्त करायला शिकले.

  क)सगळ्यांच्या डोळ्यातून पाणी आले.

  ड)आता मुंबईत एकही नळ नादुरुस्त नाही.

मी तुम्हांला फुलपाखरांच्या मागे पळताना पाहिलंय. तुमच्यापैकी एखाद्याने तरी फुलपाखरांच्या सुंदर आयुष्याचा अभ्यास केला पाहिजे. तुमच्या वर्गाच्या बाहेर मधमाश्यांचं मोहोळ होतं म्हणून खूप दिवस खिडकी बंद होती; पण आता खिडकी उघडा. त्या मधमाश्या
नीट बघा. त्या जसं पोळं बनवतात ना तसं परफेक्ट घरसुद्धा बनवू शकत नाही आपण. त्या किती कष्ट करून मध गोळा करतात हे बघितलं तरी तुम्हांला कष्टाची किंमत आणि गंमतपण कळेल.मुंबईत एक माणूस असा आहे जो दर आठवड्याला लोकांच्या घरी जातो. ओळख नसली तरी. आणि करतो काय तर फक्त लोकांच्या घरी बेसिनचा, बाथरूमचा नळ गळत तर नाही ना हे तपासतो. त्याच्या एकट्याच्या कामामुळे गेल्या काही वर्षांत लाखो लीटर पाणी वाचलंय, जे नळ खराब असल्यामुळे वाया जायचं पाण्याचे वाया जाणारे थेंब वाचवणं हे दु:खी माणसाच्या डोळ्यांतलं पाणी पुसण्याएवढंच महत्त्वाचं काम आहे. एका मुलाने आपल्या वाढदिवसाचे पैसे वाचवून ठेवले आणि काय केलं माहितेय? झोपडपट्टीमधल्या मुलांना नाल्यावरून एका तुटक्या लाकडी पुलावरून जावं लागायचं. त्याने आपल्या वाढदिवसाच्या पैशांतून त्या मुलांसाठी पक्का पूल बनवण्यासाठी आपले पैसे दिले.

2)पुढील कृतीतून दिसून येणारा गुण ओळखा. **2**

अ) वाढदिवसाचे पैसे नाल्यावरील पूल बांधण्यासाठी दिले........

ब) काय ते लिहा .पाण्याचा वाया जाणारा थेंब वाचविणे म्हणजे..........

3 स्वमत–

3

'पाण्याचे वाया जाणारे थेंब वाचवणं हे दु:खी माणसाच्या डोळ्यांतलं पाणी पुसण्याएवढंच महत्त्वाचं काम आहे', आप्पांच्या या विधानामागील अर्थ स्वत:च्या शब्दांत लिहा.

कृती क्रमांक 2

२) 1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : गुण (7)

1 ओळखा पाहू– 2

लेखकाने व्यक्त केलेल्या अपेक्षेतून मुलांनी कोण बनावे असे म्हटले आहे ते ओळखून लिहा.

अ)तुमच्यापैकी एकानेतरी लिहिलेलं पुस्तक आपल्या शाळेच्या ग्रंथालयात दिसलं पाहिजे–

आ)तुमच्यापैकी एकजण तरी सवाईगंधर्व महोत्सवात गाताना दिसलं पाहिजे……

खूप पैसे कमवायचे आणि निसर्ग बघायला दुसऱ्या देशात जायचं स्वप्न असतं लोकांचं; पण आपल्या देशातला निसर्ग समृद्ध करणारी माणसं हवीत. तुमच्यापैकी खूप जण परदेशात जाणार आहात. तुमच्यापैकी एकजण तरी सवाईगंधर्व महोत्सवात गाताना दिसलं पाहिजे. परीक्षेत पहिले आलात तर शाळेच्या भिंतीवर तुमचं नाव असेल; पण तुमच्यापैकी एकानेतरी लिहिलेलं पुस्तक आपल्या शाळेच्या ग्रंथालयात दिसलं पाहिजे. तुम्ही जगातल्या मोठमोठ्या हॉटेलमध्ये जाणार आहात; पण तुमच्यापैकी एकाच्या तरी शेतात हुरडा खायला यायचंय मला. आपल्या पूर्वजांनी वेरूळ अजिंठा बनवलाय. जगभरचे लोक बघायला येतात. तुम्ही असंच नवीन काहीतरी भव्यदिव्य बनवून दाखवालयाची मला खात्री आहे.मी एवढं सगळं सांगि तलं अशी पोरं आम्ही कुठं पाहिली नाहीत; पण मला राग आला नाही. तुम्ही मोठे झाल्यावर जग म्हणालं पाहि जे, की अशी पोरं आम्ही कुठं पाहिली नाहीत. मला आनंद होईल. फक्त तुम्ही आता आहात तसेच आनंदी रहा. जग विचारेलतुम्हांला, शाळेत तुम्हांला किती गुण मिळाले? पण मी सांगेन जगाला तुम्ही किती गुणी आहात. मी तुम्हांला वर्गा बाहेर पाहिलंय दंगामस्ती करताना, मैदानावर, स्नेहसंमेलनात, होस्टेलवर. असेच मनसोक्त जगा.

2 तुलना करा : 2

आप्पांनी पाहिलेली मुलं	शिक्षकांनी पाहिलेली मुलं

3 स्वमत : 3

तुमच्या शालेय जीवनातील कोणतीही एक संस्मरणीय आठवण थोडक्यात लिहा.

११ गोष्ट अरुणीमाची – सुप्रिया खोत

कृती क्रमांक 1

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1. उत्तरे लिहा. **2**

i .भाईसाबनी अरुणिमाला दिलेला सल्ला –

ii .अरुणिमाला या खेळात नॅशनल चॅम्पियनशिप मिळाली –

बहिणीचे पती) हेच काय ते आमच्या कुटुंबातले महत्त्वाचे निर्णय घेणारे. खेळांवर अतोनात प्रेम करणाऱ्या कुटुंबात मी जन्मले हे माझे अहोभाग्य; पण फुटबॉल आणि व्हॉलीबॉलची नॅशनल चॅम्पियनशिप मिळाल्यावर 'आता सीआयएसएफ (CISF) ची नोकरी मिळते का बघ, म्हणजे खेळाशी जोडलेली राहशील', हा भाईसाबनी दिलेला सल्ला मी शिरोधार्य मानला. त्यानुसार नोकरीसाठी अर्ज केला नि 'कॉल लेटर' आले देखील; पण फॉर्ममध्ये नेमकी माझी जन्मतारीखच चुकवलेली होती. हा घोळ निस्तरण्यासाठी दिल्लीला जाणे भाग होते.

११ एप्रिल, २०११ चा हा दिवस. लखनऊ स्टेशन गर्दीनं फुललेलं. पद्मावती एक्सप्रेसमध्ये कसेबसे चढत गर्दीतून मुसंडी मारत शिताफीने मी कॉर्नर सीट पटकावली. गाडीने वेग घेतला आणि माझे विचारचक्र सुरू झाले. 'बस...एवढे कागदपत्रांचे काम झाले, की झालेच आपले पक्के.' अचानक माझे लक्ष वेधून घेतले ते मला घेरून उभ्या असणाऱ्या तरुणांनी. त्यांचे लक्ष माझ्या गळ्यातल्या सोन्याच्या चेनवर होते; पण मीही काही कच्च्या गुरूची चेली नव्हते. त्यांनी डाव साधण्याचा प्रयत्न करताच जेवढी होती नव्हती तेवढी ताकद एकवटून मी माझ्याजवळ येणाऱ्या प्रत्येकाला लाथाबुक्क्यांचा प्रसाद द्यायला सुरुवात केली. आश्चर्य म्हणजे, त्या डब्यातला प्रत्येकजण 'अन्यायाविरुद्ध लढणं हे जणू पाप आहे', अशा चेहऱ्यानं मख्खपणे जागेवरच बसून राहिला. अखेर चोरांच्या सहनशक्तीचा अंत झाला. रात्रीच्या भयाण अंधारात माझे दोन्ही हात-पाय धरून त्या नराधमांनी मला चक्क चालत्या गाडीतून बाहेर फेकून दिलं. शेजारून जाणाऱ्या एका भरधाव रेल्वेवर मी आदळले आणि तिच्या वेगामुळे आणखी जोरात दोन धावपट्ट्यांच्या मध्ये उडून पडले. 'अरुणिमा, रेल्वे येतेय आणि तुझे पाय ट्रॅकवरून बाजूला घे', हा अंतर्मनातला संदेश मेंदूपर्यंत पोचेतोवर खूप उशीर झाला होता.

2.एका शब्दात माहिती लिहा. **1**

i)अरुणिमाचा प्रवास –– प्रवासाचा दिवस

–– स्टेशन व रेल्वेगाडी

ii).कारण लिहा – **1**

रेल्वेतील प्रवासी मख्ख चेह–याने जागेवर बसून राहिले --------

3 .स्वमत – **3**

तुमचा "रेल्वेप्रवासातील एखादा अनुभव " तुमच्या शब्दात स्पष्ट करा.

कृती क्रमांक 2

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1.आकृती पूर्ण करा. **2**

अरुणिमाने डॉक्टर व सहका–यांना दिलेला धीर
↓

बरेलीच्या त्या हॉस्पिटलमध्ये ना भूलतज्ज्ञ होता ना मला देण्यासाठी पुरेसे रक्त. सचिंत झालेल्या डॉक्टर व सहकाऱ्यांना मीच धीर दिला, 'डॉक्टर, नाहीतरी माझ्या पायाची चाळण झालेलीच आहे. आता भूल न देताच तुम्ही तो कापलात तरी चालेल.' डॉक्टर व त्यांच्या सहकाऱ्यांनी स्वत:चे एक युनिट रक्त मला दिले आणि माझ्यादेखतच माझा पाय कापला गेला.

इकडे मी जीवनमरणाच्या सीमारेषेवर होते; पण हॉस्पिटलबाहेरच्या जगात एक वेगळेच नाट्य घडत होते. 'फुटबॉल आणि व्हॉलीबॉल चॅम्पियन युवती सात तास जखमी अवस्थेत उपचाराविना पडून राहिली' ही बातमी प्रसारमाध्यमांनी उचलून धरलेली. तत्कालीन क्रीडामंत्र्यांनी मला दिल्लीच्या 'एम्स'मध्ये (AIIMS) हलवले, राष्ट्रीय खेळाडू असल्याने अत्युच्च दर्जाच्या सुविधा मला मिळाल्या...पण...पण शल्य एकच होतं, की प्रसारमाध्यमांमध्ये वाटेल त्या वावड्या उठत होत्या. 'अरुणिमाकडे प्रवासाचं तिकीट नव्हतं म्हणून तिने रेल्वेतून खाली उडी मारली' इथपासून ते 'अरुणिमाने आत्महत्येचा प्रयत्न केला', इथपर्यंत काहीही छापून येत होतं. तब्बल चार महिने 'एम्स'मध्ये (AIIMS) राहिल्यानंतर, शारीरिक जखमांवर मलमपट्टी झाली होती; पण या मानसिक जखमांचे घाव अंतरंग घायाळ करणारे होते.

2.जोडया लावा. **2**

अ गट	ब गट
१.बरेलीचे हॉस्पिटल	अ .एम्स हॉस्पिटल
२.जीवनमरणाची	आ.अंतरंग घायाळ करणारे
३.दिल्ली	इ .ना भूलतज्ञ ,ना पुरेसे रक्त
४.मानसिक जखमा	ई .सीमारेषा

3 स्वमत – **3**

"शारीरिक जखमा मलमपट्टीने ब–या होतात.पण मानसिक जखमांचे घाव अंतरंग घायाळ करणारे असते"

या विधानाचा अर्थ स्वत:च्या शब्दांत लिहा.

कृती क्रमांक 3

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1.एका शब्दात उत्तरे लिहा. **2**

i)अरुणिमाचा निर्धार –

ii)अरुणिमाचा पहिला टप्पा –

माझ्या, एव्हरेस्ट सर करण्याच्या निर्धाराचा जेव्हा मी उच्चार केला तेव्हा अगदी टोकाच्या प्रतिक्रिया ऐकायला मिळाल्या. 'शरीराला जखमा झाल्यामुळे बहुधा अरुणिमाच्या डोक्यावरही परिणाम झालेला दिसतोय.' अर्थातच लोकांनी माझं बोलणं हसण्यावरी नेलं; पण माझं कुटुंब आणि भाईसाब माझ्याबरोबर खंबीरपणे उभे राहिले. एक अवघड पण मला 'शक्य आहे' असं वाटणारा प्रवास आता सुरू होणार होता.

पहिला टप्पा होता गिर्यारोहण प्रशिक्षणाचा. 'एम्स'मधून डिस्चार्ज मिळाला. साधारणपणे एखादा हात/पाय कापावा लागलेले पेशंटस दिवसेंदिवस अगदी महिनोन् महिने उठत नाहीत. मी दोनच दिवसांत उभी राहिले. एका पायात घोट्याची हाडे तुटल्याने रॉड घातलेला, ज्याच्या हाडांची जुळणी अजून पुरी व्हायची होती. दुसरा पाय म्हणजे मांडीपासून खाली कृत्रिम पाय बसवलेला. असा माझा अवतार नि जोडीला भाईसाब–आम्ही पोचलो ते थेट बचेंद्री पाल यांच्याकडे. बचेंद्रीजी म्हणजे एव्हरेस्ट सर करणारी पहिली महिला. त्याच एकमेव अशा होत्या, की ज्यांनी माझ्या ध्येयाचा आदर केला, मला प्रोत्साहन दिलं. त्या म्हणाल्या, ''अरुणिमा, तू अशा परिस्थितीत इतका मोठा निर्णय घेतलास...तुला ठाऊक आहे, तुझ्या आतलं एव्हरेस्ट तू केव्हाच सर केलं आहेस. आता तुला एव्हरेस्ट सर करायचं आहे ते फक्त स्वत:ला सिद्ध करायला, जगाला तू कोण आहेस हे दाखवून द्यायला...!''

2 .कोण ते लिहा. **1**

1.एव्हरेस्ट सर करणारी पहिली महिला –

2.खालील कृतीतून व्यक्त होणारा गुण लिहा . **1**

माझ कुटुंब आणि भाईसाब माझ्याबरोबर खंबीरपणे उभे राहिले.

3 .स्वमत – **3**

"आपल्या आतलं एव्हरेस्ट आपल्यालाच सर करायचे असते" हे विधान सोदाहरण तुमच्या शब्दात व्यक्त करा.

कृती क्रमांक 4

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1 वर्णन करा.

डेथ झोन – 2

‘डेथ झोन’ची चढाई सुरू झाली...जिकडे तिकडे मृतदेहांचा खच पडलेला, हाडं गोठवणारी थंडी, मृत्यूचं जवळून दर्शन होत होतं. मला आदल्या रात्री भेटलेला बांग्लादेशी गिर्यारोहक मृत्युमुखी पडलेला दिसला...पोटातून उसळून वर येणाऱ्या भीतीला मी आवर घालत होते. ‘तुला मरायचं नाहीये, अरुणिमा’, अंतर्मनाला वारंवार मी हेच बजावत होते. खरं सांगते, आपलं मन जसं सांगतं, तसंच, अगदी तसंच आपलं शरीर वागतं.

२१ मे, २०१३ ला चढाईचा अगदी शेवटला टप्पा आला. ‘अरुणिमा, तुझा ऑक्सिजनचा साठा अतिशय कमी झालाय, आत्ताच मागे फिर...एव्हरेस्ट तू पुन्हा चढू शकशील!’ शेरपा कळकळीने बजावत होता; पण अंतर्मनात कुठेतरी मला ठाऊक होतं की Now or never! आता अगदी या क्षणी जर मी एव्हरेस्ट सर केलं नाही, तर माझ्या लेखी माझ्या शरीराने मृत्यूला कवटाळण्यासारखेच होते ना. शिवाय, पुन्हा एकदा इतकी सगळी स्पॉन्सरशिप उभी करणं या अग्निदिव्याला तोंड द्यावं लागलंच असतं. अखेर मी एव्हरेस्ट शिखरावर पोहोचले. हा ऐतिहासिक क्षण कॅमेऱ्यात साठवण्याची मी शेरपाला विनंती केली. फोटोसाठी माझा शेवटचा साठा उरलेला ऑक्सिजन मास्क मी काढला..मी अशी नि तशी मरणारच होते तर मग माझ्या यशाचे पुरावे असणं अत्यावश्यक होतं. फोटोनंतर शेरपाला मी व्हिडिओ क्लिप घेण्यासाठी तयार केलं. आधीच पित्त खवळलेल्या शेरपाने चिडत चिडत का असेना पण व्हिडिओ घेतला...अखेर मी भारताचा ध्वज एव्हरेस्टवर फडकवला.

2 अरुणिमाचा एव्हरेस्ट शिखर सर करण्याचा अनुभव लिहा. 2

अ) ----------------------

आ)----------------------

इ) ------------------------

ई) ------------------------

३.स्वमत – 3

‘प्रत्येकामध्ये एक जिद्दी अरुणिमा असते’ ,याबाबत तुमचे विचार स्पष्ट करा.

कृती क्रमांक 5

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1 .पाठाच्या आधारे वाक्यांचा उर्वरित भाग लिहून वाक्ये पूर्ण करा. 2

अ) एक सांगू ? लक, भाग्य,किस्मत , –

आ) 'माझा दिवस 'अखेर आला होता...गिर्यारोहकांच्या चढाईच्या टप्प्यातले –

आता मी उतरू लागले होते. जेमतेम ४०-५० पावलांवरच माझा ऑक्सिजन साठा संपला...एक सांगू? लक, भाग्य, किस्मत, डेस्टिनी असल्या भाकड शब्दांना मी नाही मानत; पण Fortune favours the braves यावर माझा पूर्ण विश्वास आहे...जेव्हा मी गुदमरू लागले, श्वास घेण्याचा प्रयत्न करू लागले, अगदी त्याच वेळी एका ब्रिटिश माणसाने ओझे होते म्हणून फेकून दिलेला जास्तीचा एक ऑक्सिजन सिलिंडर आम्हांला दिसला. माझ्या शेरपाने तो चटकन मला अडकवला. सावकाश आम्ही त्या 'डेथ झोन'मधून सहीसलामत खाली उतरलो. वर चढण्यापेक्षा खाली उतरताना होणाऱ्या मृत्यूंचे प्रमाण जास्त आहे...आणि आम्ही ते ओलांडून आलो होतो. 'माझा दिवस' अखेर आला होता...गिर्यारोहकांच्या चढाईच्या टप्प्यातले एक महत्त्वाचे शिखर 'एव्हरेस्ट' मी सर केले होते!

गिर्यारोहणाने मला खूप महत्त्वाचे काही धडे दिले. माझ्यात आत्मविश्वास जागवला. नेतृत्व, गटबांधणी यांचे धडे तर मिळालेच; पण एक पोलादी कणखरपणा माझ्यात निर्माण केला. मित्रांनो, आपण आयुष्यात काय मिळवतो हे महत्त्वाचं नाही, तर ही कमाई आपल्याला अधिक चांगली व्यक्ती कशी बनवते, हे महत्त्वाचं वाटतं मला. आपण इतरांशी कसे वागतो यावरून आपण एक उत्तम व्यक्ती आहोत की नाहीत हे ठरतं.

तुम्हां कुमार वयोगटांतल्या मुलामुलींना एक सांगावंसं वाटतं, की आपलं ध्येय साध्य करताना प्रयत्न निष्फळ ठरणे म्हणजे अपयश नसतं, तर जेव्हा ध्येयच कमकुवत असतं, तेव्हा त्याला अपयश म्हटलं जातं.

2 . आकृती पूर्ण करा. 2

गिर्यारोहणाने अरुणिमाला दिलेले धडे. ---------

----

३. स्वमत – 3

'आपण आयुष्यात काय मिळवतो हे महत्वाचं नाही, तर ही कमाई आपल्याला अधिक चांगली व्यक्ती कशी बनवते, हे महत्वाचं वाटतं मला. 'या विधानाबाबत तुमचे मत सोदाहरण स्पष्ट करा.

१३ कर्ते सुधारक कर्वे – डॉ. शिरीष देशपांडे

कृती क्रमांक 1

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1 . खालील आकृती पूर्ण करा. **2**

महर्षी कर्वे यांना अपेक्षित असलेले स्वातंत्र्य प्रकार–

स्वातंत्र्यसमराच्या ऐन धुमाळीच्या काळात, म्हणजे १८ एप्रिल, १८५८ रोजी महर्षी कर्वे यांचा जन्म झाला. नंतर १५ ऑगस्ट, १९४७ रोजी राष्ट्रीय स्वातंत्र्यही त्यांच्या डोळ्यांदेखत कमावले गेले; पण स्वातंत्र्य केवळ राष्ट्रीय मिळून भागत नाही स्वातंत्र्य संपूर्णच हवे असते, हे त्यांना आधीपासून जाणवत होते. या देशातली स्त्री गुलाम आहे राष्ट्रीय स्वातंत्र्य कमावल्यावरसुद्धा ती गुलामच राहील, हे त्यांना दिसत होते. तिला स्वतंत्र व्हायचे असेल तर तिला भान यावयास हवे, की आपण गुलाम आहोत आणि हे भान शिक्षणाशिवाय येऊ शकत नाही. मात्र, खुद्द भारतीय स्त्रीवर संस्कारच असे होते, की ती आपल्या गुलामीला दागिना मानीत असे! आपल्या समाजात स्त्रीचे स्थान देवीचे आहे, असे भासवले जात असेलही; पण, तिला शूद्रातिशूद्र समजून तिचा प्रच्छन्न छळच केला जाई. सबब, तिने शिक्षित व्हायलाच पाहिजे, हे कर्व्यांना ठामपणे वाटत होते! तथापि, हे कार्य अतोनात कठीण आहे, हेही त्यांना दिसत होते. स्त्रीने स्वातंत्र्य कमवावे, असे वाटणे म्हणजे खडकावर डोके आपटण्यासारखे होते. शांत सोशिकपणे, सहिष्णू वृत्तीने राहिलो तर हे असिधाराव्रत परिपूर्ण होऊ शकेल, याची त्यांनी खूणगाठ बांधली. सावकाश तरी हमखास हे कार्य करणे गरजेचे होते! नुसत्या अडीअडचणी येतील असे नव्हते. संपूर्ण समाजाविरूद्ध विद्रोह करावा लागणार होता. असे केले, तर समाज आपल्याला गिळून टाकायला येईल, हे कळत होते.

2 का ते लिहा. **2**

स्त्रीने शिक्षित व्हायलाच पाहिजे असे कर्व्यांना ठामपणे वाटत होते कारण ....

3 स्वमत **3**

'२१व्या शतकातील स्त्री' याविषयी तुमचे विचार लिहा.

कृती क्रमांक 2

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1. कृती करा : **2**

१. महर्षी कर्वे यांची उताऱ्यात आलेली गुणवैशिष्ठ्ये → [ ] → [ ]

पंडिता रमाबाई यांचे जीवनचरित्र आणि ईश्वरचंद्र विद्यासागर यांचे जीवनकार्य यांतून महर्षी कर्वे यांना हुरूप मिळाला. ईश्वरचंद्रांनी पोथ्यांचा पिट्ट्या पाडून विधवाविवाह होऊ शकतो, हे दाखवून दिले. स्वत: विधवेशी विवाह करून कर्व्यांनी त्याचा वस्तुपाठ घालून दिला. सुरुवात त्यांनी स्वत:पासून केली, म्हणून त्यांना बोलायची कोणास सोय उरली नाही. प्रा. धोंडो केशव कर्वे हे कॉलेजात गणित शिकवत. विद्‌वत्तेचा ते महामेरू होते. त्यामुळे त्यांच्याशी वाद घालायला कोणी धजले नाही. केवळ ‘सत्पुरुषांचा छळ करावा’, एवढेच ‘ऐतिहासिक कार्य’ तेव्हाच्या अज्ञ समाजाने केले. या समाजाबद्‌दल महर्षी अण्णासाहेब कर्वे अर्थातच क्षमाशील होते. त्यांना छळवादी समाजवृत्तीचा आधीपासूनच अंदाज होता. समाजाने केलेल्या धक्काबुक्कीत अण्णासाहेबांचे कपडे फाटत. रोज त्यांना आपला शर्ट नाही तर कोट, जिथे फाटला तिथे, शिवून घ्यावा लागत असे. फाटके कपडे ते वापरत नसत. गावातील सुशिक्षित समजल्या गेलेल्या लोकांनी ससेहोलपट चालवली तरी कर्व्यांनी ना त्यांना शिव्याशाप दिले ना आपल्या कार्यातून कर्वे विचलित झाले. जसे, संत ज्ञानेश्वरांचाही छळ झाला

2. (१) योग्य पर्याय निवडून विधान पूर्ण करा.

1

अज्ञ समाजाचे ऐतिहासिक कार्य................................

अ)सत्पुरुषांचा विरोध करणे. **ब)सत्पुरुषांचा सन्मान करणे.**

क)सत्पुरुषांचा छळ करणे. **ड)सत्पुरुषांकडे पाठ फिरवणे.**

(२) ‘गणित’ हे उत्तर येईल असा प्रश्न तयार करा. **1**

3. स्वमत.

‘कर्व्यांचे आचरण ज्ञानेश्वरांच्या कवितेसारखेच राहिले’ या ओळीचा तुम्हाला समजलेला अर्थ लिहा.

कृती क्रमांक 3

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1.आकृतिबंध पूर्ण करा. **2**

स्त्री शिक्षणाबाबत महर्षी कर्वे

यांना करावयाची दोन कार्ये

भारताचे अर्धांग जे स्त्रिया; त्याच अनपढ राहिल्या तर देश अर्धांगवायू झालेल्या व्यक्तीसारखा होईल. एका बाजूला या देशाला आपण भारत'माता' म्हणतो; सरस्वतीला आपण वाङ्मयाची जननी मानतो आणि दुसरीकडे स्त्री निरक्षर अज्ञानी ठेवतो, हा चीड आणणारा विरोधाभास त्यांना घालवायचा होता. महर्षी धोंडो केशव कर्वे यांनी, जपानच्या धर्तीवर इ. स. १९१६ साली भारतातले पहिले महिला विद्यापीठ पाच स्त्रियांना दाखल करून स्थापन केले. आगबोटीने प्रवास करण्याच्या त्या जुन्या जमान्यात, महर्षी कर्व्यांनी जगप्रवास करून स्त्रीशिक्षणाचे माहात्म्य सर्वत्र बिंबवले. जगभर स्त्रीशिक्षणाबद्दल सभा केल्या. स्त्री ही स्वाभिमानी असली पाहिजे, ती शिकली पाहिजे, उच्चविद्याविभूषित होऊन पुरुषांशी स्पर्धा करू शकली पाहिजे, हे त्यांचे स्वप्न होते. त्यांत त्यांना दोन कार्ये करावयाची होती. एका टोकावर, स्त्री साक्षर करणे हे जटिल कार्य व दुसऱ्या टोकावर, तिला पुरुषांच्या बरोबरीने स्पर्धेत उतरवणे हे अटीतटीचे कार्य! पुरुषप्रधान संस्कृतीत स्त्रियांवरील पारतंत्र्याचे जोखड उखडून टाकावे हे महाकठीण काम होते. गुरुत्वाकर्षणाविरुद्ध पृथ्वीबाहेर पडणाऱ्या रॉकेटसारखीच क्षमता तेथे आवश्यक होती.

2. उत्तर लिहा. **2**

भारतीय समाजाला चीड आणणारा विरोधाभास

1.------------------2.-----------------------

3 स्वमत. **3**

'स्त्रिया अनपढ राहिल्या तर देश अर्धांग वायु झालेल्या व्यक्तीसारखा होईल' या विधानातील विचार तुमच्या शब्दात स्पष्ट करा.

कृती क्रमांक 4

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

1. उत्तर लिहा : **2**

गणिताचा गुणधर्म : ....

अनाथ बालिकाश्रमाचे नामांतरानंतरचे नाव : ....

महर्षी कर्वे यांनी 'अनाथ बालिकाश्रमा'ची मुहूर्तमेढ रोवली. कालांतराने बालिकाश्रमाचे हिंगणा येथे स्थलांतर करून 'हिंगणे स्त्रीशिक्षण संस्था' असे त्यांनी तिचे नामांतर केले. 'पै पै चा निधी' व 'मुरुड निधी' त्यांनी जमवला. त्यांच्यावर चाल करून येणाऱ्या समाजालाही या गोष्टीची पूर्ण कल्पना होती, की यांतील पै पै चा हिशोब कर्व्यांजवळ असणार आहे! कर्व्यांनी जमा केलेल्या निधीची उधळपट्टी तर केवळ असंभव! कर्वे स्वत: मोटार वापरत नसत. मैलोनगणती लांब असलेल्या आश्रमात ते पायी जात. समाजाचे पैसे वापरणे दूरच स्वत:चे पैसेसुद्धा ते समाजासाठी वापरतात, हे मात्र समाजाला माहीत होते. जेवढे खर्च घरात आवश्यक होते तेवढे, आपल्या कमाईतून, ते करत. उर्वरीत सर्व पैसा ते समाजकार्यात वापरत. ते स्वत:च्याच विश्वात वावरतात, अशी कुरबूर, घरच्यांच्या मनांत घर करून राहिली होती. वस्तुत: समाज सुस्वरूप करण्याची महर्षी कर्वे यांची जिद्द होती; पण त्या जिद्दीने कुटुंबाला कुठेही कुरूप केले नाही! नेमकेपणा हा गणिताचा गुणधर्म त्यांना तेथे उपयोगी पडला. ते बोलत नसत. विचार करत. विचार पक्का झाला, की आचरणात आणत. त्यांच्या कार्यातूनच लोकांना अंदाज येई, की त्यांच्या चित्तात काय चालले आहे! हे डावपेच नव्हते; उलटपक्षी, बोलके सुधारक असण्यापेक्षा कर्ते सुधारक असणे, हेच श्रेयस्कर असते!

2. का ते लिहा : **2**

महर्षी कर्वे यांच्या कार्याविषयी प्रश्न उपस्थित करायला समाज धजावला नाही........

3 स्वमत : **3**

'बोलके सुधारक असण्यापेक्षा कर्ते सुधारक असणे हेच श्रेयस्कर असते' या विषयी तुमचे मत उताऱ्याच्या आधारे लिहा.

१४. काळे केस

ना.सी.फडके

कृती -१

१.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा. (गुण ७)

१) काय ते सांगा. ०२

जुन्या परिचयाची माणसं भेटल्यानंतर विचारले जाणारे प्रश्न

अ)..ब)...

मला भेटावयास आलेल्या त्या गृहस्थांचा प्रश्न ऐकून मला आश्चर्य वाटलं नाही. या प्रश्नाची मला आता सवय झालेली आहे. कुठे परगावी व्याख्यानासाठी मी गेलो, की पूर्वी शाळेत अगर कॉलेजात माझ्याबरोबर असलेली व आता त्या गावी राहत असलेली जुन्या परिचयाची माणसं भेटायला येतात. जुन्या आठवणी निघतात. आता आपला तो हा कुठे असतो, अमका तो हा काय करतो, असल्या प्रश्नांची व उत्तरांची देवघेव होते. घड्याळाचे काटे मागे फिरवून कित्येक वर्षां पूर्वीचे दिवस उकरले जातात. मातीच्या ढिगात सुख-दु:खांचे माणिकमोती आढळतात. त्याकडे न्याहाळून पाहताना सुस्कारे सोडण्यात आल्हाद वाटतो. अशा गप्पा रंगात आल्या, की परस्परांच्या वयाचेही अंदाज पडताळले जातात आणि मग मला भेटावयास आलेला माणूस माझ्याकडे क्षणभर टक लावल्यासारखे करतो आणि विचारतो, --तुमचे केस अजून काळे कसे राहि ले आहेत?'' त्या प्रश्नातली गर्भित प्रशंसा उघड असते. स्तुती-निंदेची पर्वा न करणारा मी; पण ही तारीफ ऐकून मला बरे वाटते.

२) चौकटी पूर्ण करा. ०२

i) मातीच्या ढिगाऱ्यात आढळणाऱ्या गोष्टी..... [ ]

ii)गर्भित प्रशंसा दडलेला प्रश्न ... [ ]

३)**स्वमत :** ' जुने मित्र किंवा मैत्रिणी भेटल्यास तुमच्यात होणाऱ्या चर्चा', चर्चेच्या विषयासह सविस्तर लिहा.०३

कृती-२

१.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा. (गुण ७)

१) कारणे लिहा. ०२

i) लेखकांनी स्वतःचं बरेच दिवस निरीक्षण केलं, कारण -

....

ii) लेखनाचा उद्योग करणाऱ्या माणसांनी सदासर्वकाळ विचार करावा, कारण -

....

माझी विचार करण्याची वेळ कोणती? विचार करण्यासारखा प्रश्न आहे खरा!

हा प्रश्न टाळता येण्यासारखा नाही. याचा एकदा निकाल लावलाच पाहिजे !

या निश्चयानं मी स्वतःचं बरेच दिवस निरीक्षण केलं आणि आता मी निकाल लावला आहे. माझं उत्तर तयार आहे. उत्तर थोडंसं चमत्कारिक आहे; पण ते तुम्हांला सांगायला हरकत नाही. मात्र माझी विचार करण्याची वेळ कोणती असं मला नका विचारू, कारण अमुकच वेळी नव्हे तर सदा सर्वकाळच मी विचार करत असतो. लेखनाचा उद्योग करणाऱ्या माणसानं तो करायलाच हवा. नव्या नव्या कल्पनांच्या शोधात तो असतो. अर्धवट सुचलेल्या कल्पनांच्या आकृती पूर्ण करण्याचा त्याचा यत्न असतो. गाढ झोपेच्या घटका सोडल्या तर त्याचं मन सतत विचार करतच असतं. त्याची सावली ज्याप्रमाणे त्याला कधी सोडणार नाही तद्वत तो कोणत्याही उद्योगात कसला तरी विचार करत असतो. तेव्हा माझी विचार करण्याची वेळ कोणती ते काय सांगू ? पण विचार करण्यासाठी कोणती वेळ मला सर्वांत आवडते, अगर कोणत्या वेळी सर्वांत जास्त विचार मला सुचतात असा प्रश्न विचारला तर त्याचे उत्तर देता येईल.

२) आकृतिबंध पूर्ण करा. ०२

टाळता न येण्यासारखा प्रश्न आणि लेखकांची विचार करण्याची आवडती वेळ

३) **स्वमत** : 'तुमची विचार करण्याची आवडती वेळ', सकारण लिहा. ०३

कृती ३ -

१.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा. (गुण ७)

१)वर्णन करा. दिवसाची सुरवात झालेली आहे याची जाणीव करून देणारे घटक . ०२

अ)....................ब)........................क)..................................ड)

मी सकाळी उशिरा उठतो आणि खोलीत खुर्चीवर बसून नव्हे तर गॅलरीतल्या एका खांबाला लावलेल्या आरशापुढे उभा राहून रोज दाढी करतो. डाव्या अंगाला सूर्य पुष्कळ वर आलेला असतो. त्याच्या किरणांचा झोत माझ्यावर पडतो. तिसऱ्या मजल्याच्या उंचीवरून समोर उजव्या बाजूला भिंतीच्या व कौलारांच्या उंच-सखल आडव्या-उभ्या रांगा दिसतात. पावसाळ्यात दिशा धूसर झालेल्या असतात. कधी पावसाची नाजूक झिमझिम, कधी गर्जणारी वृष्टी सुरू असते; पण बाकीच्या ऋतूंत सबंध देखावा उन्हानं झळकत असतो. खालच्या रस्त्यात दिवसाच्या सुरुवातीची रहदारी चालू झालेली असते. वाहनांचे, फेरीवाल्यांचे, संभाषणांचे, आयांनी लहान मुलांना मारलेल्या हाकांचे आवाज उठत असतात. माझं लक्ष त्यांकडे नसतं. स्नानगृहातल्या फवाऱ्यातून पडणाऱ्या जलधारांच्या तुषाराप्रमाणे अंगावर झाडांच्या किरणांच्या स्पर्शाची मौज घेत आणि प्रकाशानं ताजी झिलई दिलेल्या झाडांच्या, जमिनीच्या व टेकड्यांच्या रंगाची चमचम बघत मी क्षणभर उभा राहतो. तो देखावा मला मुक्या शब्दांनी म्हणतो, “नमस्ते!" मी उलट म्हणतो, "नमस्ते!" मग मी, गरम पाण्यात पडून वाट पाहणारा ब्रश उचलतो, साबणाच्या कांडीवर घासतो आणि गालांवर, हनुवटीवर, गळ्यावर साबणाच्या फेसाचा जाड थर माखवायला प्रारंभ करतो!

२) उत्तरे लिहा.

i. स्नानगृहातील पाण्याचा फवारा याला दिलेली उपमा. ०१
ii. पावसाळा या ऋतुचे वर्णन करणारे घटक. ०१

३)**स्वमत** :तुम्ही अनुभवलेली स्मरणातील सकाळचे वर्णन करा. ०३

कृती- ४

१.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा. (गुण ७)

१) कारणे लिहा - दाढी करण्याच्या वेळी लेखकांच्या लेखनाचा जन्म होण्याचे कारणे.... ०२

i)

ii)

नाही आणि या वेळी मिळणारा एकांत इतर सर्व वेळच्या एकांताहून निराळ्या स्वरूपाचा असतो. कदाचित हेही कारण असेल, की साबणाचा सुगंधी, शुभ्र, गुदगुल्या करणारा फेस तोंडावर फासताना व नंतर वस्तऱ्याच्या पात्यानं तो काढताना विचार करण्याचा माझा मुळीच हेतू नसतो आणि म्हणूनच नाना विचार माझ्या मनात येतात, कारण कल्पना ही देखील लक्ष्मीसारखी लहरी आहे. तिची आराधना करण्यासाठी तिच्यापुढे गुडघे टेकले, की ती रुसून दूर होते. उलट तिची पर्वा न करता पाठ फिरवली, की ती मागे लागते. इतर वेळी मी मुद्दाम विचार करण्याचा प्रयत्न करतो. मला काही सुचत नाही. दाढी करायच्या वेळेस मी विचारांच्या प्रयत्नात मुळीच नसतो. मनावर विलक्षण प्रसन्नता आलेली असते. कल्पना सुचतात... पण हे सारे माझे तर्क आहेत! खरं म्हणजे दाढी करण्याच्या वेळेस कल्पना उचंबळून का यावी हे माझं मलाच सांगता येत नाही. माझा एक अनुभव तुम्हांला सांगितला. तो तुम्हांला पटला नाही तर सोडून दया. मात्र पटावा म्हणून एवढंच सांगतो, की हा छोटासा लेखसुद्धा दाढी करता करताच मला सुचला व मी लेखनिकाला सांगितला.

२) परिणाम लिहा: ०२

i) घटना - लक्ष्मीची आराधना करण्यासाठी तिच्यापुढे गुडघे टेकले. ....

ii) घटना लक्ष्मीची पर्वा न करता तिच्याकडे पाठ फिरवली. ....

३)**स्वमत :** 'कल्पना ही देखील लक्ष्मीप्रमाणे लहरी असते', याबाबत तुमचे मत लिहा. ०३

१७ .सोनाली

. वा.ग.पूर्णपात्रे

कृती-१

अ. खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा. (७गुण)

अ-१. पुढील चौकटी पूर्ण करा.

अ) कापसासारखे शुभ्र पांढरे केस असणारी- [ ]

आ) कोचावर बसलेली सुवर्ण कांतीची मा[ ]

३१ मार्च १९७४, सोमवारचा दिवस. आमच्या साऱ्या घरात आज सुतकी वातावरण होतं. आमच्या लाडक्या सोनालीचा आज आमच्या घरातला शेवटचा दिवस. आज सोनाली पुण्याला जाणार होती. आपल्या कायमच्या घरी. तिथल्या पेशवे उद्यानात यापुढे तिचं कायम वास्तव्य राहणार होतं. आज मी स्वतः सोनालीला घेऊन पुण्याला निघालो होतो. गाडी पुढे चालली होती; पण मी मात्र मनानं भूतकाळात शिरलो होतो.

अजून तो दिवस आठवतोय मला. २९ ऑगस्ट, १९७३. वेळ सायंकाळची. डॉ. चित्रे यांनी छोटासा पिंजरा तयार करूनच ठेवला होता. त्या तीन पिलांना त्यांनी मादीपासून दूर केलं आणि म्हणाले, “हो, डॉक्टर, सांगा तुमचा चॉइस.” तिन्ही बछड्यांना जन्मून दोन महिने झाले होते. मी तिन्ही पिल्लांना गोंजारलं; पण सगळीच फिसकन अंगावर आली. मी त्यातल्या त्यात कमी फिसकारणारं, थोड्या शांत स्वभावाचं एक पिल्लू निवडलं. ते इतरांपेक्षा थोडं सशक्तही होतं.. बच्च्याला आम्ही पिंजऱ्यात ठेवलं. रात्रभर प्रवासात माझ्या मनात त्या छाव्याशिवाय दुसरा कशाचाच विचार नव्हता. दोन वर्षांचे झाले, की वाघ-सिंह पूर्ण ताकदीचे होतात. मग त्यांना शिकवणं, माणसाळवणं अवघड असतं.

२)आकृतीबंध पूर्ण करा. ०२

सोनालीला घरात आणण्याचा व पुण्याला नेण्याचा दिवस

[ ] [ ]

अ -३ स्वमत.

लेखकाचा प्राण्याबद्दल जिव्हाळा तुमच्या शब्दात लिहा.

कृती-२

कृती - २ खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.(७गुण)

आ -१. पुढील चौकटी पूर्ण करा.

अ) सोनालीवर ताईगिरी करणारी -

आ) सहज तोंडात उचलून धरणारी -

सोनाली आणि रूपाली लहान होत्या तोपर्यंत रूपालीच अंगापिंडानं मोठी होती. बयानं तर ती सोनालीपेक्षा चांगली सात दिवसांनी मोठी. त्यामुळे ती सोनालीवर ताईगिरी करी. सोनालीवर गुरगुरे, तिला दमात घेई. सोनाली बिचारी गरीब रूपाली तिच्यावर गुरगुरली, की बापडी कोपऱ्यात जाऊन निमूट बसे, पण दोघी बाहू लागल्या आणि सारं दृश्यच बदललं. रूपाली लहानखुरी राहिली आणि सोना बघता बघता तिच्या दुप्पट- चौपट झाली. ती रुपालीला सहज तोंडात उचलून धरी; पण सोनालीचे दात कधी रूपालीला लागले नाहीत. रुपालीने मात्र आपला ताईपणा शेवटपर्यंत सोडला नाही. सोनाली फार वाह्यातपणा करू लागली, की रूपाली गुर्र करून दटावीत असे. मुंबईहून दोघींसाठी गळपट्टे व साखळया आणल्या. लहानपणापासून जर त्यांना साखळीची सवय लावली नाही; तर मोठेपणी ही जनावर साखळी घालू देत नाहीत. घराच्या गच्चीवर सोनालीचं बिऱ्हाड थाटलं. गच्चीवर मी नेहमी दोघींना मोकळं ठेवत असे. पुढे गच्चीवर सोनाली आणि रूपाली मोकळेपणानं खेळू लागल्या, एकमेकींचा पाठलाग करू लागल्या. माझ्या पायांतून पळू लागल्या; पण सिंहकन्या, एक श्वानकन्या आणि एक डॉक्टर कन्या असा हा अवर्णनीय सामना.

आ -२. आकृतिबंध पूर्ण करा.

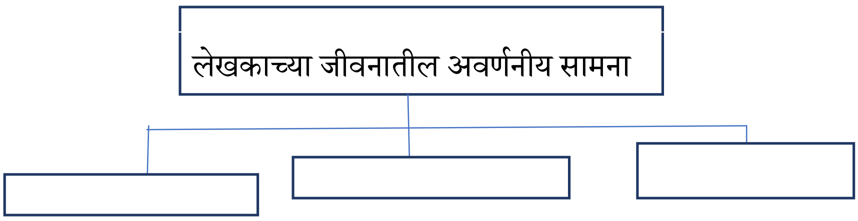

आ. ३ -स्वमत.

तुमच्या मोठ्या बहिण/भावाने तुमच्यावर केलेल्या ताईगिरी / दादागिरीचे वर्णन तुमच्या शब्दात करा

कृती ३ .

अ. खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा. (७गुण)

इ- १ आकृत्या पूर्ण करा.

सोनालीचा आहार

'आता सोनाली वर्षाची झाली होती. तिची उंची वाढली होती. अंगात ताकद आली होती. साखळी लावल्यानंतरआम्ही तिला न्यायच्याऐवजी तीच आम्हांला ओढू लागली होती. आता ती पूर्ण आहार घेत असे. रोज साडेतीन किलो मटण तिला लागत असे. रात्री एक लिटर दूध आणि चार पोळ्या आम्ही तिला देत असू. फार आवडीने ती त्या खायची. अर्थात प्रत्येक वेळी तिला बरोबर रूपाली लागत असे. रूपाली नसली तर सोनाली जाळीच्या दरवाजावर पंजे मारत असे. मी तिला माझ्या हातानं खायला देत असे.दवाखान्याच्या कामामुळे मला कधी कुठं जावं लागेल याचा नेम नसे, मग माझ्या अनुपस्थितीत अण्णांकडे किंवा गड्याकडे सोनालीच्या जेवणाची व्यवस्था असे. तशी सवय करणं आवश्यक होतं.
अण्णा प्रथम जाळीच्या दरवाजाच्या आत बसून चिमट्याने तिला खाऊ घालत. कधीकधी गच्चीच्या कठड्यात असलेल्या सिमेंटच्या जाळीमधून खाऊ घालत. असं करून त्यांचा विश्वास वाढला आणि स्वतः हातानं तिला खाऊ घालावं असं त्यांनी ठरवलं; पण एकदा त्यांना विचित्र अनुभव आला. त्या दिवशी दवाखान्यात मला काम होतं. सोनालीला जेवू घालण्याचं काम मी अण्णांकडे सोपवलं. जेवणाचा डबा घेऊन अण्णा नेहमीप्रमाणे जाळीच्या दरवाजाजवळ आले.

इ- २ आकृती पूर्ण करा.

अण्णाची सोनालीला खाऊ घालण्याची पद्धत

१)

२)

इ -३. स्वमत.

प्राण्यांना फसवले कि त्यांना राग येतो या विषयीचा तुमचा एखादा अनुभव उदाहरणासहित सांगा.

१८. निर्णय

-डॉ.सुनील विभूते

कृती - १

१.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा. (गुण७)

आकलन कृती -

१) आकृतिबंध पूर्ण करा. ०२

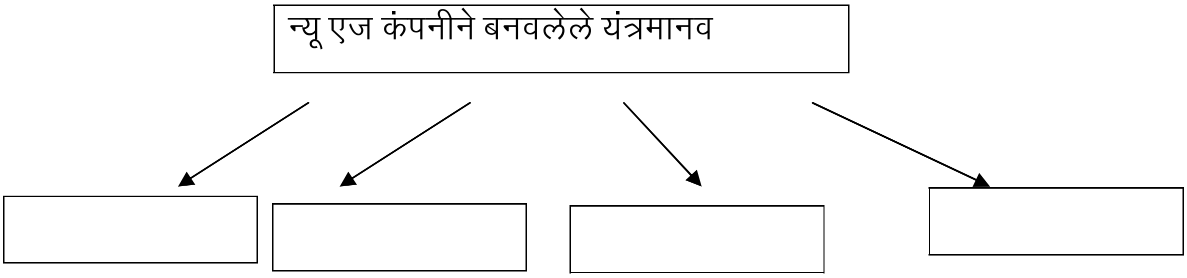

न्यू एज रोबो कंपनीचा एजंट आम्हांला लॅपटॉपवर माहिती सांगत होता. -हॉटेल व्यवसायाच्या गरजा लक्षात घेऊन वेटर, आचारी, स्वीपर, मॅनेजर असे वेगवेगळे यंत्रमानव म्हणजेच रोबो आम्ही बनवले आहेत. आम्ही बनवलेले रोबो हुबेहूब माणसाप्रमाणे दिसतात आणि वागतातही. एका रोबोची किंमत एक लाख रुपये आणि दर दोन महिन्यांना सर्व्हिसिंगचे अडीच हजार रुपये. लाखाची गोष्ट निघाल्याबरोबर सोमनाथ पटकन उठत मला म्हणाला, --राजाभाऊ,उठा आता, हे काही आपल्याला परवडणार नाही आणि दुसरी गोष्ट म्हणजे रोबो वेटरची सर्व कामं करणं कसं शक्य आहे?◦◦सोमनाथप्रमाणे माझाही त्या एजंटवर विश्वास बसत नव्हता. फक्त पाच मिनिटं.. माझं म्हणणं तुम्ही ऐकून घ्या. माझ्या सांगण्यावर तुमचा विश्वास बसत नाही; पण आधुनिक विज्ञान-तंत्रज्ञानाचा हा चमत्कार आहे. मोठमोठ्या शहरांतील हॉटेलमध्ये अनेक रोबो काम करत आहेत.आमच्या रोबोबाबत वेटरच्या खाण्यापिण्याचा, पगाराचा, कामचुकारपणाचा विचार करण्याची गरज नाही. आमचा रोबो वेटर मानवी वेटरपेक्षा दुप्पट काम करेल आणि तुम्हांला दुप्पट कमाई करून देईल याची मी खात्री देतो.◦◦ एजंटच्या शेवटच्या वाक्याने आम्ही विचार करू लागलो.

२)वैशिष्टये लिहा -   ०२

न्यू एज कंपनीने बनवलेले यंत्रमानव-

१)..............................२)........................३)...................................४)

३)**स्वमत**-तुम्हाला तुमच्या घरी कामासाठी यंत्रमानव ठेवायला आवडेल का?कसे ते स्पष्ट करा ०३

कृती- २

१.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा.   (गुण७)

- १.आकृती पूर्ण करा.

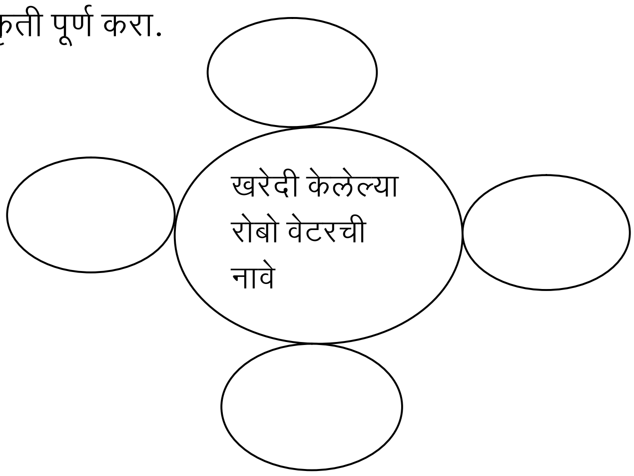

रामू, शामू, दिपू व विजू अशा हाका मारण्यास सुरुवात केली.मी आणि मनोजने त्यांनाआमचे दिवस बघता बघता पालटले. हॉटेल बंद केल्यानंतर रात्री अकरा ते सकाळी सहापर्यं त चारही वेटरचे चार्जिंग मी करत होतो. सकाळी सहा वाजता त्यांच्या अंगावर कडक इस्त्रीचे कपडे चढवले आणि त्यांच्या डाव्या खांद्यावरील पॉवर स्वीच सुरू केला, की ते -गुड मॉर्निंग, सर॰ म्हणून कामाला लागायचे. हॉटेलच्या सर्व कामांचा समावेश असलेले मेमरी कार्ड त्यांच्या डोक्यात बसवलेले असल्यामुळे सर्व कामे ते न सांगता करत. कंपनीची सर्व्हिस चांगली होती. दर दोन महि न्यांनी सर्व्हिस इंजिनियरची भेट ठरलेली असे. वेटर सर्व्हिसिंगच्या वेळी मी स्वत: हजर राहून इंजिनियरकडून बऱ्याच गोष्टी शि कून घेतल्या. हॉटेलमधील स्वच्छता, टापटीप, वि नम्र व तत्पर सेवा यांचा परिणाम आम्हां ला दोन-तीन महि न्यांत जाणवू लागला. दिवसेंदिवस आमची कमाई वाढू लागली. दुसरं वर्ष सुरू झालं. कंपनीने आम्हांला सांगितलं, --या पुढे एका वेटरच्या सर्व्हिसिंगला अडीच ऐवजी पाच हजार रुपये पडतील.॰॰ सर्व्हिसिंगची दुप्पट फी आम्हांला परवडण्यासारखी नव्हती.

२)काय ते लिहा ग्राहकांनी केलेल्या तक्रारी. ०२

अ)

ब)

३)स्वमत -तंत्रज्ञान माणसाची आभा घेऊ शकतात,तुमचे मत सहस्पष्ट करा. ०३

कृती-३

१.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा. (गुण७)

१) परिणाम लिहा.- एसी रुममध्ये मनोजला पाठवले नसते तर ०२

१)...२)..................................

रात्री अंथरुणावर पाठ टेकल्यावर माझ्या मनात सहज विचार आला. दुपारी एसी रूममध्ये मी मनोजला पाठवलं नसतं तर कदाचि त अनर्थ ओढवला असता आणि आमची एवढी नाचक्की झाली असती, की आम्हांला हॉटेल बंद करावं लागलं असतं; पण आमचं दैव बलवत्तर, बाईंचा जीव वाचला. रोबो वेटर खरेदीपासूनच्या सर्व घटना पाहिल्यानंतर एक गोष्ट स्पष्ट होत होती, ती म्हणजे रोबो-वेटरमुळं आम्हां ला पैसा मि ळाला; पण त्यापेक्षा अधि क बदनामी वाट्याला आली होती. एका कृतीने बदनामीचा कलंक धुतला गेला. दि वसभरात अनपेक्षि त घटना घडल्या. आलेल्या प्रसंगाला तोंड देताना आम्ही माणुसकीचा धागा पकडून ठेवला; पण तो व्यवसायाचा एक भाग म्हणून. मनोजने तो धागा उत्स्फूर्त पणे आणि निरपेक्ष रीतीने पकडून ठेवला होता. माणुसकीमुळेच माणूस श्रेष्ठ बनतो हेच खरं. नवीन रोबो वेटर खरेदी करावे की करू नयेत या बद्दल बरेच दि वस मी द् वि धा मन:स्थि तीत होतो; परंतु आता माझी द् वि धा मन:स्थि ती काय मची संपली आणि मी शांतपणे कधी झोपी गेलो, हे मलाही समजलं नाही.

२)फायदे तोटे सांगा. ०२

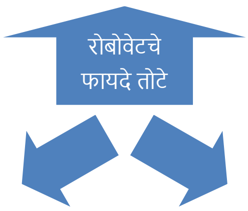

३)स्वमत - रोबोटने काम होऊ शकते ,माणुसकी टिकवता नाही येणार,तुमचे मत सविस्तर लिहा. ०३

२० सर्व विश्वची व्हावे सुखी – डॉ.यशवंत पाठक

कृती क्रमांक 1

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : गुण (7)

1 . खालील आकृती पूर्ण करा. 2

१)जोड्या लावा 2

	'अ' गट	'ब'गट
i.	संतांच्या साहित्याचा आत्मा	महाराष्ट्र
ii.	संतांची भूमी	विश्वकल्याण
iii.	सर्व संतांच्या मागणीतील एकमेव गोष्ट	मानवता
iv.	सर्व संतांच्या प्रार्थनेतील अविष्कार	भक्ती व समाजप्रबोधन,समाजप्रबोधन

महाराष्ट्र ही संतांची भूमी आहे. संत म्हणजे सत्पुरुष. 'जगाच्या कल्याणा संतांच्या विभूति । देह कष्टवि ती परउपकारें ।'ही संतांची खरी भूमिका आहे. संतांच्या साहित्याचा आत्मा भक्ती बरोबरच समाजप्रबोधन, समाजकल्याण हा आहे.संत परमेश्वराकडे स्वत:साठी काहीही मागत नाहीत; परंतु 'बुडतां हे जन न देखवे डोळां । येतो कळवळा म्हणउनि ।।' या साठी श्री चक्रधर स्वामी, संत ज्ञानेश्वर, संत नामदेव, संत तुकाराम, वारकरी संप्रदायातील सर्व संत, संत कबीर, गुरुनानक, संत महात्मा बसवेश्वर अशा सर्वच संतांनी आपल्या साहित्यातून विश्वकल्याणासाठी परमेश्वराकडे, गुरूंकडे साकडे घातले आहे. संत ज्ञानेश्वरांपासून अगदी आधुनिक काळातील संत गाडगेबाबा यांच्यापर्यंत सर्वच संतांच्या प्रार्थना म्हणजे मानवतेचा आविष्कार आहेत. त्यांच्या प्रार्थनेमध्ये विश्वकल्याण, माणुसकी व सहृदयता यांचे प्रतिबिंब दिसते. माणसाच्या मनातील माणुसकीचा झरा जिवंत असेल तरच विश्वकल्याण शक्य आहे, कारण 'मी' पासून 'आम्ही ' या संकल्पनेप्रमाणे 'अवघे विश्वचि माझे घर', 'वसुधैव कुटुम्बकम् ' या संकल्पना संतांच्या साहित्यातून प्रकट झाल्या आहेत. सर्व संतांच्या प्रार्थनेतील साधर्म्याचा
धागा 'विश्वकल्याण' याचा परिचय या पाठातून करून घेऊया

2 .एका वाक्यात उत्तर लिहा . 2

i)विश्वकल्याण कधी शक्य आहे.

ii) संतांच्या साहित्यातून प्रकट झालेल्या संकल्पना सांगा.

३) स्वमत 'जगाच्या कल्याणा संतांच्या विभूति । देह कष्टवि ती परउपकारें' या चरणाचा अर्थ उदाहरणासह स्पष्ट करा. 3

कृती क्रमांक 2

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : गुण (7)

1.)एका शब्दात उत्तर लिहा. 2

iii.	मानवाच्या कल्याणासाठी विश्वात्मक देवाला केलेली प्रार्थना म्हणजे.	…………
iv.	संत ज्ञानेश्वरांनी सांगितलेला ग्रंथ.	………….

संत ज्ञानेश्वरांच्या 'ज्ञानेश्वरी' या ग्रंथात पसायदान आहे. पसायदान म्हणजे मानवाच्या कल्याणासाठी विश्वात्मक देवाला केलेली प्रार्थना.आपली वैयक्तिक इच्छा पूर्ण व्हावी म्हणून आपण नेहमीच प्रार्थना करतो. अशी प्रार्थना आपल्यापुरती मर्यादित असते; परंतु संत ज्ञानेश्वरांनी विश्वात्मक देवाला सारे जग सुखी करण्याची प्रार्थना केली. संत ज्ञानेश्वर 'ज्ञानेश्वरी' हा ग्रंथ सांगून पूर्ण करण्याच्या तयारीत होते, तेव्हा संत निवृत्तीनाथ त्यांना म्हणाले, ''आपण ग्रंथ पूर्ण करत आला आहात. तेव्हा सगळ्यांसाठी देवाजवळ काहीतरी मागा'', यावर संत ज्ञानेश्वर म्हणाले,''मी देवापाशी आधी मागितले आहे. ते, म्हणजे देवाने आम्हा सर्वांना चांगली बुद्धी द्यावी.'' संत निवृत्तीनाथ म्हणाले, ''ग्रंथाचा समारोप करताना प्रार्थना येणे आवश्यक आहे. तुम्ही सुरुवातीला मंगलाचरणात जे म्हटले आहे ते आता विस्ताराने सांगा.''यातून पसायदान निर्माण झाले. संत ज्ञानेश्वरांनी सांगितलेली ही प्रार्थना मराठी मनाच्या स्मरणात कायम आहे. पसायदान याचा अर्थ विनम्र मनाने परमेश्वराला हात जोडून केलेली प्रार्थना. निसर्गातील फुले, फळे, वृक्ष, नद्या, निर्झर, समुद्र, सूर्य , चंद्र, तारे एकोप्याने राहतात. त्यांचा दाखला देत, 'आपणही गुण्यागोविंदाने राहावे', हे संत ज्ञानेश्वरांनी सांगितले.

2 . कोष्टक पूर्ण करा 2

निसर्गातील कोणकोणते घटक एकत्र राहतात(कोणतेही चार लिहा)

३.स्वमत – निसर्गातील सर्व घटकाप्रमाणे माणसाने पण गुण्यागोविंदाने राहण्यासाठी प्रत्येकाने काय केले पाहिजे असे तुम्हाला वाटते. 3

कृती क्रमांक 3

1.(अ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (7)**

१)योग्य पर्याय निवडून विधान पूर्ण करा. 2

i) ज्ञानेश्वरांना अभिप्रेत असलेला माणसामाणसांना जोडणारा जिव्हाळा जपायचा असेल तर......

अ) माणसाने एकमेकाशी अजिबात बोलले नाही पाहिजे.

ब) मन सुसंस्कृत असायला हवे

क) दररोज एकमेकाच्या घरी जावे.

ड) विज्ञानाची मदत घ्यावी.

ii) जगण्याचे खरे सूत्र...

अ) स्वत: चांगले जगावे,

ब) शेजारी सांगतिले तसे जगावे.

क) कोणत्याही कामात मन आनंदी ठेवून जगावे.

ड) सगळ्यांना सावली देत जगावे.

आजच्या विज्ञानयुगात विज्ञान–तंत्रज्ञानातील संशोधनामुळे विश्व जवळ आले आहे. संत ज्ञानेश्वरांनी तेराव्या शतकात 'हे विश्वचि माझे घर आहे,' ही कल्पना केली होती याचे प्रत्यंतर आज आपण घेत आहोत. आज आपण जगात कुठेही जाऊ शकतो; पण संत ज्ञानेश्वरांना अभिप्रेत असलेला माणसामाणसांना जोडणारा जिव्हाळा आज हरवला आहे. तो जपण्यासाठी मन सुसंस्कृत असायला हवे. नाहीतर, राक्षसीवृत्ती निर्माण होते. ती संतांना नको आहे. चांगल्या मनाने निर्माण केलेल्या कृती जगात महत्त्वपूर्ण ठरतात. विज्ञानातील चांगले प्रकल्प समृद्धी आणतात; पण सुंदर मने ही राष्ट्राची श्रीमंती वाढवतात. संतांनी या कडे लक्ष वेधले आहे.वडाचे झाड कायम नम्र असते.ते सगळ्यांना सावली देते. त्याची सावली सर्वांना हवीहवीशी वाटते. झाडे स्वत:ऊन सोसतात. लोकांना सावली देतात. पर्वताच्या कुशीत जन्मलेल्या नद्या मोकळ्या मनाने पुढे वाहतात. पर्वत आपल्या जागी स्थिर राहून हे आनंदाने पाहतात. आपण कोणत्याही कामात मन आनंदी ठेवून जर काम केले, तर त्याच्यासारखा दुसरा आनंद नसतो. हे जगण्याचे खरे सूत्र आहे. स्वत: चांगले जगावे आणि स्वार्था पलीकडे जाऊन दुसऱ्याचाही विचार करावा; असे झाले तरच सुंदर समाज निर्माण होईल,सुखी होईल.

2.)पुढील घटकांची प्रत्येकी दोन वैशिष्ट्ये लिहा. 2

अ) झाडे –

ब) पर्वत –

3.) स्वमत – वरील उताऱ्याच्या आधारे विज्ञान हवा की निसर्ग, का ते थोडक्यात स्पष्ट करा 3

विषय –मराठी

अपठित गद्य

कृती क्रमांक 1

1 .(इ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (4)**

(1) उत्तर लिहा : **2**

i)ग्रंथपालाना काय संबोधले आहे?

ii)फुले म्हणजे निसर्गाची कोणती अभिव्यक्ती आहे असे लेखक म्हणतो.

पुस्तकांना आपण जवळ घेता घेता पुस्तकेही आपल्याला जवळ घेतात. वाचकांचा प्रवास हळूहळू लेखनापर्यंतही होऊ लागतो. शब्दांच्या छटांची तरलता जगण्याचे उत्सव फुलवू लागते.

नव्या पिढीला माणूसपणाच्या तरलतम सुंदरतेकडे नेणं. हे तर पालक व शिक्षकांचं मूळ कार्य !

या आनंदमय कामात ग्रंथ आपले प्रेरक ठरतात. म्हणूनच ग्रंथपाल हे ग्रंथसंस्कृतीचे लोकपाल असतात.

(2)पुढील आकृतिबंध पूर्ण करा.: **2**

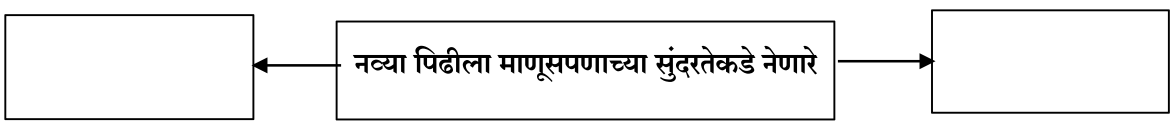

कृती क्रमांक 2

1 .(इ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (4)**

1 एका वाक्यात उत्तरे लिहा. **2**

1) परिच्छेदामध्ये या महिन्याचा उल्लेख आला आहे.
2) झाड या रंगांनी भरून टाकल आहे.

चैत्राचा महिना आहे. आसमंतातल्या साऱ्याच झाडांना पोपटी पालवी फुटली आहे. दृष्टी जाईल तिथं झाडाच्या फिक्या आणि गडद हिरव्या रंगानं अवकाश भरून टाकलं आहे.उन्ह तापत चाललं आहे. पण एवढ्या तीव्र उन्हातही ही झाडं भक्क उजेड पिऊन आतून रसरशीत आणि हिरवीगार दिसत आहेत.

ह्या झाडाचं प्रत्येक पान आणि हरेक डहाळी सौंदर्यानंदानं बहरली आहे. ते उंच पिंपळाचे झाड बघत रहावं असं आहे. त्याची ती लालस हिरवी पालवी, वाऱ्याच्या उष्ण झुळुकीनं सळसळणं,तीव्र उन्हाच्या उजेडातही मुग्ध बनून उभं असणं किती देखणं आहे! खरंतर हा हृदयाला आनंद बहाल करणारा दृष्टीचा पाडवाच आहे.

2.) सहसबंध लक्षात घेऊन वाक्य पूर्ण करा.. **2**

1) पिंपळाच्या झाडाची लालसर हिरवी.................
2) हृदयाला आनंद बहाल करणारा...............

कृती क्रमांक 3

1 .(इ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (4)**

१)योग्य पर्याय निवडून विधान पूर्ण करा. **(2)**

i. बहुतेकजण परस्परांमधल्या नात्याबाबत गंभीर नसतात. 1

अ)कारण ते आधी दुसऱ्याचा विचार करतात नंतर स्वत:चा विचार करतात करतात

ब)कारण ते आधी स्वत:चा विचार करतातनंतर दुसऱ्याचा विचार करतात.

क)त्यांच्या दृष्टीने नातं ही एका अंतरावरली गोष्ट असते.

ड)त्यांच्या दृष्टीने नातं अवकाश देणारे असावे.

ii. आपल्या दृष्टिने नातं ही एक 1

अ) गुंतलेली गोष्ट असते

आ) विखुरलेली गोष्ट असते.

इ) अंतरावरील गोष्ट असते.

ई) आपल्यासाठी सोईची गोष्ट असते.

दुसऱ्या माणसाशी असलेल आपलं नातं ही खरंतर किती महत्वाची गोष्ट आहे.बहुतेकजण परस्परांमधल्या नात्याबाबत गंभीर नसतात,कारण ते आधी स्वत:चा विचार करतात आणि नंतर दुसऱ्याचा विचार करतात. दुसरे आपल्यासाठी सोयीचे असतील, सुख देणारे असतील किंवा आपल्या विचारभावनांना अवकाश देणारे असतील, तरच आपण त्यांना विचारात घेतो.बऱ्याचदा आपल्या दृष्टीने नातं ही एक अंतरावरील गोष्ट असते.आपण एखाद्याशी नात्यानं जोडलेले आहोत म्हणजे त्यांच्यात गुंतलेलो आहोत,पूर्णपणे सामावले आहोत असा अनुभव म्हणूनच आपल्याला येत नाही.खऱ्या नात्यामध्ये संवेदना विखुरलेली विभागलेली नसते,एकात्म असते.मात्र आपण नात्यात संवेदनेचे वेगवेगळे स्तर अनुभवतो.

❊ हेमकिरण पत्की– अंतरीच्या कला अनुभवताना.

2)वैशिष्ट्ये लिहा. **2**

नात्यांमध्ये विखुरलेली संवेदना.

१).............

२)............

३)...........

४)........

कृती क्रमांक 4

1 .(इ) उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : गुण (4)

1. पुढील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा. 02

i) परिच्छेदामध्ये कोणत्या महिन्याचा उल्लेख आला आहे ?

ii) झाड कोणत्या रंगांनी भरून टाकल आहे ?

चैत्राचा महिना आहे. आसमंतातल्या साऱ्याच झाडांना पोपटी पालवी फुटली आहे. दृष्टी जाईल तिथं झाडाच्या फिक्या आणि गडद हिरव्या रंगानं अवकाश भरून टाकलं आहे.उन्ह तापत चाललं आहे. पण एवढ्या तीव्र उन्हातही ही झाडं भक्क उजेड पिऊन आतून रसरशीत आणि हिरवीगार दिसत आहेत.

ह्या झाडाचं प्रत्येक पान आणि हरेक डहाळी सौंदर्यानंदानं बहरली आहे. ते उंच पिंपळाचे झाड बघत रहावं असं आहे. त्याची ती लालस हिरवी पालवी, वाऱ्याच्या उष्ण झुळुकीनं सळसळणं,तीव्र उन्हाच्या उजेडातही मुग्ध बनून उभं असणं किती देखणं आहे! खरंतर हा हृदयाला आनंद बहाल करणारा दृष्टीचा पाडवाच आहे.

2. सहसबंध लक्षात घेऊन वाक्य पूर्ण करा.. 2

i)पिंपळाच्या झाडाची लालसर हिरवी.................

ii)हृदयाला आनंद बहाल करणारा...............

विषय –मराठी

विभाग २ पद्य

४ उत्तमलक्षण(संतकाव्य) संत रामदास

कृती क्रमांक १

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : गुण (8)

२)कोष्टक पूर्ण करा. 2

कोणतेही कार्य करताना घ्यावयाची काळजी

श्रोतीं व्हावें सावधान । आतां सांगतों उत्तम गुण ।
जेणें करितां बाणे खुण । सर्वज्ञपणाची ।।१।।
वाट पुसल्याविण जाऊं नये । फळ ओळखिल्याविण खाऊं नये ।
पडिली वस्तु घेऊं नये । येकायेकीं ।।२।।
जनीं आर्जव तोडू नये । पापद्रव्य जोडूं नये ।
पुण्यमार्ग सोडूं नये । कदाकाळीं ।।३।।
तोंडाळासीं भांडों नये । वाचाळासीं तंडों नये ।
संतसंग खंडूं नये । अंतर्यामीं ।।४।।
आळसें सुख मानूं नये । चाहाडी मनास आणूं नये ।
शोधिल्याविण करूं नये । कार्य कांही ।।५।।
सभेमध्यें लाजों नये । बाष्कळपणें बोलों नये ।
पैज होड घालूं नये । कांहीं केल्या ।।६।।
कोणाचा उपकार घेऊं नये । घेतला तरी राखों नये ।
परपीडा करूं नये । विश्वासघात ।।७।।
व्यापकपण सांडूं नये । पराधेन होऊं नये ।
आपलें वोझें घालूं नये । कोणीयेकासी ।।८।।
सत्यमार्ग सांडूं नये । असत्य पंथें जाऊं नये ।
कदा अभिमान घेऊं नये । असत्याचा ।।९।।
अपकीर्ति ते सांडावी । सत्कीर्ति वाडवावी ।
विवेकें दृढ धरा वी । वाट सत्याची ।।१०।।

2 .खालील गोष्टींबाबत कोणती दक्षता घ्यावी ते लिहा. 2

	गोष्टी	दक्षता
i.	आळस	----- मानू नये.
ii.	परपीडा	------वागू नये.
iii.	सत्यमार्ग	------ नये.
iv.	सभेतील वर्तन	------- नये.

3 . खालील काव्यपंक्तीचा सरळ अर्थ लिहा. 2

सत्यमार्ग सांडूं नये । असत्य पंथें जाऊं नये ।
कदा अभिमान घेऊं नये । असत्याचा ।।९।।

4 . खालील काव्यपंक्तीतील विचारसौंदर्य स्पष्ट करा. 2

तोंडाळासीं भांडों नये । वाचाळासीं तंडों नये ।
संतसंग खंडूं नये । अंतर्यामीं ।।४।।

2. (आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा. गुण (4)

i) भरतवाक्य ii) उत्तमलक्षण

1. प्रस्तुत कवितेच्या कवीचे /कवयित्रीचे नाव लिहा.... 1
2. प्रस्तुत कवितेतून मिळणारा संदेश 1
3. कविता आवडण्याची किंवा न आवडण्याची कारणे लिहा. 2

2. (इ) खाली दिलेल्या काव्यपंक्ती चे रसग्रहण करा. गुण (4)

अपकीर्ति ते सांडावी । सत्कीर्ति वाडवावी ।
विवेकें दृढ धरा वी । वाट सत्याची ।।१०।।

६. वस्तू (कविता) :द. भा. धामणस्कर

कृती क्रमांक १

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (8)**

१) आकृतीबंध पूर्ण करा. **1**

i)वस्तू जवळ माणसासारखा नसणाऱ्या गोष्टी ....

....

ii)मानव व वस्तू यांच्यातील समान भावना **1**

मानव **वस्तू**

१-------- १---------

वस्तूंना जीव नसेलही कदाचित, पण
जीव नसल्यासारखे वागवू नये त्यांना.
वस्तूंना मनही नसेल कदाचित, पण ते
असल्यासारखे वागलो तर वस्तू
प्रचंड सुखावतात.
वस्तू निखालस सेवकच असतात आपल्या,
तरीही बरोबरीचाच मान द्यावा त्यांना.
वस्तूंना वेगळी, स्वतंत्र खोली नको असते,
त्यांना फक्त 'आपल्या मानलेल्या' जागेवरून
निष्कासित न होण्याची हमी द्या.
वस्तूंनाही असते आवड स्वच्छ राहण्याची,
हे हातांना लक्षात ठेवायला सांगा.
वस्तूंना जपावे, लाडावूनही ठेवावे त्यापुढे जाऊन.
त्याच जिवंत ठेवणार आहेत आपला स्नेह
नंतरच्या काळातही.
आयुष्य संपले की वस्तूंनाही आजवरच्या
हक्काच्या घरात राहू देत नाहीत, तेव्हा
कृतज्ञतापूर्ण निरोपाचा त्यांचा हक्क
शाबूत ठेवावा.

3 . कवितेतील दोन ओळींचा सरळ अर्थ लिहा 2

त्यांना फक्त आपल्या मानलेल्या जागेवरून

निष्कासित न होण्याची हमी द्या

4. काव्य सौंदर्य लिहा 2

वस्तूनाही असते आवड स्वच्छ राहण्याची याबाबत तुमचा दृष्टिकोन सांगा

2. (आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा. गुण (4)

i) उत्तमलक्षण ii) भरतवाक्य

1. प्रस्तुत कवितेच्या कवीचे /कवयित्रीचे नाव लिहा.... 1

2. प्रस्तुत कवितेतून मिळणारा संदेश 1

3. कविता आवडण्याची किंवा न आवडण्याची कारणे लिहा. 2

प्र. 2. (इ) रसग्रहण

पुढील काव्यपंक्तीचे रसग्रहण करा. (४गुण)

वस्तू निखालस सेवकच असतात आपल्या ,
तरीही बरोबरीचा मान द्यावा,

कृती क्रमांक 2

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : गुण (8)

1) आकृतीबंध पूर्ण करा 2

i) वस्तूंना या गोष्टी नकोत..... [ ]

ii) वस्तूना याची हमी हवी.... [ ]

2) उत्तरे लिहा . 2

वस्तूंना असे ठेवावे १)----------------

२)-----------------

वस्तूंना जीव नसेलही कदाचित, पण
जीव नसल्यासारखे वागवू नये त्यांना.
वस्तूंना मनही नसेल कदाचित, पण ते
असल्यासारखे वागलो तर वस्तू
प्रचंड सुखावतात.
वस्तू निखालस सेवकच असतात आपल्या,
तरीही बरोबरीचाच मान द्यावा त्यांना.
वस्तूंना वेगळी, स्वतंत्र खोली नको असते,
त्यांना फक्त 'आपल्या मानलेल्या' जागेवरून
निष्कासित न होण्याची हमी द्या.
वस्तूंनाही असते आवड स्वच्छ राहण्याची,
हे हातांना लक्षात ठेवायला सांगा.
वस्तूंना जपावे, लाडावूनही ठेवावे त्यापुढे जाऊन.
त्याच जिवंत ठेवणार आहेत आपला स्नेह
नंतरच्या काळातही.
आयुष्य संपले की वस्तूंनाही आजवरच्या
हक्काच्या घरात राहू देत नाहीत, तेव्हा
कृतज्ञतापूर्ण निरोपाचा त्यांचा हक्क
शाबूत ठेवावा.

3 . कवितेतील दोन ओळींचा सरळ अर्थ लिहा **2**

वस्तूना जपावे ,लाडावूनही ठेवावे त्यापुढे जाऊन .

त्याच जिवंत ठेवणार आहेत आपला स्नेह

4. काव्य सौंदर्य लिहा **2**

कृतज्ञतापूर्ण निरोपाचा त्यांचा हक्क

शाबूत ठेवावा

2. (आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा. गुण (4)

i) खोद आणखी थोडेसे ii) वस्तू

1. प्रस्तुत कवितेच्या कवीचे /कवयित्रीचे नाव लिहा.... 1

2. प्रस्तुत कवितेतून मिळणारा संदेश 1

3. कविता आवडण्याची किंवा न आवडण्याची कारणे लिहा. 2

2.इ) पुढील ओळींचे रसग्रहण करा. 4

वस्तूना जीव नसेल कदाचित, पण
जीव नसल्यासारखे वागवू नये त्यांना

९ . आश्वासक चित्र (कविता) : निरजा

कृती क्रमांक १

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा **(गुण 8)**

1 आकृतीबंध पूर्ण करा

मुलगी भातुकलीच्या खेळामध्ये करत असणारी कामे

↓ ↓

2 उत्तरे लिहा **2**

1 मुलगी खेळत असलेले ठिकाण -------------------

2 कवयित्री जेथून पाहते ती जागा-------------------

तापलेल्या उन्हाच्या आडोशाला बसून
खेळते आहे एक मुलगी केव्हाची.
मी पाहत राहते तिला माझ्या घराच्या झरोक्यातून.

ती मांडीवर घेते बाहुलीला
एका हातानं थोपटत तिला, चढवते आधण भाताचं
भातुकलीतल्या इवल्याशा गॅसवर.

बाजूला खेळतो आहे मुलगा हातात चेंडू घेऊन
खूप उंच उडवून चेंडू नेमका झेलतो तो हातात.

मुलगी पाहत राहते कौतुकानं त्याच्याकडे.
अचानक बाजूला ठेवून बाहुलीला ती जवळ जाते त्याच्या.
मुलगा दाखवतो तिला, आपलं कसब पुन्हा एकदा.
मुलगी चेंडू मागते त्याच्याकडे
तेव्हा तो हसून म्हणतो,
'तू भाजी बनव छानपैकी पाल्याची.' ती म्हणते,
'मी दोन्ही करू शकते एकाच वेळी. तू करशील?'
मुलगा देतो चेंडू तिच्या हातात.

उंच उडवलेला चेंडू आभाळाला शिवून
नेमका येऊन पडतो तिच्या ओंजळीत.
मुलगा पाहत राहतो आश्चर्यचकित.
तशी हसून म्हणते ती, 'आता तू.'
मांडी घालून मुलगा बसतो गॅससमोर.
दोन्ही हातांनी थोपटत झोपवतो बाहुलीला प्रथम;
मग शोधतो पातेलं भाजीसाठी...

हळूहळू शिकेल तोही
आपलं कसब दाखवतानाच घर सांभाळणं
तापलेल्या उन्हाच्या आडोशाला बसून.

माझ्या घराच्या झरोक्यातून दिसतं आहे
एक आश्वासक चित्र उद्याच्या जगाचं
जिथं खेळले जातील सारेच खेळ एकत्र.
भातुकलीतून प्रवेशताना वास्तवात
हातात हात असेल दोघांचाही
ज्यावर सहज विसावेल बाहुली आणि चेंडू जोडीनं.

3. पुढील काव्यपंक्तीचा सरळ अर्थ लिहा 2

भातुकलीतून प्रवेशताना वास्तवात
हातात हात असेल दोघांचाही
ज्यावर सहज विसावेल भाऊली आणि चेंडू जोडीनं

4 पुढील काव्यपंक्तीतून व्यक्त झालेला विचार तुमच्या शब्दात लिहा. 2

हळूहळू शिकेल तोही
आपलं कसब दाखवतानाच घर सांभाळणं
तापलेल्या उन्हाच्या आडोशाला बसून

2. आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा गुण 4

1) आश्वासक चित्र 2) खोद आणखी थोडेसे

1 प्रस्तुत कवितेचे कवी/ कवयित्री 1

2 प्रस्तुत कवितेचा विषय 1

3 प्रस्तुत कविता तुम्हाला आवडली किंवा न आवडली ते सकारण स्पष्ट लिहा. 2

2. इ)खालील काव्यपंक्ती चे रसग्रहण करा. गुण 4

अचानक बाजूला ठेवून बाहुलीला ती जवळ जाते त्यांच्या
मुलगा दाखवतो तिला आपलं कसब पुन्हा एकदा

कृती क्रमांक २

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा (गुण 8)

1 कोण ते लिहा 2

i) भातुकलीचा खेळ खेळणारी----------

ii) चेंडूचा खेळ खेळणारा------------

2 आकृतिबंध पूर्ण करा. 2

1. मुलगी मुलाचा हा खेळ खेळून दाखवते | |
2. मुलगा गॅससमोर बसून ही कृती करतो. | |

तापलेल्या उन्हाच्या आडोशाला बसून
खेळते आहे एक मुलगी केव्हाची.
मी पाहत राहते तिला माझ्या घराच्या झरोक्यातून.

ती मांडीवर घेते बाहुलीला
एका हातानं थोपटत तिला, चढवते आधण भाताचं
भातुकलीतल्या इवल्याशा गॅसवर.

बाजूला खेळतो आहे मुलगा हातात चेंडू घेऊन
खूप उंच उडवून चेंडू नेमका झेलतो तो हातात.

मुलगी पाहत राहते कौतुकानं त्याच्याकडे.
अचानक बाजूला ठेवून बाहुलीला ती जवळ जाते त्याच्या.
मुलगा दाखवतो तिला, आपलं कसब पुन्हा एकदा.
मुलगी चेंडू मागते त्याच्याकडे
तेव्हा तो हसून म्हणतो,
'तू भाजी बनव छानपैकी पाल्याची.' ती म्हणते,
'मी दोन्ही करू शकते एकाच वेळी. तू करशील?'
मुलगा देतो चेंडू तिच्या हातात.

उंच उडवलेला चेंडू आभाळाला शिवून
नेमका येऊन पडतो तिच्या ओंजळीत.
मुलगा पाहत राहतो आश्चर्यचकित.
तशी हसून म्हणते ती, 'आता तू.'
मांडी घालून मुलगा बसतो गॅससमोर.
दोन्ही हातांनी थोपटत झोपवतो बाहुलीला प्रथम;
मग शोधतो पातेलं भाजीसाठी...

हळूहळू शिकेल तोही
आपलं कसब दाखवतानाच घर सांभाळणं
तापलेल्या उन्हाच्या आडोशाला बसून.

माझ्या घराच्या झरोक्यातून दिसतं आहे
एक आश्वासक चित्र उद्याच्या जगाचं
जिथं खेळले जातील सारेच खेळ एकत्र.
भातुकलीतून प्रवेशताना वास्तवात
हातात हात असेल दोघांचाही
ज्यावर सहज विसावेल बाहुली आणि चेंडू जोडीनं.

3 पुढील काव्यपंक्तीचा सरळ अर्थ लिहा. 2

तेव्हा तो हसून म्हणतो,
'तु भाजी बनवू छान पैकी पाल्याची.' ती म्हणते,
'मी दोन्ही करू शकते एकाच वेळी. तू करशील?'
मुलगा देतो चेंडू तिच्या हातात.

4 पुढील काव्यपंक्तीतून व्यक्त झालेला विचार तुमच्या शब्दात लिहा. 2

भातुकलीतून प्रवेशताना वास्तवात
हातात हात असेल दोघांचाही
ज्यावर सहज विसावेल बाहुली आणि चेंडू जोडीनं.

प्रश्न 2 आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा. गुण 4

1) भरतवाक्य 2) उत्तमलक्षण

1 प्रस्तुत कवितेचे कवी/ कवयित्री **1**

2 प्रस्तुत कवितेचा विषय **1**

3 प्रस्तुत कविता तुम्हाला आवडली किंवा न आवडली ते सकारण स्पष्ट लिहा. **2**

प्रश्न 2. इ) खालील काव्यपंक्ती चे रसग्रहण करा. **4**

हळूहळू शिकेल तोही
आपलं कसब दाखवतानाच घर सांभाळणं.
तापलेल्या उन्हाच्या आडोशाला बसून

६. भरतवाक्य (कविता) : मोरोपंत

कृती क्रमांक १

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (8)**

1 उत्तरे लिहा. **2**

1 . सुसंगतीचे महत्त्व

1…………… 2……………

2. वाईट गोष्टींचा मोह टाळण्यासाठी करावयाचे उपाय. 2

1………………2…………………

सुसंगति सदा घडो ; सुजनवाक्य कानीं पडो ;
कलंक मतीचा झडो ; विषय सर्वथा नावडो ;
सदंघ्रिकमळी दडो ; मुरडिता हटाने अडो ;
वियोग घडतां रडो ; मन भवच्चरित्रीं जडो ll
न निश्चय कधीं ढळो ; कुजनविघ्नबाधा टळो ;
न चित्त भजनीं चळो ; मति सदुक्तमार्गी वळो ;
स्वतत्व हृदया कळो ; दुरभिमान सारा गळो ;
पुन्हां न मन हें मळो ; दुरित आत्मबोधें जळो ||
मुखीं हरि! वसो तुझी कुशलधामनामावली ;
क्षणांत पुरवील जी सकलकामना मावली;
कृपा करिशि तूं जगत्रयनिवास दासावरी,
तशी प्रकट हे निजाश्रितजनां सदा सांवरी ll

3. खालील काव्यपंक्तीचा सरळअर्थ तुमच्या शब्दात लिहा. 2

मुखीं हरि ! वसो तुझी कुशलधामनामावली,
क्षणात पुरवील जी सकलकामना मावली ; ।

4. काव्यसौंदर्य. 2

खालील काव्यपंक्तीतून व्यक्त होणारे विचार सौंदर्य स्पष्ट करा.

स्वतत्त्व हृदया कळो ; दुरभिमान सारा गळो ;
पुन्हां न मन हें मळो ; दुरित आत्मबोधें जळो ॥

2. आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा गुण 4

1) उत्तमलक्षण 2) वस्तू

1 प्रस्तुत कवितेचे कवी/ कवयित्री 1

2 प्रस्तुत कवितेचा विषय 1

3 प्रस्तुत कविता तुम्हाला आवडली किंवा न आवडली ते सकारण स्पष्ट लिहा. 2

प्रश्न 2. इ) खालील काव्यपंक्ती चे रसग्रहण करा. 4

सुसंगति सदा घडो ; सुजनवाक्य कानीं पडो ;
कलंक मतीचा झडो ; विषय सर्वथा नावडो ;

कृती क्रमांक २

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (8)**

१, उत्तरे लिहा **2**

1. मन वाईट गोष्टींकडे वळू नये म्हणून करावयाच्या गोष्टी

1-------------- 2--------------

2. परमेश्वराला उद्‌देशून वापरलेली संबोधने **2**

1---------------- 2---------------

सुसंगति सदा घडो ; सुजनवाक्य कानीं पडो ;
कलंक मतीचा झडो ; विषय सर्वथा नावडो ;
सदंघ्रिकमळी दडो ; मुरडिता हटाने अडो ;
वियोग घडतां रडो ; मन भवच्चरित्रीं जडो ll
न निश्चय कधीं ढळो ; कुजनविघ्नबाधा टळो ;
न चित्त भजनीं चळो ; मति सदुक्तमार्गी वळो ;
स्वतत्व हृदया कळो ; दुरभिमान सारा गळो ;
पुन्हां न मन हें मळो ; दुरित आत्मबोधें जळो ||
मुखीं हरि! वसो तुझी कुशलधामनामावली ;
क्षणांत पुरवील जी सकलकामना मावली;
कृपा करिशि तूं जगत्रयनिवास दासावरी,
तशी प्रकट हे निजाश्रितजनां सदा सांवरी ll

3. खालील काव्यपंक्तीचा सरळअर्थ तुमच्या शब्दात लिहा. **2**

न निश्चय कधीं ढळो ; कुजनविघ्नबाधा टळो ;
न चित्त भजनीं चळो ; मति सदुक्तमार्गी वळो ;

4. काव्यसौंदर्य. **2**

खालील काव्यपंक्तीतून व्यक्त होणारे भावसौंदर्य स्पष्ट करा.

कृपा करिशि तूं जगत्रयनिवास दासावरी,
तशी प्रकट हे निजाश्रितजनां सदा सांवरी ll

2.आ. खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा. **4**

1. खोद आणखी थोडेसे 2. आकाशी झेप घे रे

1. प्रस्तुत कविता तुम्हाला आवडण्याचे वा न आवडण्याचे कारण लिहा. 2

2. प्रस्तुत कवितेतील शब्दांचे अर्थ लिहा 2

1. कलंक .... 2. सकलकामना ....

2 इ . रसग्रहण. **4**

खाली दिलेल्या काव्यपंक्तीचे रसग्रहण करा.

मुखीं हरि ! वसो तुझी
कुशलधामनामावली ,
क्षणांत पुरवील जी
सकलकामना मावली ;||

१५ . खोद आणखी थोडेसे (कविता) : आसावरी काकडे

कृती क्रमांक १

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा (गुण 8)

1. आकृती पूर्ण करा. 2

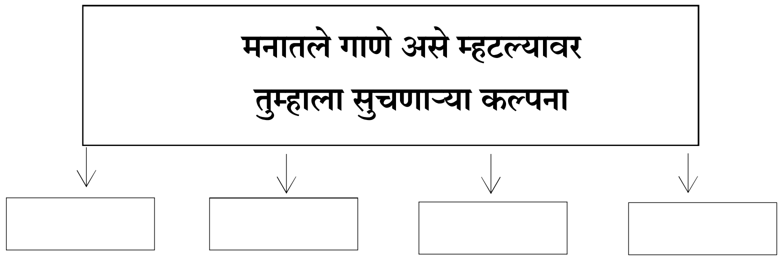

2. योग्य पर्याय शोधून वाक्य पूर्ण करा. 2

   खोदणे या शब्दाचा कवितेतील अर्थ म्हणजे ----------------

   i. विहीर आणखी खोदणे.

   ii. जिद्दीने आणखी प्रयत्न करणे.

   iii. घरबांधणीसाठी खोदणे.

   iv. वृक्षलागवडीसाठी खोदणे.

खोद आणखी थोडेसे
खाली असतेच पाणी
धीर सोडू नको, सारी
खोटी नसतात नाणी.

घट्ट मिटू नये ओठ
गाणे असते गं मनी
आर्त जन्मांचे असते
रित्या गळणाऱ्या पानी.

मूठ मिटून कशाला
म्हणायचे भरलेली
उघडून ओंजळीत
घ्यावी मनातली तळी.

झरा लागेलच तिथे
खोद आणखी जरासे
उमेदीने जगण्याला
बळ लागते थोडेसे!

3 पुढील काव्यपंक्तीचा सरळ अर्थ लिहा.: 2

खोद आणखी थोडेसे खाली असतेच पाणी

धीर सोडू नको, सारी खोटी नसतात नाणी

4 काव्यसौदर्य : 2

'उमेदीने जगण्याला बळ लागते थोडेसे' या काव्यपंक्तीतील विचारसौंदर्य स्पष्टकरा.

2. आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा गुण 4

1) उत्तमलक्षण 2) वस्तू

1 प्रस्तुत कवितेचे कवी/ कवयित्री 1

2 प्रस्तुत कवितेचा विषय 1

3 प्रस्तुत कविता तुम्हाला आवडली किंवा न आवडली ते सकारण स्पष्ट लिहा. 2

2 इ) रसग्रहण. **4**

खाली दिलेल्या काव्यपंक्तीचे रसग्रहण करा.

मुठ मिटून कशाला
म्हणायची भरलेली
उघडून ओंजळीत
घ्यावी मनातली तळी

कृती क्रमांक 2

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा (गुण 8)

1. खालील विधाने योग्य की अयोग्य ते लिहा. 2

i. नकारात्मक विचार करा. –

ii. जिद्द,चिकाटी,आत्मविश्वास कायम ठेवा –

2. तक्ता पूर्ण करा. 2

कवयित्रीच्या मते काय करावे व काय करू नये ते लिहा.

काय करावे	काय करू नये
1)	1)
1)	2)

खोद आणखी थोडेसे
खाली असतेच पाणी
धीर सोडू नको, सारी
खोटी नसतात नाणी.

घट्ट मिटू नये ओठ
गाणे असते गं मनी
आर्त जन्मांचे असते
रित्या गळणाऱ्या पानी.

मूठ मिटून कशाला
म्हणायचे भरलेली
उघडून ओंजळीत
घ्यावी मनातली तळी.

झरा लागेलच तिथे
खोद आणखी जरासे
उमेदीने जगण्याला
बळ लागते थोडेसे!

2. आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा गुण 4

1) तू झालास मूक समाजाचा नायक 2) आकाशी झेप घे रे

1 प्रस्तुत कवितेचे कवी/ कवयित्री 1

2 प्रस्तुत कवितेचा विषय 1

3 प्रस्तुत कवितेतून मिळणारा संदेश 2

2. इ)पुढील काव्यपंक्तीचे रसग्रहण करा. 4

'झरा लागेलच तिथे खोद आणखी जरासे

उमेदीने जगण्याला बळ लागते थोडेसे '

१६ .आकाशी झेप घे रे (कविता) : जगदीश खेबुडकर

कृती क्रमांक १

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा (गुण 8)

1) आकृतिबंध पूर्ण करा. 2

कवीने यशप्राप्तीच्या संदर्भात सांगितलेली सुवचने

आकाशी झेप घे रे पाखरा
सोडी सोन्याचा पिंजरा

तुजभवती वैभव, माया
फळ रसाळ मिळते खाया
सुखलोलुप झाली काया
हा कुठवर वेड्या घेसी आसरा

तुज पंख दिले देवाने
कर विहार सामर्थ्याने
दरि–डोंगर, हिरवी राने
जा ओलांडुनी या सरिता–सागरा

कष्टाविण फळ ना मिळते
तुज कळते परि ना वळते
ह्रदयात व्यथा ही जळते
का जीव बिचारा होई बावरा

घामातुन मोती फुलले
श्रमदेव घरी अवतरले
घर प्रसन्नतेने नटले
हा योग जीवनी आला साजिरा

मनक्या पेरेन लागा (स्थूल वाचन)

वीरा राठोड

१)खालील संकल्पनांमधील सहसंबंध स्पष्ट करा.

१. बी चे झाड होणे

२. माणसाचे माणूसपण जागे होणे

(२) -माणसं पेरायला लागू॰ या शीर्ष कातून कवीला अभिप्रे त असलेला भावार्थ उलगडून दाखवा.

(३) -माणसे पेरा । माणुसकी उगवेल॰ या विधानाचा तुम्हां ला समजलेला अर्थ लि हा.

(४) -माणुसकी पेरणे काळाची गरज॰ या विधानाचा तुम्हां ला कळलेला अर्थ लि हा.

2. तुलना करा **2**

पिंजऱ्यातील पोपट	पिंजऱ्याबाहेरील पोपट

3.पुढील काव्यपंक्तीचा सरळ अर्थ लिहा **2**

दरि–डोंगर, हिरवी राने

जा ओलांडुनी या सरिता–सागरा

4. पुढील काव्यपंक्तीतील विचारसौंदर्य स्पष्ट करा. **2**

कष्टाविण फळ ना मिळते

तुज कळते परि ना वळते

2. आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा **गुण 4**

कवितेवरील आधारित कृती. कोणत्याही चार कृती दिल्या जातील.

अ.क्र.	प्रश्न	उत्तर
१	कवी किंवा कवयित्रीचे नाव	
२	कवितेचा विषय.	
३	प्रस्तुत कवितेतील शब्दांचे अर्थ लिहा. उदा. व्यथा,वैभव सुखलोलुप,साजिरा	
४	कवितेतून मिळणारा संदेश.	
५	प्रस्तुत कवितेची भाषिक वैशिष्ट्ये लिहा.	
६	कवितेतून व्यक्त होणारा विचार लिहा.	

७	कवितेतील दिलेल्या ओळींचा सरळ अर्थ लिहा.	
८	प्रस्तुतकविता आवडण्याची न आवडण्याची कारणे लिहा.	

2 इ.) खालील काव्यपंक्तीचे रसग्रहण करा. **4**

तुजभवती वैभव, माया
फळ रसाळ मिळते खाया
सुखलोलुप झाली काया
हा कुठवर वेड्या घेसी आसरा

१६ - तू झालास मूक समाजाचा नायक(कविता): ज. वि. पवार

कृती क्रमांक १

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : **गुण (8)**

1) आकृत्या पूर्ण करा. 2

i)डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकरांनी नाकारलेली गोष्ट– [ ]

ii) डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर यांचे स्वागत करणारे– [ ]

2) सत्य विधान ओळखा 2

१) बाबा साहेब निघाले तेव्हा सूर्य फुलांनी त्यांचे स्वागत केले.

२) बाबासाहेब बोलक्या जीवांचे नायक झाले.

३) चवदार तळ्यावर बाबासाहेबांनी गुलामांच्या पायात बेड्या चढवल्या.

४) विषम परिस्थितीवर स्वार होत बाबासाहेबांनी नवा इतिहास घडवला.

तू निघालास तेव्हा काळोखाचं राज्य होतं.
सूर्यफुलांनी पाठ फिरविली होती.
मळवाटेने जायचे नाकारलेस तेव्हा
खाचखळग्यांनी तुझे स्वागत केले.

तू झालास परिस्थितीवर स्वार
आणि घडविलास नवा इतिहास
तू झालास मूक समाजाचा नायक
आणि जागा केलास उभा बहिष्कृत भारत.

तू फुंकलेस रणशिंग अगाध ज्ञानाच्या बळावर
तू तोडल्यास गुलामांच्या पायांतल्या बेड्या
आणि केलेस उभे चवदार तळ्याच्या काठावर
युद्धात जवानांना उभे करावे तसे.

तुझे शब्द जसे की
महाकाव्ये तुझ्या पायाजवळ गळून पडावीत
तुझा संघर्ष असा की
काठ्यांच्या संगिनी व्हाव्यात.
तुझ्या डरकाळीने हादरलं आकाश; डचमळली पृथ्वी
आणि बघता बघता चवदार तळ्याला आग लागली.

आज पन्नास वर्षांनी अनुभवतोय
सूर्यफुले तुझा ध्यास घेतायत
बिगूल प्रतीक्षा करतोय
चवदार तळ्याचं पाणी, तेही आता थंड झालंय.

कृती 3 ओळींचा सरळ अर्थ लिहा 2

`तू झालास मूक समाजाचा नायक आणि जागा केलास उभा बहिष्कृत भारत`

या ओळीचा सरळ अर्थ लिहा.

4. विचार सौन्दर्य लिहा 2

डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कवितेतून जाणवलेले कर्तृत्व तुमच्या शब्दात लिहा.

2. आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा गुण 4

1) आकाशी झेप घेरे 2) तू झालास मूक समाजाचा नायक

1 . प्रस्तुत कवितेचे कवी/ कवयित्री 1

2. प्रस्तुत कवितेचा विषय 1

3. प्रस्तुत कविता तुम्हाला आवडली किंवा न आवडली ते सकारण स्पष्ट लिहा. 2

2 इ) रसग्रहण. 4

खाली दिलेल्या काव्यपंक्तीचे रसग्रहण करा.

`तू निघालास तेव्हा काळोखाचे राज्य होतं सूर्य फुलांनी पाठ फिरवली होती मूळ वाटेने जायचे नाकारले तेव्हा खाचखळग्यांनी तुझे स्वागत केले`

कृती क्रमांक 2

2 (अ) पुढील कवितेच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा : गुण (8)

1) असत्य विधान ओळखा. 2

१) डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या शब्दांना महाकाव्याइतके महत्त्व प्राप्त झाले.

२) पन्नास वर्षानंतरही सूर्यफुले काळोखाच्या प्रदेशाचा ध्यास घेत उभी आहेत.

३) डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकरांच्या संघर्षाचा कडे पाहून साध्या काठ्यांच्या ही संगिनी झाल्या.

४) चवदार तळ्याच्या सत्याग्रहात जनमानस पेटून उठले होते.

2) खालील आकृती पूर्ण करा. 2

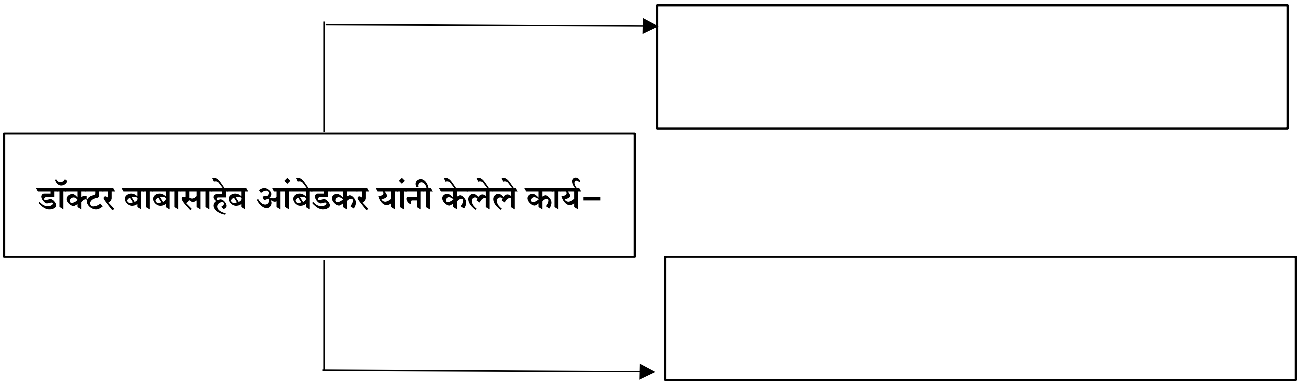

2. आ) पुढीलपैकी कोणत्याही एका कवितेवर दिलेल्या मुद्द्यांच्या आधारे कृती सोडवा 4 गुण

1)तू झालास मूक समाजाचा नायक 2) वस्तू

1)प्रस्तुत कवितेचे कवी /कवयित्री 1

2)प्रस्तुत कवितेतील विषय 1

3) दोन शब्दांचे अर्थ 2

अ)डचमळणे

ब) रणशिंग

2 इ) रसग्रहण. 4

खाली दिलेल्या काव्यपंक्तीचे रसग्रहण करा.

आज पन्नास वर्षांनी अनुभवतोय सूर्यफुले तुझा ध्यास घेतायेत,

बिगूल प्रतीक्षा करतोय, चवदार तळ्याचे पाणी तेही आता थंड झालंय.

विभाग तीन

स्थूलवाचन

● बालसाहित्यिका: गिरिजा कीर (स्थूलवाचन)

विभाग –3 : स्थूलवाचन

कृती क्रमांक १

3. **खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा. :** गुण (6)

1. गिरीजा कीर यांच्या 'यडबंबू ढब्बू' या बालकादंबरीचे कथानक थोडक्यात सांगून त्यातील गंमत सांगा. 3

2.तुम्हाला मधूशी मैत्री करायला आवडेल का , यावर तुमचा अभिप्राय लिहा. 3

3 .तुमची आई आजारी पडल्यावर तुम्ही कशी काळजी घ्याल ,ते तुमच्या शब्दात लिहा. 3

कृती क्रमांक २

3. **खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा. :** गुण (6)

टिपा लिहा.

१. बालनाटिका

२. साहित्यकृतीचा आस्वाद घेताना विचारात घ्यायचे मुद्दे .

३. गिरिजाबाईंच्या चरित्रातून मिळणारा संदेश.

कृती क्रमांक ३

3. **खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा. :** गुण (6)

१ . 'यडबंबू ढब्बू' मधील ढब्बू तुम्हाला कसा वाटतो, यावर तुमचा अभिप्राय लिहा. 3

२ . "गोष्ट एका माणसाची" या कथेतील मधूच्या जागी तुम्ही असता तर तुम्ही कसे वागला असता, ते तुमच्या शब्दात लिहा. 3

३. तुम्ही वाचलेल्या बालसाहित्याबद्दल थोडक्यात माहिती लिहा. 3

मनक्या पेरेन लागा (स्थूल वाचन)

वीरा राठोड

१)खालील संकल्पनांमधील सहसंबंध स्पष्ट करा.

1. बी चे झाड होणे
2. माणसाचे माणूसपण जागे होणे

(२) -माणसं पेरायला लागू॰ या शीर्ष कातून कवीला अभिप्रे त असलेला भावार्थ उलगडून दाखवा.

(३) -माणसे पेरा । माणुसकी उगवेल॰ या विधानाचा तुम्हां ला समजलेला अर्थ लि हा.

(४) -माणुसकी पेरणे काळाची गरज॰ या विधानाचा तुम्हां ला कळलेला अर्थ लि हा.

● वीरांगना : (स्थूलवाचन)

विभाग –3 : स्थूलवाचन

कृती क्रमांक १

स्वाती महाडीक

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा. : **गुण (6)**

१) खालील आकृती पूर्ण करा.

लेफ्टनंट स्वाती महाडिक यांची पुढील मुद्द्यांना अनुसरून ओळख

- त्यांचे शिक्षण
- त्यांचा निर्धार
- त्यांचा

२)'कठोर परिश्रमांमुळेच स्वाती महाडिक यांना स्वत:चा निर्धार पूर्ण करता आला', या विधानाबाबत तुमचे मत स्पष्ट करा.

३) 'पती निधनानंतर आपण सैन्यात भरती व्हायचं', स्वाती महाडिक यांच्या या निर्धारातून समाजाला काय संदेश मिळतो, ते तुमच्या शब्दांत लिहा.

कृती क्रमांक २

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा. : **गुण (6)**

1 **टिपा लिहा.**

(अ) देशप्रेमी कर्नल संतोष महाडिक

(आ) जिद्दी लेफ्टनंट स्वाती महाडिक

2.'प्राप्त परिस्थितीतून आत्मविश्वासाने आणि परिश्रमाने कार्य करणे म्हणजेच यश', पाठाच्या आधारे स्पष्ट करा.

3. 'मुक्कामापेक्षा नियोजनबद्ध प्रवासावर अधिक विश्वास ठेवावा', या विधानाविषयीचे तुमचे विचार स्पष्ट करा.

रेखा मिश्रा

कृती क्रमांक ३

१)खालील कृती करा. 6

मुद्द्यां वरून एक परिच्छेद तयार करा.

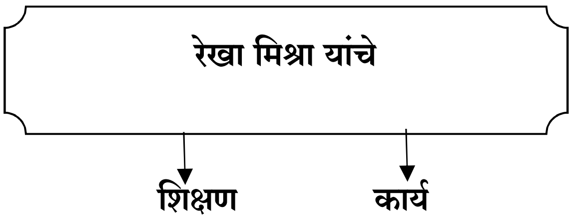

२)पाठाच्या आधारे टिपा लिहा.

अ) मुले भरकटण्याची कारणे

ब) रेखाजींच्या कार्याचा परिणाम

(३) 'प्रेम आणि आपुलकी' या गोष्टींमुळे भरकटलेली मुले पुन्हा स्वगृही जाण्यास तयार होतात, हे पाठाच्या आधारे स्पष्ट करा.

(४) 'भरकटलेल्या मुलांना शिक्षणाच्या प्रवाहात आणण्यासाठी रेखाजींनी केलेले प्रयत्न प्रशंसनीय आहेत', हे पाठाच्या आधारे स्पष्ट करा.

(५) सबइन्स्पेक्टर रेखा मिश्रा यांच्या कार्याची माहिती वाचून तुमच्या मनात येणारे विचार स्पष्ट करा.

● व्युत्पत्ती कोश : (स्थूलवाचन)

विभाग –3   : स्थूलवाचन

कृती क्रमांक १

3.   खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा. :   गुण (6)

टीपा लिहा.

अ. व्युत्पत्ती कोशाचे कार्य.   3

आ. व्युत्पत्ती कोशाची निर्मिती.   3

इ. व्युत्पत्ती कोश   3

कृती क्रमांक 2

3.   खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा. :   गुण (6)

1) व्युत्पत्ती कोशाची चार कार्ये थोडक्यात सांगा.

2) व्युत्पत्ती कोश पाहण्यासाठीची पध्दत सोदाहरणासहित सांगा.

3) पुढील मुद्द्यांवर एक परिच्छेद तयार करा :

कृती क्रमांक 3

एका वाक्यात उत्तरांसाठी कृती

1 निर्मितीचा ठराव

2 निर्मितीची जबाबदारी

3 निर्मितीसाठी अर्थसाहाय्य

विभाग ४

भाष्याभ्यास

विभाग – 4 भाषाभ्यास

४. अ) व्याकरण घटकावर आधारित कृती **गुण 8**

1) समास: **(२ गुण)**

इयत्ता दहावीसाठी कर्मधारय समास, द्विगू समास, द्वंद्व समास – 1) इतरेतर द्वंद्व समास २) वैकल्पिक द्वंद्व समास ३) समाहार द्वंद्व समास या समासांचा अभ्यास करणार आहोत. खाली दिलेल्या सामासिक शब्दांचा आपण विग्रह व समासाचे नाव असा अभ्यास करावा

सामासिक शब्द	विग्रह	समासाचे नाव
नीलकमल महाराष्ट्र भाषांतर पांढराशुभ्र घननीळ शामसुंदर कमलनयन नरसिंह विद्याधन रक्तचंदन घनश्याम काव्यामृत पुरुषोत्तम महादेव		

द्विगू समास :

सामासिक शब्द	विग्रह	समासाचे नाव
पंचारती त्रिभुवन नवरात्र		

सप्ताह अष्टाध्यायी पंचपाळे द्विदल बारभाई त्रैलोक्य		

द्वंद्व समास :

सामासिक शब्द	**विग्रह**	**समासाचे नाव**
1) इतरेतर द्वंद्व समास बहिणभाऊ आईवडील नाकडोळे सुंठसाखर कृष्णार्जुन विटीदांडू कुलूपकिल्ली स्त्रीपुरुष **2) वैकल्पिक द्वंद्व समास** बरेवाईट सत्यासत्य चारपाच तीनचार खरेखोटे **3) समाहार द्वंद्व समास** अंथरूण पांघरूण- भाजीपाला		

कपडालत्ता अन्नपाणी पालापाचोळा केरकचरा		

समास :

कृती :

- योग्य जोडया लावा :

सामासिक शब्द	**समासाचे नाव**
1)भाजीपाला 2)पुरुषोत्तम	अ) कर्मधारय समास ब)इतरेतर द्वंद्व समास क) समाहार द्वंद्व समास

- **खालील तक्ता पूर्ण करा :**

सामासिक शब्द	विग्रह	समासाचे नाव
आईवडील	....	....
नवरात्र	....	....

- **खालील तक्ता पूर्ण करा :**

सामासिक शब्द	विग्रह	समासाचे नाव
नरसिंह	....	....
तीनचार	....	....

- **योग्य जोडया लावा :**

सामासिक शब्द	**समासाचे नाव**
काव्यामृत	अ) इतरेतर द्वंद्व समास

पंचारती	आ) कर्मधारय समास इ)द्विगू समास

- खालील तक्ता पूर्ण करा :

सामासिक शब्द	**विग्रह**	**समासाचे नाव**
.... बरेवाईट	उत्तम असा पुरुष	....

2) शब्दसिद्धी (२ गुण)

यामध्ये उपसर्गघटित, प्रत्ययघटित , अभ्यस्त या घटकांचा अभ्यास करणार आहोत. खाली दिलेल्या शब्दांचे उपसर्गघटित शब्द प्रत्ययघटित शब्द अभ्यस्त शब्द ते लिहा.

अवघड –	लढाऊ – ....
अवकळा –	झोपाळू – ....
भरजरी –	लाजाळू – ....
भरधाव –	दयाळू – ....
भरदिवसा –	दुकानदार – ....
निरोगी –	जमीनदार – ....
निनावी –	गुलामगिरी – ....
निकोप –	कारागिरी – ....
अतिरेक –	मानसिक – ....
अतिशय –	सामाजिक – ....
उपसंपादक –	लौकिक – ....
उपमुख्याध्यापक –	आनंदित – ....
उपप्रमुख –	प्रेरित – ....
उपवास –	जडत्व – ....
बेडर –	लाल लाल – ....
बेफिकिर –	गुरुत्व – ....
बेपर्वा –	हळूहळू – ....
बिनचूक –	तुकडेतुकडे – ....

बिनतक्रार – ………… …..	धंदाबिंदा – ………… …..
बिनहरकत – ………… …..	कामबिंग – ………… …..
नाराज – ………… …..	शेजारीपाजारी – ………… …..
नापसंत – ………… …..	कडकड – ………… …..
खोदाई – ………… …..	झटपट – ………… …..
लढाई – ………… …..	खटपट – ………… …..
चढाई – ………… …..	मागोमाग – ………… …..
टिकाऊ – ………… …..	वटवट – ………… …..
	गल्लोगल्ली - ………… …..

कृती :

शब्दसिद्धी :

1) खालील तक्ता पूर्ण करा.

अवघड ,सामाजिक, गल्लोगल्ली, झोपाळू.

प्रत्ययघटित शब्द	उपसर्गघटित शब्द	अभ्यस्त शब्द

2) खालील तक्ता पूर्ण करा.

अनाकलनीय, मागोमाग, नाराज, शेजारीपाजारी.

उपसर्गघटित शब्द	अभ्यस्त शब्द

3) खालील तक्ता पूर्ण करा.

कारागिरी, भरदिवसा, बिनचूक, आनंदित.

उपसर्गघटित शब्द	**प्रत्ययघटित शब्द**

4) **खालील तक्ता पूर्ण करा.**

धारदार, हिरवाहिरवा, शिष्टाई, वटवट.

प्रत्ययघटित शब्द	अभ्यस्त शब्द

5) **खालील तक्ता पूर्ण करा.**

उपहार, जमीनदार, बेशक, कडकड.

उपसर्गघटित शब्द	प्रत्ययघटित शब्द	अभ्यस्त शब्द

1) **खालील दिलेल्या शब्दांचे वर्गीकरण करा.**

अनाकलनीय, मुलुखगिरी, धबाधब,संशयित.

उपसर्गघटित शब्द	प्रत्ययघटित शब्द	अभ्यस्त शब्द

2) **खालील दिलेल्या शब्दांचे वर्गीकरण करा.**

दांडगाई, हळूहळू, नाराज, रस्तोरस्ती.

उपसर्गघटित शब्द	प्रत्ययघटित शब्द	अभ्यस्त शब्द

3) वाक्प्रचार : (गुण ४)

खालील दिलेल्या वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा

1) कटाक्ष असणे	23) हातात हात असणे
2) कानोसा घेणे	24) वीरगती प्राप्त होणे
3) हुकूमत गाजवणे	25) आकाशी झेप घेणे

4) रुंजी घालणे	26) प्रतीक्षा करणे
5) कुचेष्टा करणे	27) समरस होणे
6) पेव फुटणे	28) कास धरणे
7) व्यथित होणे	29) ताकास तूर लागू न देणे
8) गुडघे टेकणे	30) इनाम मिळवणे
9) खनपटीला बसणे	31) मान देणे
10) तगादा लावणे	32) कित्ता गिरवणे
11) निकाल लावणे	33) धीर न सुटणे
12) पिच्छा पुरवणे	34) हृदयाला साद घालणे
13) डोळे विस्फारून बघणे	35) पाठ फिरवणे
14) लळा लागणे	36) विहार करणे
15) तुटून पडणे	37) खूणगाठ बांधणे
16) तावडीत सापडणे	38) अचंबित होणे
17) आनंद गगनात न मावणे	39) तुळशीपत्र ठेवणे
18) काडीचाही त्रास न होणे	40) पित्त खवळणे
19) खस्ता खाणे	41) तोंडसुख घेणे
20) कंठस्नान घालने	42) सार्थक होणे
21) कान देऊन ऐकणे	
22) कसब दाखवणे	

कृती :

- **खालील पैकी कोणत्याही दोन वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.**
  1) कित्ता गिरवणे
  2) कसब दाखवणे
  3) प्रतीक्षा करणे
  4) समरस होणे

- **खालील पैकी कोणत्याही दोन वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा**
  1) सार्थक होणे
  2) कटाक्ष असणे
  3) धीर न सुटणे
  4) लळा लावणे
- **खालील पैकी कोणत्याही दोन वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा**
  1) ताकास तूर लागू न देणे
  2) हृदयाला साद घालणे
  3) हातात हात असणे
  4) गगनभरारी घेणे
- **खालील पैकी कोणत्याही दोन वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.**
  1) खस्ता खाणे
  2) आकाशी झेप घेणे
  3) मान देणे
  4) पाठ फिरवणे

- **खालील पैकी कोणत्याही दोन वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.**
  1) कानोसा घेणे
  2) इनाम मिळणे
  3) तोंडसुख घेणे
  4) खूणगाठ बांधणे
- **खालील पैकी कोणत्याही दोन वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.**
  1) तगादा लावणे
  2) निकाल लावणे
  3) खनपटीला बसणे
  4) पिच्छा पुरवणे
- **खालील पैकी कोणत्याही दोन वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.**
  1) तावडीत सापडणे
  2) काडीचाही त्रास न होणे
  3) आनंद गगनात न मावणे
  4) डोळे विस्फारून बघणे

- **खालील पैकी कोणत्याही दोन वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.**
    1) अचंबित होणे
    2) शिरोधार्य मानणे
    3) कडूसं पडणे
    4) निकराने लढणे
- **खालील पैकी कोणत्याही दोन वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.**
    1) मुग्ध होणे
    2) मुहुर्तमेढ रोवणे
    3) रणशिंग फुंकणे
    4) क्षीण होणे
- **खालील पैकी कोणत्याही दोन वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.**
    1) निष्कासित होणे
    2) सटकी मारणे
    3) कान देऊन ऐकणे
    4) पारख करणे

(गुणविभागणी : वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगणे – 1 गुण,वाक्प्रचारांचा वाक्यात उपयोग करणे – 1 गुण)

आ) भाषिक घटकांवर आधारित कृती : (गुण -8)

1) शब्दसंपत्ती –

अ) समानार्थी शब्द (गुण -1)

1) खालील शब्दांना समानार्थी शब्द लिहा.

i. वृक्ष -

ii. आकाश -

2) खालील शब्दांना समानार्थी शब्द लिहा.

i. मित्र -

ii. वारा -

3) खालील शब्दांना समानार्थी शब्द लिहा.

i. काया -

ii. मार्ग -

4) खालील शब्दांना समानार्थी शब्द लिहा.

i. हर्ष -

ii. मती -

5) खालील शब्दांना समानार्थी शब्द लिहा.

i. नदी -

ii. पृथ्वी -

6) खालील शब्दांना समानार्थी शब्द लिहा.

i. कान -

ii. फूल -

7) खालील शब्दांना समानार्थी शब्द लिहा.

i. आवेश -

ii. होड -

8) खालील शब्दांना समानार्थी शब्द लिहा.

i. आर्जव -

ii. बडगा -

आ) विरुद्धार्थी शब्द : **(गुण - 1)**

1) खालील शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

i. निरर्थक x ____

ii. गुण x ____

2) खालील शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

i. अवरोह x ____

ii. नापीक x ____

3) खालील शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

i. अनिवार्य x ____

ii. बिकट x ____

4) खालील शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

i. दुमत x ____

ii. ज्ञानी x ____

5) खालील शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

i. सुबोध x ____

ii. अल्पायुषी x ____

6) खालील शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

i. सुर्योदय x ____

ii. आधुनिक x ____

7) खालील शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

i. मालक x ____

ii. कमाल x ____

8) खालील शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

i. तिमिर x ____

ii. स्मरण x ____

9) खालील शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

i. दुष्कर्म x ____

ii. सहिष्णू x ____

१०) खालील शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

i. संक्षिप्त x ____

ii. सुपीक x ____

११) खालील शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

i. कृपा x

ii. ऊन x

इ) वचन : (गुण - 1)

1) खालील शब्दांचे वचन बदला.

i. रस्ता -

ii. वेळ -

2) खालील शब्दांचे वचन बदला.

i. भिंती -

ii. माणूस -

3) खालील शब्दांचे वचन बदला.

i. घडयाळ -

ii. विहीर -

ई) शब्दसमूहाबद्दल एक शब्द लिहिणे: (गुण - 1)

1) खालील शब्दसमूहासाठी एक शब्द लिहा:

i. ज्याला मरण नाही असा -

ii. केलेले उपकार जाणणारा -

2) खालील शब्दसमूहासाठी एक शब्द लिहा:

i. समाजाची सेवा करणारा -

ii. कुठलीही अपेक्षा न ठेवता -

3) खालील शब्दसमूहासाठी एक शब्द लिहा:

i. संपादन करणारा -

ii. ज्याचे आकलन होत नाही असे -

4) खालील शब्दसमूहासाठी एक शब्द लिहा:

i. महिन्यातून एकदा प्रकाशित होणारे -

ii. लिहिता वाचता न येणारा -

5) खालील शब्दसमूहासाठी एक शब्द लिहा:

i. पसरवलेली खोटी बातमी -

ii. ज्याचे आकलन होत नाही असे

-

6) खालील शब्दसमूहासाठी एक शब्द लिहा:

i. दुसऱ्यावर अवलंबून असलेला -

ii. अपेक्षा नसताना -

7) खालील शब्दसमूहासाठी एक शब्द लिहा:

i. केलेले उपकार न जाणणारा -

ii. लिहिता वाचता येणारा -

8) खालील शब्दसमूहासाठी एक शब्द लिहा:

i. आठवड्यातून एकदा प्रसिद्ध होणारे -

ii. कोणाचाही आधार नसलेला -

9) खालील शब्दसमूहासाठी एक शब्द लिहा:

i. दररोज प्रकाशित होणारे -

ii. ज्याला कोणी शत्रू नाही असा -

उ) शब्दातील अक्षरांपासून अर्थपूर्ण शब्द तयार करणे : (गुण - 1)

1) खालील शब्दातील अक्षरांपासून दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार करा

धरणीमाता (धरणी व माता हे शब्द वगळून)

2) खालील शब्दातील अक्षरांपासून दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार करा

बालपण (बाल व पण हे शब्द वगळून)

3) खालील शब्दातील अक्षरांपासून दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार करा

बेजबाबदारपणा

4) खालील शब्दातील अक्षरांपासून दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार करा

सदासर्वकाळ (सदा व सर्वकाळ हे शब्द वगळून)

5) खालील शब्दातील अक्षरांपासून दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार करा

मूकसमाज (मूक व समाज हे शब्द वगळून)

6) खालील शब्दातील अक्षरांपासून दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार करा

गगनभरारी (गगन व भरारी हे शब्द वगळून)

7) खालील शब्दातील अक्षरांपासून दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार करा

महानगरपालिका (महा, नगर व पालिका हे शब्द वगळून)

8) खालील शब्दातील अक्षरांपासून दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार करा

विनायक

2) लेखननियमांनुसार लेखन (२ गुण)

i. अचूक शब्द ओळखा.

1) नीर्जीव / निर्जिव / निर्जीव / नीर्जिव.
2) अंतर्मुख / अतंर्मुख / अंर्तमुख / अंतर्मूख.
3) सामुहिक / सामुहीक / सामूहिक / सामूहीक.
4) समिक्षा / समीक्षा / सममीक्षा / समिक्शा.
5) स्तिमित / स्तीमीत / स्तिमीत / स्तीमित.
6) सामाजिक / सामाजीक / सामाजिक / समाजीक.

ii. अचूक शब्द ओळखा.

1) हुबेहुब / हूबेहूब / हुबेहूब / हूबेहुब.
2) क्रियाशील / क्रियाशील / क्रीयाशिल / क्रियाशिल.
3) भवतिक / भौतिक / भौतीक / भौवतिक.
4) वीपरीत / विपरीत / विपरित / वीपरित.
5) सर्वोच्च / सर्वोच / सरवोच्च / सर्वोच्य.
6) स्फूर्ती / स्फूर्ति / स्फुर्ती / स्फुर्ति.

iii. अचूक शब्द ओळखा.

1) शैक्षणिक / शैक्षणीक / शैक्षाणिक / शैक्शाणिक.
2) नीर्णय / नीणर्य / निर्णय / निणर्य.
3) मेत्रीण / मैत्रीण / मेत्रिण / मैत्रिण.
4) आशीर्वाद / आर्शीर्वाद / आशिर्वाद / आरशिवाद
5) दिपावली / दीपावली / दीपावलि / दिपावलि
6) हार्दीक / हार्दिक / हारदिक / हारदीक

iv. अचूक शब्द ओळखा.

1) अभीनंदन / अभिनंदन / अभीनंदन /अभिनदंन
2) साहित्यिक / साहीत्यिक / साहित्यीक / साहीत्यीक
3) अंधकार / अंधःकार / अंधक्कार / अंधःक्कार
4) वकृत्व / वक्तृत्व / वकतृत्व / वक्रृत्व
5) पूर्नविवाह / पुनर्विवाह / पर्नविवाह / पुनर्वीवाह

6) सहानुभूती / सहानुभुती / सहानूभुती / सहानुभूति

v. **अचूक शब्द ओळखा.**

1) क्रिडांगण / क्रिडागंण / क्रीडांगण / क्रीडागंण

2) मनःस्थिती / मनस्थिती / मनःस्थीती / मनस्थीती

3) आशिर्वाद / आशीर्वाद / आर्शीवाद / आशिरवाद

4) स्फूर्ती / स्फूर्ति / स्फुर्ती / स्फुर्ति

5) कवयित्री / कवयित्रि / कवियीत्री / कवईत्री

6) दीर्घायुष्य / दिर्घायुष्य / दीघार्यूष्य / दिघार्युष

vi. **अचूक शब्द ओळखा.**

1) अभीव्यक्ती / अभिवाक्ति / अभिव्यक्ती / अभीव्यक्ति

2) नीर्जीव / निर्जीव / निर्जिव / नीर्जिव

3) क्षीतीज / क्षितीज / क्षितिज / क्षितिज

4) तीर्थरूप / तिर्थरूप / तीथ्ररूप / तीथरूंर्प

5) स्मृतीदीन / स्मृतिदिन / स्मृतिदीन /स्मृतीदिन

6) समिक्षा / समीक्षा / सममिक्षा / समीक्शा

vii. **अचूक शब्द ओळखा.**

1) पूरस्कार / पूरसकार / पुरस्कार / पुरस्कर

2) शैक्षणीक / शैक्षणिक / शैक्षाणिक / शैक्शाणिक

3) पारंपारिक / पारंपारीक / पारंपरिक / पारंपरीक

4) अभीव्यक्ती / अभिवाक्ति / अभिव्यक्ती / अभीव्यक्ति

5) कल्पवृक्ष / क्लपवृक्ष / कल्पव्रक्ष / कल्प्रोक्ष

6) परीक्षा / परिक्षा / परीकशा / परिक्शा

किंवा

- **वाक्य लेखननियमांनुसार अचूक लिहा.**

1) **खालील वाक्यातील लेखननियमांनुसार चुकीचे शब्द ओळखून दुरुस्त करा व वाक्य पुन्हा लिहा.** (कोणतेही – २)

1) ती पाटी काळि कुळकूळीत झाली.

2) मुटकं टाकुन पाणी उडवायची शयर्त लागायची.

3) मानवि जीवनातले कितीतरी विसंवाद प्रतीबिंबीत झाले आहेत.

4) दुरवर जंगलातून येणारा एक लाकुडतोड्या दिसला.

2) खालील वाक्यातील लेखननियमांनुसार चुकीचे शब्द ओळखून दुरुस्त करा व वाक्य पुन्हा लिहा. (कोणतेही – २)

1) धाकठा भाउ झेप टाकून तिला लोंबकळायचा.

2) मला वीश्वास आहे, खुप खूप शुभेच्छा!

3) असं करुन त्यांचा वीश्वास वढला.

4) याच गच्चीवर दोघी पहील्या पावसाल्यात नाचल्या.

3) खालील वाक्यातील लेखननियमांनुसार चुकीचे शब्द ओळखून दुरुस्त करा व वाक्य पुन्हा लिहा. (कोणतेही – २)

1) आपल्या पुर्वजांनी वेरूळ अजींठा बनवलाय.

2) पावसाळ्यात दीशा धुसर झालेल्या असतात.

3) तुम्हांला काडिचाही त्रास होणार नाही.

4) ही घरटी म्हणजे वसंताच्या चित्रलीपीतली सुंदर वीरामचिन्हे वाटतात.

4) खालील वाक्यातील लेखननियमांनुसार चुकीचे शब्द ओळखून दुरुस्त करा व वाक्य पुन्हा लिहा. (कोणतेही – २)

1) चेत्रातल्या पालवीचे रूप कूठेहि मनोहर असते.

2) हीवाळा नूकताच सुरु झालेला होता.

3) मानवी जीवनातले कितितरी विसंवाद प्रतिबिंबीत झाले आहेत.

4) दूरवर जंगलातून येणारा एक लाकुडतोडया दीसला.

5) खालील वाक्यातील लेखननियमांनुसार चुकीचे शब्द ओळखून दुरुस्त करा व वाक्य पुन्हा लिहा.

1) धाक्टा भाउ झेप टाकून तीला लोंबकळायचा.

2) मूलगा काहि फारसा उत्सुक नसतो.

3) सरस्वतिला आपण वाडमयाची जननी म्हणतो.

4) मला वीश्वास आहे , खूप खूप शूभेच्छा !

- **विरामचिन्हे :** **एकूण 1 गुण**

1) चुकीचे विराम चिन्ह बदला :

1) त्यांना फक्त “आपल्या मानलेल्या” जागेवरून निष्कासित न होण्याची हमी द्या,
2) काय आश्चर्य ? शामू पूर्वी सारखा काम करू लागला- हे पाहून मला खूप आनंद झाला.
3) ‘आता कसं बोललात !’ ते म्हणाले.
4) तिला म्हटले, ‘कर्वे यांच्या पुतळ्या पाशी बसून रडायला तुला काहीच कसं वाटत नाही!’
5) आपण आपल्या आईशी, बहिणीशी ,बायकोशी-कन्येशी पुष्कळदा चुकीचे वागतो !
6) धीर सोडू नको? सारी खोटी नसतात नाणी !
7) तो माणूस आहे - भला माणूस ?
8) ‘तुम्हाला, मी उत्तप्पा बनवू का!’

2) योग्य विरामचिन्हे वापरा :

1) ते म्हणाले, लक्षात नाही आलं
2) मी म्हटलं उगीच भ्रम आहे लोकांना
3) कर्नल संतोष महाडिक यांचे पहिले प्रेम म्हणजे भारतातील सैन्यदल आणि आपली वर्दी
4) ते म्हणाले, सोना थांब मी डबा आणतो.
5) मग, आम्ही काय खोटं सांगतोय काय
6) येणारा जाणारा विचारे, काय हो, कोण येणार आहे
7) ओहो किती सुंदर दृश्य आहे ते
8) तो म्हणाला, तुला काही कळलं की नाही
9) दोन वर्षांचे झाले की वाघ-सिंह पूर्ण ताकदीचे होतात

3) विरामचिन्हे : (1 गुण)

खालील विरामचिन्हे ओळखून त्यांची नावे लिहा.

1) . ☐

2) , ☐

1) **?**

2) **'---------'**

1) **"---------"**

2) **-**

1) **:**

2) **;**

3) **!**

4) **_**

4) पारिभाषिक शब्द : (1 गुण)

खालील शब्दांना प्रचलित मराठी भाषेतील शब्द लिहा:

i. Action –

ii. Letter-head –

- खालील शब्दांना प्रचलित मराठी भाषेतील शब्द लिहा:

i. Agent =

ii. Census =

i. Academic Qualification =

ii. Lyric =

i. Affidavit =

ii. Certificate =

-
  1. Drama =
  2. Exhibition =
- खालील शब्दांना प्रचलित मराठी भाषेतील शब्द लिहा:
  1. Feedback =
  2. Supervisor =
-
  1. Bookstall =
  2. Application Form =
-
  1. Documentary =
  2. Bio-data =
-
  i. Tax =
  iii. Index =
-
  ii. Honourable =
  iii. Workshop =

• Action - ……………….	• Letter-head - ……………….
• Agent - …………………	• Lift - ……………….
• Academic Qualification - …………..	• lyric - ……………….
• Absence - …………………	• Magazine - ………………
• Application Form – ………………	• Mortgage - ………………
• Anniversary - ………………..	• Medical Examination - ……….
• Affidavit - …………………	• Mobile - ………………
• Bookstall - ………………..	• No Objection - ………………
• Bonafide Certificate - ………………	• Certificate - ………………
• Bio-data - …………………	• News Agency - ………………
• Corporation - ………………	• Over Time - ………………
• Correspondence - ……………	• Official Record - ………………

- Computer - ………………..
- Casual Leave - ………………
- Commentator - ………………
- Drama - …………………..
- Dismiss - ………………..
- Documentary - ………………
- Daily Allowance - ……………
- Event - ……………………..
- Earned Leave - ………………
- Exhibition - ………………..
- Express Highway - …………….
- Exchange - …………………
- Feedback - …………………
- Fellowship - ……………….
- General Meeting - …………….
- Goodwill - ……………….
- Government Letter - …………...
- Handbill - …………………
- Highway - ……………….
- Honourable - ……………..
- Index - ……………….
- Interpreter - …………….
- Interview - …………….
- Joint Meeting - …………..
- Journalism - ……………..
- Junior Clerk - …………….
- Survey - ………………
- Part Time - ………………
- Petent - ………………
- Press Note - ………………
- Programme - ………………
- Pocket Money - ………………
- Honourable - ………………
- Lecturer - ………………
- Lebour Court - ………………
- Supervisor - ………………
- Valuation - ………………
- Workshop - ………………
- Zone - ………………
- Secretary - ………………
- Tax - ………………
- Translator - ………………
- National - ………………
- Sponsorship - ………………
- Destiny - ………………
- Camp - ………………
- Discharge - ………………
- Hospital - ………………
- Labour Court - …………….
- Lecturer - ………………..
- Lesson Note - ……………….

विभाग ५

उपयोजित लेखन

प्र- ५ अ- खालील कृती सोडवा. गुण -६

१.पत्रलेखन - खालील निवेदन वाचा व कृती सोडवा.

सुवर्ण संधी ! सुवर्ण संधी !!

अक्षर पुस्तकालय,
राजापेठ, अमरावती

आयोजित

"मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा"

अंतर्गत

"सुलेखन कार्यशाळा"

स्थळ – संत ज्ञानेश्वर सभागृह, अमरावती

दि. १२/०२/२०२१ ते २७/०२/२०२१
वेळ - सकाळी ११ ते दु. २ पर्यंत

किरण /किरणकुमार बेलसरे

विद्यार्थी प्रतिनिधी या नात्याने

शाळेतील वर्ग १० वी च्या विद्यार्थ्यांना सहभागी करून घेण्यासाठी कार्यशाळा आयोजकांना विनंती करणारे पत्र लिहा.

किंवा

सुलेखन कार्यशाळेत तुमच्या वर्ग मित्र /मैत्रिणीने विशेष प्राविण्य मिळविले. त्याबद्दल त्याचे /तिचे अभिनंदन करणारे पत्र लिहा .

प्र- ५ अ- खालील कृती सोडवा. गुण -६

१ . पत्रलेखन :- पुढील जाहिरात वाचा आणि सुचनेनुसार कृती करा.

पर्यटकांसाठी आनंदपर्वणी

चला आनंद लुटू या !!

वनश्री

कारंजा रोड, वाशिम, ४४४००३

आमची वैशिष्ट्ये –

- निसर्गाचे सान्निध्य
- विविध खेळाचा मनसोक्त आनंद
- सर्वांसाठी चविष्ट व रुचकर भोजनाची मेजवानी
- वय वर्षे ५ पर्यंतच्या बालकांना नि:शुल्क प्रवेश
- ५ वर्षापुढील सर्वांना अत्यंत माफक शुल्क
- टीप- 100 पर्यटकानाच प्रवेश

वेळ – दररोज सकाळी ९ ते सायंकाळी ७ पर्यंत

आपण आजच बुकिंग करून आपला प्रवेश निश्चित करा.

संपर्क – भ्रमणध्वनी ९८७६५४३२१० इमेल- ....@gmail.com

एक पर्यटक या नात्याने वनश्री सहलीकरिता मा. व्यवस्थापकांना माहिती पत्रकाचे मागणी करणारे पत्र लिहा.

किंवा

विद्यार्थी प्रतिनिधी या नात्याने शालेय सहलीकरिता विद्यार्थ्यांना प्रवेश दारात सवलत मिळण्याकरिता व्यवस्थापकांना विनंती करणारे पत्र लिहा.

प्र- ५ अ- खालील कृती सोडवा. गुण -६

३. पत्रलेखन :- पुढील निवेदन वाचा व त्याखालील कोणतीही एक कृती सोडवा.

त्वरा करा ! त्वरा करा !

"वाचाल तर वाचाल"

मातृसेवा पुस्तकालय,

नेताजी सुभाषचंद्र मार्ग, लातूर

ता. जि. लातूर

दुकानाच्या वर्धापन दिनानिमित्त

आकर्षक सवलत

विद्यार्थ्यांकरिता २०% सवलत

वाचकांकरिता १००० रुपये किंमतीच्या पुस्तकांवर विशेष भेट

वेळ- सकाळी १० ते सायं. ८ पर्यंत

दि.- १ एप्रिल ते १५ एप्रिल २०२१ पर्यंत

वाचक या नात्याने मा. व्यवस्थापक यांना स्वत:साठी पुस्तकांची मागणी करणारे पत्र लिहा.

किंवा

शालेय ग्रंथालय प्रतिनिधी या नात्याने व्यवस्थापकांना शालेय ग्रंथालयासाठी मागवलेल्या पुस्तकांवर अधिक सवलत मिळावी यासाठी विनंती करणारे पत्र लिहा.

प्र- ५ अ- खालील कृती सोडवा. **गुण -६**

४ . पत्रलेखन :- पुढील जाहिरात वाचा आणि सुचनेनुसार कृती करा -

“सदरक्षणाय खलनिर्दालनाय”

पोलीस स्टेशन, कारंजा

ता. कारंजा जि.नागपूर

द्वारा आयोजित

अभिनव उपक्रम

“महिलांच्या सुरक्षेसाठी , पोलीस बांधव सदैव पाठी”

एक विनंती

निर्भयपणे संपर्क साधावा

“महिला सुरक्षा स्वतंत्र अँप”

जयहिंद !

विकास विद्यालय, कारंजा येथील विद्यार्थी प्रतिनिधी या नात्याने किशोरवयीन विद्यार्थ्यांकरिता सुरक्षाविषयक मार्गदर्शन करण्यासाठी मा. पोलीस अधिकारी यांना विनंती करणारे पत्र लिहा.

विकास विद्यालय, कारंजा येथील विद्यार्थी प्रतिनिधी या नात्याने कारंजा पोलीस स्टेशन येथील कार्यरत बांधवांनी ‘अभिनव उपक्रम’ राबविल्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करणारे पत्र लिहा.

प्र- ५ अ- खालील कृती सोडवा. गुण -६

५ . पत्रलेखन :- खालील निवेदनाच्या आधारे कृती सोडवा.

चला वाचवू वसुंधरा

माझी वसुंधरा अभियान

आयोजक

सरपंच, ग्रामपंचायत कार्यालय, सातनूर
ता.वरुड जि. अमरावती

-- वृक्ष लागवड कार्यक्रम --
१५ जून ते २५ जून

वृक्षमित्र या नात्याने आयोजकांना वृक्षलागवडीकरिता रोपांची मागणी करणारे पत्र लिहा.

किंवा

विद्यार्थी प्रतिनिधी या नात्याने 'माझी वसुंधरा अभियानाचे' आयोजन केल्याबद्दल आयोजकांचे अभिनंदन करणारे पत्र लिहा.

किंवा

2) सारांशलेखन

विभाग– १ गद्य (इ) [प्र.क्र . १ (इ)] मधील अपठित गद्य उताऱ्याचा.

१/३ एवढा सारांश तुमच्या शब्दांत लिहा.

जाहिरात लेखन

5 (आ)खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा : **गुण (10)**

1)जाहिरात लेखन : **5**

पुढील विषयावर जाहिरात लेखन करा.

अ . शब्दावरून जाहिरात लेखन. **5**

१.पुढे दिलेल्या शब्दाच्या आधारे आकर्षक जाहिरात तयार करा.

ताजा भाजीपाला , सेंद्रिय पद्धतीचा वापर , सर्व प्रकारची फळे उपलब्ध , घरपोच सोय, ऑनलाइन बील देण्याची सोय, ग्राहकांचे समाधान.

अ . पुढे दिलेल्या विषयावर आकर्षक जाहिरात लेखन. **5**

"ज्ञानश्री" दुधडेअरी व ड्रायफ्रुट विक्रेते.

क. पुढे दिलेल्या विषयावर आकर्षक जाहिरात तयार करा. **5**

"उन्हाळी शिबिराचे आयोजन"

ड .पुढे दिलेल्या जाहिराती खालील कृती सोडवा.

अंबा फेस्टिवल, अमरावती,

द्वारा आयोजित

हौशी मराठी नाट्याचे आयोजन

दि. – १५ मार्च सायंकाळी – ६ वाजता

स्थळ – संत ज्ञानेश्वर सांस्कृतिक सभागृह , मोर्शी रोड , अमरावती

हे रंग जीवनाचे
लेखक- नेताजी भोईर
दिग्दर्शन – नेताजी भोईर
संगीत – वरूण भोईर
नेपथ्य – सर्वेश पाटील

सशाचे घर
लेखक- उज्वला केळकर
दिग्दर्शन- अमित आग्रे
संगीत – आशिष जगताप
नेपथ्य – सर्वेश पाटील

तिकीट विक्री हॉलवर दि- १० मार्च पासून सकाळी १० ते २ वाजे पर्यंत

कृती –

१)नाटिकेचे आयोजन करणारी संस्था कोणती? (१)

----

२) नाटकाचे आयोजन कोणत्या सभागृहात केले आहे? (१)

----

३) नाटके कोणत्या तारखेला आयोजित केले आहे? (१)

----

४) सशाचे घर नाटकाचे लेखक कोण आहे? (१)

----

५) हे रंग जीवनाचे या नाटकाचे नेपथ्य कोणी केले आहे? (१)

ई.पुढे दिलेल्या जाहिरातीचे अधिक आकर्षक स्वरुपात पुनर्लेखन करा.

घरच्या जेवणाची आठवण येते ,

मग एकदा आम्हाला अवश्य भेट द्या.

“रुपराव शिंदे खानावळ”

एकदा अवश्य भेट द्या.

तुमच्या मनासारखे घरगुती जेवण.

घरच्या सारखी चव.

गरमागरम जेवण मिळण्याचे एकमेव ठिकाण .

स्वच्छतेची हमी

स्वच्छतेसाठी सर्व उपाय योजना.

वाजवी दरात जेवण.

माहेवारीची सोय.

वेळ-	**स्थळ-**
सकाळी- ११ ते २ वाजे पर्यंत सायंकाळी- ७ ते रात्री १० वाजेपर्यंत	श्री. रुपराव शिंदे यांच्या राहत्या घरी आठवडी बाजार , तिवसाघाट

बातमी लेखन

१) पुढील विषयावर बातमी तयार करा.

जनता गर्ल्स हायस्कूल, शेंदूरजना घाट येथे ‘‘जागतिक महिला दिन’’ साजरा झाला.

या कार्यक्रमाची बातमी तयार करा.

२) पुढील समारंभाची बातमी तयार करा.

शाळेच्या सुवर्ण महोत्सवाचा उद्घाटन समारंभ माननीय शिक्षणमंत्री यांच्या उपस्थितीत संपन्न झाला.

३) दिलेल्या शब्दावरून बातमी तयार करा.

शाळा-------कोरोना ------मोबाईल-------शिक्षण सुरु -------अभ्यासक्रम -----समस्या

४) पुढील घटनेवर आधारित बातमी तयार करा.

कोरोना आला नी -----------------

गाव स्वच्छ झाले.

५) पुढील शीर्षकावरून बातमी तयार करा.

बालिका दिन निमित्त्य , ‘‘बेटी बचाओ ! बेटी पढाओ !’’ या उपक्रमास जिल्ह्यातील अनेक

शाळेकडून उत्स्फूर्त प्रतिसाद.

कथालेखन

प्रश्न ५ (आ) खालील मुद्द्यांवर आधारित कथा लेखन करा.

१) लक्ष्मण नावाचा तरुण---कैदेत----गावप्रमुखाचे कैदखान्याचे निरीक्षण करणे----लक्ष्मणची सुटकेसाठीची विनंती----सुटका व आर्थिक मदत----लक्ष्मण पक्षी बाजारात---- सर्व पक्षी पिंजऱ्या सहित विकत घेणे----पक्षी विक्रेत्याच्या चेहेऱ्यावर प्रश्नचिन्ह----पक्ष्यांची पिंजऱ्यातून मुक्तता-----मुक्ततेचा आनंद----बोध

२) गरीब शेतकरी----कोरडवाहू जमीन----कठोर परिश्रम-----शेतीत नवनवीन प्रयोग-----उत्पन्नात भरभराट-----यशस्विता--- आनंद---- इतरांना मार्गदर्शन----राष्ट्रीय पुरस्कार------बोध

३)जंगलातील वृक्ष-----चिमणीचे जोडपे-----गुण्यागोविंदाने राहाणे--_हत्तीचा धुमाकूळ-----पिले मारणे----

चिमणा-चिमणीचा आक्रोश----सुतार पक्षाचा सल्ला व प्रेरणा--- हत्तीची समजूत----बोध.....

४) मार्च २०२० ----परीक्षा कालावधी---- विद्यार्थ्यांची परीक्षेची तयारी---- कोरोना विषाणूचा प्रार्दुभाव---- सामाजिक परिस्थिती-----विद्यार्थ्यांची निराशा-----निकाल---- --बोध.

प्रश्न ५ (आ) खालील कथालेखन करा .

१) महेंद्र नावाचा विद्यार्थी --हलाखीची परिस्थिती--रानात रोपटयांचा शेंडा तुटलेला पाहाणे--- मनात विचार--- आत्मज्योत

जागृत होणे--- प्रयत्नांची पराकाष्ठा-- यशस्विता--लेखक म्हणून प्रसिद्धी.

२) रतन नावाचा तरुण- -साधारण जीवनशैली --अडगळीतील वस्तु---कल्पनाशक्तीचा वापर --जोडणी--शेतीसाठी उपयुक्त यंत्र निर्मिती-- उपयोग--- राष्ट्रीय स्तरावर पुरस्कार प्राप्त.

३) रोहिणी नावाची मुलगी-- कुटुंबात तिघी बहिणी--- परिस्थिती सर्वसाधारण--रोहिणी हुशार-- तिघींची जिद्द--शिक्षणाबरोबर शेतीकाम--मोठे स्वप्न- स्वप्न साकार-- तिची पोलिस अधीक्षक, शिक्षिका,व सनदी अधिकारी म्हणून नियुक्ती.

प्रश्न ५ (आ) खाली दिलेल्या कथेचा उत्तरार्ध लिहा.

१)आदिवासी समाजात असणाऱ्या राजू नावाच्या मुलाला शिक्षणाची आवड असल्याने तो रानावनात झाडांच्या खोडांवर जमिनीवर अक्षरे गिरवायला शिकला. त्याची ती शिक्षणाची ओढ पाहून आई-वडिलांना आश्चर्य वाटत असे. असेच एकदा क्षेत्रभेटीसाठी सुहास नावाचे गुरुजी विद्यार्थ्यांना घेऊन त्या भागात आले. त्यांनी राजूची अभिलाषा ओळखली आणि त्याच्या आई वडिलांची परवानगी घेऊन राजूला आपल्या शाळेत दाखल केले आणि................

२) नंदुरबारच्या खर्डी या आदिवासी गावात रिंकी नावाची मुलगी दगड मातीतून धावायची. सात भावंडांमध्ये पाचव्या नंबरची मुलगी होती. घरी कोरडवाहू शेती होती. त्यामुळे तिच्या आई-वडिलांना इतरांच्या शेतात काम करणे व उन्हाळयाच्या दिवसात मजुरीसाठी गावाबाहेर पडावे लागायचे . सर्व भावंडे मात्र घरीच असायची. यातच मोठ्या भावाला पळण्याचे वेड असल्याने तो पळण्यात तरबेज झाला. पुढे जाऊन त्याने स्पर्धेत भाग घेतला. या धावण्याच्या वेडामुळेच पुढे जाऊन त्याला वनरक्षक होण्याचं भाग्य लाभलं. त्याच्यापासून प्रेरणा घेऊन रिंकी सुद्धा धावू लागली आणि................

३) एका गावात रामकृष्ण आणि शेवंता नावाचं सामान्य परिस्थितीतील कुटुंब राहत होतं. त्यांना राकेश व प्रांजल नावाची दोन अपत्ये होती. राकेश आणि प्रांजली दोघेही हुशार आणि आज्ञाधारक होती. अचानक सहा वर्षाची असतानाच प्रांजलची दृष्टी गेली.आईवडिलांना धक्का बसला ,पण ते डगमगले नाहीत . त्यांनी तिचा शिक्षणाकडे असलेला ओढा तिची जिद्द आणि चिकाटी पाहून तिला अंध मुलांच्या शाळेत घातले. तिची अभ्यासातील हुशारी शिकण्याचा वेग , चिकाटी आणि मेहनत घेण्याची अभिलाषा पाहून शिक्षकांनी ही तिची सर्वतोपरी मदत केली आणि पुढे ती..............

४) रमणलाल नावाच्या व्यापाऱ्याला तीन मुले होती. व्यापाराचा चांगला जम असल्यामुळे रमणलालची परिस्थिती अतिशय उत्तम होती. मुलांमध्ये मात्र नेहमी वाद-विवाद आणि भांडणं होत त्याला तो कंटाळला. त्याने एका मित्राच्या सल्ल्यानुसार त्याने आपल्या मुलांना जवळ बोलावून सांगितले की,माझं आता वय झाल्यामुळे यापुढे व्यापार तुम्ही बघावा. पण आधी मी तुमची परीक्षा घेईन त्यात जो पास होईल त्याच्या हातात मी व्यापार देईल. त्याने तिघा मुलांना सारखे पैसे वाटले. आणि..............

प्रश्न ५ (आ) खालील शीर्षकावरून कथा लेखन करा.

१) एकीचे बळ

२) ऐकावे जनाचे करावे मनाचे

३) कष्टाची गोड फळे

४) प्रामाणिकपणाचे फळ

५) बुद्धी आणि ताकदीचा मेळ

६) पळसाला पाने तीनच

७) कोल्ह्याला द्राक्ष आंबट

८) अति तिथं माती

९) प्रयत्ने वाळूचे कण रगडिता तेलहि गळे.

१०) विज्ञानाची कास धरा

११) पर्यावरणाचे रक्षण काळाची गरज.

निबंधलेखन

5 .(इ)खालील लेखनप्रकारापैकी कोणतीही कृती सोडवा : गुण (8)

1 वैचारिक लेखन

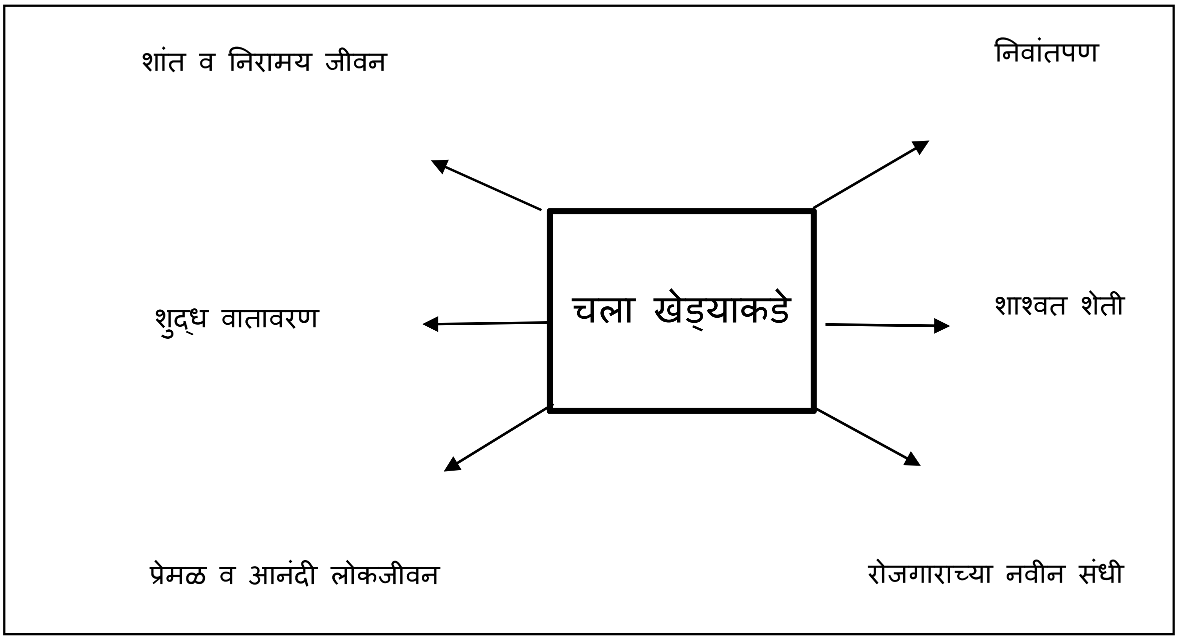

2

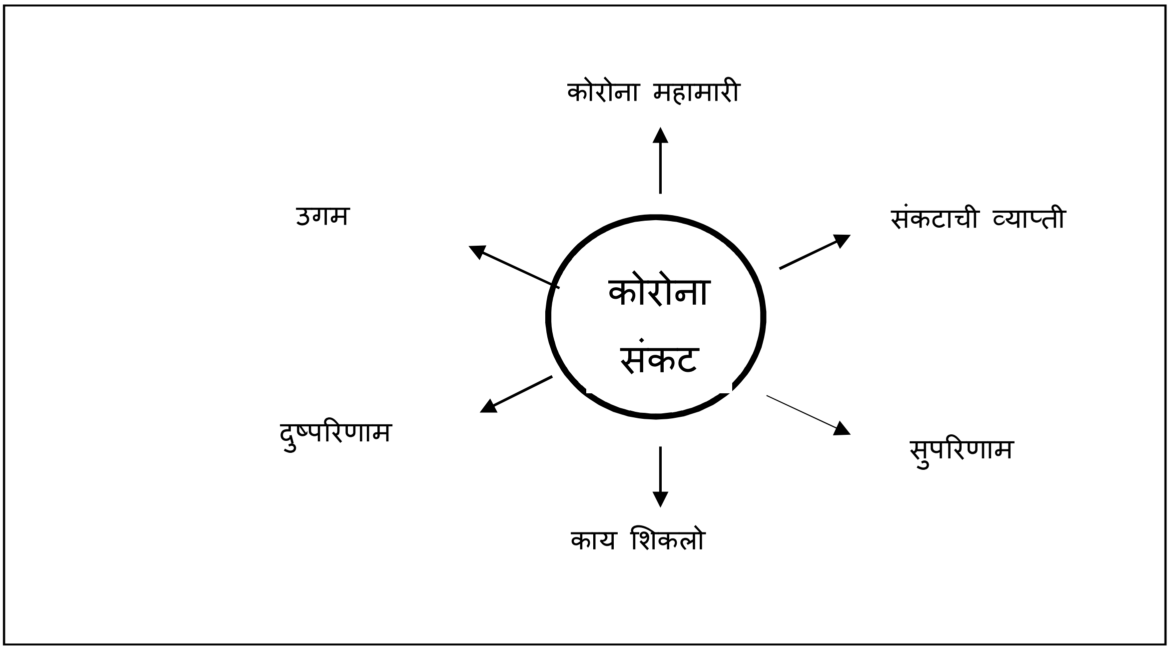

3

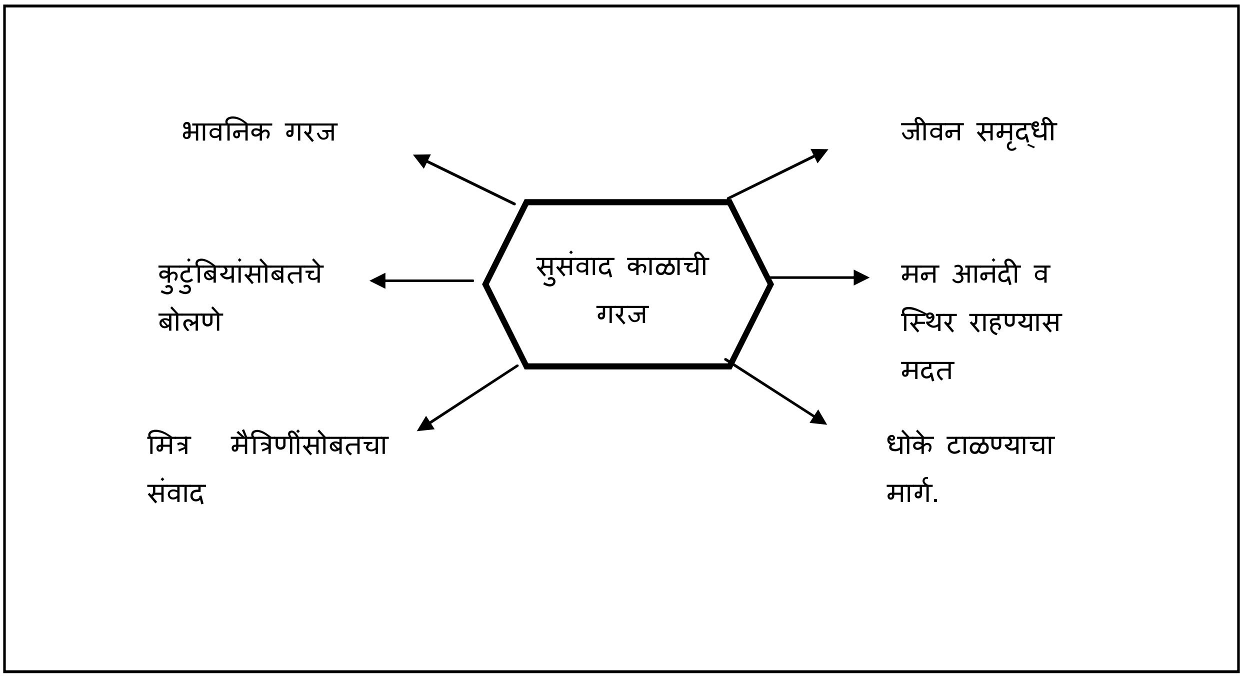
भावनिक गरज
जीवन समृद्धी
सुसंवाद काळाची गरज
कुटुंबियांसोबतचे बोलणे
मन आनंदी व स्थिर राहण्यास मदत
मित्र मैत्रिणींसोबतचा संवाद
धोके टाळण्याचा मार्ग.

4

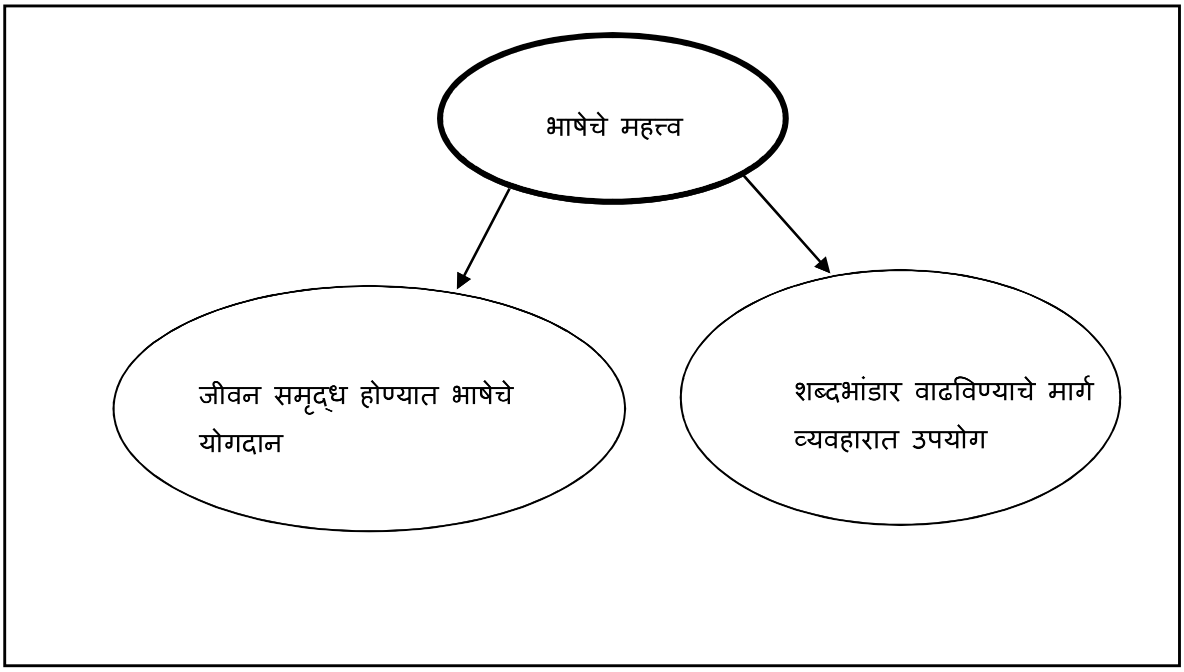
भाषेचे महत्त्व
जीवन समृद्ध होण्यात भाषेचे योगदान
शब्दभांडार वाढविण्याचे मार्ग व्यवहारात उपयोग

5

पाणी हेच जीवन

जल है तो कल है

जलसाक्षरता : काळाची गरज

जलसंवर्धनाचे मार्ग.

अपव्यय केल्याने होणारे तोटे

2 आत्मकथन

दिलेल्या मुद्द्यांच्या आधारे चौकटीतील घटकाचे आत्मकथन लिहा :

1

'मी एस.टी बोलतेय...'

लॉकडाऊन काळात प्रथमच बंद

अल्पदरात सोयीचा प्रवास

दळणवळण विस्कळीत

२४ तास अखंड सेवा

लोकजीवनातील महत्त्व

अल्पदरात सोयीचा प्रवास

खेड्यापाड्यात सर्वदूर सेवा

2

' सफाई कर्मचाऱ्याचे मनोगत '

श्रमप्रतिष्ठेचा संदेश

स्वच्छता हीच सेवा

लोकांची मानसिकता

अखंड काम

कोरोना संकट - काळातील आव्हाने

3

' मी शाळा बोलतेय....'

धोकादायक जीवन

विद्यार्थी हेच जीवन

कोरोना काळातील स्थिती

समाज मंदिर

समाजजीवनातील स्थान

4

‘ मोबाईलचे आत्मकथन'

अतिवापराचे दुष्परिणाम

लोकप्रियता

सुयोग्य वापर

वाढती गरज

वापरताना घ्यावयाची काळजी

5

अन्नदाता शेतकरी मी

काळ्या आईवर प्रेम

आर्थिक चणचण / कर्जबाजारीपण

सरकारी मदतीची गरज

पावसावरील अवलंबन

मुलाबाळांची स्वप्न पूर्ण करण्याची अपेक्षा

आधुनिकतेची कास

3 प्रसंगलेखन

1

माझी जंगल सफर

मानवी वस्तीपासून दूर गेल्यावर आलेला अनुभव

मनावर झालेला परिणाम

वनस्पती व प्राणी जीवनाची विविधता

निरीक्षणातून गवसलेल्या नवीन गोष्टी

2

' लॉकडाऊन संपल्यानंतरचा शाळेचा पहिला दिवस '

अभिनव पद्धतीने केलेले स्वागत

मित्र-मैत्रिणींना खूप दिवसांनी पाहिल्यावर

शाळेची इमारत व शिक्षक यांना पाहून मनात आलेले विचार, भावना

शिकण्यातला बदल, हुरहूर उत्सुकता इत्यादी

3

'वाचन प्रेरणा दिन'

कथांचे अभिवाचन

साहित्यिक / लेखकांना पाहण्याची व ऐकण्याची

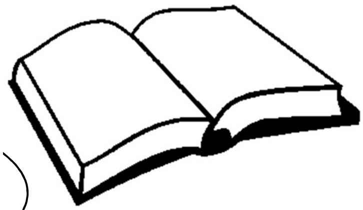

सामुदायिक काव्यगायन

बालसाहित्याचे ऑनलाईन प्रदर्शन

वाचनातून मिळालेला आनंद

4

'मी फुलवलेली बाग'

लागवड करताना मिळालेला आनंद

फुलझाडांची लागवड

कुटुंबियांचे सहकार्य

भाजीपाला लागवड

सेंद्रिय खताचा वापर

5

'मी बनवलेला पहिला पदार्थ'

पदार्थ बनवण्याची संधी अशी मिळाली...

केलेली पूर्वतयारी

आईचे मार्गदर्शन

पदार्थ बनवताना झालेला आनंद

झालेली फजिती / त्रास